พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๓

อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปฐมปัญญาสก์

ภัณฑคามวรรคที่ ๑

อนุพุทธสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภัณฑคาม แคว้นวัชชี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ทั้งเรา ทั้งท่านทั้งหลายได้แล่นไปแล้ว ได้ท่องเที่ยวไปแล้วสิ้นกาลนานอย่างนี้ เพราะยังไม่รู้แจ้ง ไม่แทงตลอดซึ่งธรรม ๔ ประการ ธรรม ๔ประการเป็นไฉน คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ ศีลที่เป็นอริยะสมาธิที่เป็นอริยะ ปัญญาที่เป็นอริยะ และวิมุตติที่เป็นอริยะ อันเราและท่านทั้งหลายได้ตรัสรู้ ได้แทงตลอดแล้ว ถอนตัณหาในภพขึ้นได้แล้ว ตัณหาอันนำไปสู่ภพสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีกต่อไป

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้ จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ ซึ่งไม่มี
ธรรมอื่นยิ่งกว่า อันพระโคตม ศาสดาผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว

พระพุทธเจ้าผู้พระศาสดามีจักษุทรงกระทำที่สุดทุกข์ ตรัสรู้
พระธรรมแล้ว ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย พระองค์เสด็จ
ปรินิพพานแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปปติตสูตร

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เราเรียกว่า ผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เราเรียกว่าผู้ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม๔ ประการ เราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉนคือ ศีลที่เป็นอริยะ ๑ สมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ และวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลเราเรียกว่า ผู้ไม่ตกไปจากธรรมวินัยนี้

ผู้ที่ตกไปจากธรรมวินัยนี้ ชื่อว่าผู้ตกไป ผู้กำหนัดเพราะราคะ
เป็นผู้กลับมาอีก ฉะนั้น ควรทำกิจที่ควรทำ ยินดีใน
คุณชาติที่ควรยินดี จะได้บรรลุสุขทั้งโลกียสุขและโลกุตตร
สุข ฯ

จบสูตรที่ ๒

ขตสูตรที่ ๑

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นคนพาล ไม่เฉียบแหลม ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนที่ ปราศจากคุณสมบัติย่อมเป็นผู้ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ไม่

ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบแล้ว กล่าวสรรเสริญคุณของผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญสืบสวนให้รอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนพาล ไม่เฉียบแหลม ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนที่ปราศจากคุณสมบัติ ย่อมเป็นผู้ประกอบไปด้วยโทษ นักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นบัณฑิตเฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนให้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ เป็นผู้หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญ สืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความไม่เลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญสืบสวนรอบคอบแล้ว ยังความเลื่อมใสให้เกิดในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นบัณฑิต เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ย่อมคุ้มครองตนให้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ เป็นผู้หาโทษมิได้ ทั้งนักปราชญ์ไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

ผู้ใด ย่อมสรรเสริญผู้ที่ควรนินทา หรือย่อมนินทาผู้ที่ควร
สรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมค้นหาโทษด้วยปาก ย่อมไม่ได้
ประสบสุขเพราะโทษนั้น ความพ่ายแพ้การพนันด้วยทรัพย์
ทั้งหมด พร้อมด้วยตน มีโทษน้อย การที่ยังใจให้
ประทุษร้ายในท่านผู้ดำเนินไปดีแล้วนี้แหละ เป็นโทษใหญ่
กว่า (โทษการพนัน) ผู้ที่ตั้งวาจา และใจอันเป็นบาปไว้
ติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึงนรกสิ้นแสนสามสิบหกนิรัพ
พุททะ และห้าอัพพุททะ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ขตสูตรที่ ๒

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวก เป็นคนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติ เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมากบุคคล ๔ จำพวกใครบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติผิดในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นคนพาล ไม่ฉลาด ไม่ใช่สัตบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ปราศจากคุณสมบัติเป็นผู้ประกอบด้วยโทษ ทั้งนักปราชญ์ติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวก เป็นบัณฑิต ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษทั้งนักปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก บุคคล ๔ จำพวกใครบ้าง คือ มารดา ๑ บิดา ๑ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติชอบในบุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นบัณฑิตฉลาด เป็นสัตบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้เสื่อมเสีย เป็นผู้ไม่มีโทษ ทั้งนักปราชญ์ก็สรรเสริญ และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก

นรชนใด ปฏิบัติผิดในมารดา บิดา พระตถาคตสัมมา
สัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต นรชนเช่นนั้น
ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลายย่อม
ติเตียนนรชนนั้น ในโลกนี้ทีเดียว เพราะเหตุที่ไม่ประพฤติ
ธรรม ในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไปสู่
อบาย ส่วนนรชนใดปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในพระ
ตถาคตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือในสาวกของพระตถาคต
นรชนเช่นนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญนรชนนั้นในโลกนี้ทีเดียว เพราะเหตุที่ประพฤติ
ธรรมในมารดาบิดา และเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิง
ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

อนุโสตสูตร

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ไปตามกระแส ๑ บุคคลผู้ไปทวนกระแส ๑ บุคคลผู้มีตนตั้งอยู่แล้ว ๑ บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปตามกระแสเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเสพกามทั้งหลาย และย่อมกระทำกรรมอันเป็นบาป นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปตามกระแส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไปทวนกระแสเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่เสพกาม และย่อมไม่กระทำกรรมอันเป็นบาป แม้มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ เพราะประกอบด้วยทุกข์บ้าง เพราะประกอบด้วยโทมนัสบ้าง ก็ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ได้ นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้ไปทวนกระแส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีตนตั้งอยู่แล้วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ผุดขึ้นเกิด ปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะ โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้มีตนตั้งอยู่แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทำให้แจ้งซึ่ง เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ นี้เราเรียกว่าบุคคลผู้เป็นพราหมณ์ข้ามถึงฝั่งตั้งอยู่บนบก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนเหล่าใดในโลกนี้ ไม่สำรวมในกามทั้งหลาย ยังไม่
ปราศจากราคะ มีปรกติบริโภคกาม ชนเหล่านั้นแล ถูก
ตัณหาครอบงำแล้ว เข้าถึงชาติและชราบ่อยๆ ชื่อว่าไป
ตามกระแส เพราะฉะนั้น ธีรชนในโลกนี้ เป็นผู้มีสติ
ตั้งมั่นแล้วไม่เสพกาม และไม่ทำกรรมอันเป็นบาป แม้
ประกอบด้วยทุกข์ก็ ละกามได้ นักปราชญ์ทั้งหลายเรียก
บุคคลนั้นว่าไปทวน กระแส นรชนใดแล ละกิเลส ๕
ประการเสียได้ เป็น ผู้มีการศึกษาบริบูรณ์ มีความไม่เสื่อม
เป็นธรรมดา ถึงความ เป็นผู้ชำนาญในจิต มีอินทรีย์ตั้งมั่น
แล้ว นรชนนั้นแล นักปราชญ์ทั้งหลายเรียกว่าผู้มีตนตั้ง

อยู่แล้ว ธรรมทั้งหลาย ที่เป็นกุศลและอกุศล อันบุคคล
ใดกำจัดหมดแล้ว ถึงซึ่ง อันตั้งอยู่ไม่ได้ ไม่มีอยู่ บุคคล
นั้นเป็นผู้จบเวท อยู่จบ พรหมจรรย์แล้ว ถึงที่สุดแห่งโลก
นักปราชญ์ทั้งหลาย เรียกว่าผู้ถึงฝั่ง ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปปสุตสูตร

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีสุตะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสุตะ ๑ บุคคลผู้มีสุตะน้อย เข้าถึงด้วยสุตะ ๑ บุคคลผู้มีสุตะมากไม่เข้าถึงด้วยสุตะ ๑ บุคคลผู้มีสุตะมาก เข้าถึงด้วยสุตะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสุตะน้อย ไม่เข้าถึงด้วยสุตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสุตะ คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะคาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละน้อย เขาหาได้รู้อรรถรู้ธรรมแห่งสุตะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสุตะน้อยไม่เข้าถึงด้วยสุตะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสุตะน้อยเข้าถึงด้วยสุตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสุตะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทัลละน้อย เขาย่อมรู้อรรถรู้ธรรมแห่งสุตะน้อยนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมบุคคลผู้มีสุตะน้อยเข้าถึงด้วยสุตะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสุตะมาก ไม่เข้าถึงด้วยสุตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสุตะ คือ สุตตะเคยยะ ฯลฯ เวทัลละมาก เขาหาได้รู้ทั่วถึงอรรถรู้ทั่วถึงธรรมแห่งสุตะมากนั้นแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ บุคคลผู้มีสุตะมากไม่เข้าถึงด้วยสุตะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสุตะมากเข้าถึงด้วยสุตะอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ มีสุตะ คือ สุตตะ เคยยะ ฯลฯ เวทัลละมาก เขารู้ทั่วถึงอรรถรู้ทั่วถึงธรรมแห่งสุตะมากนั้น แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลผู้มีสุตะมากเข้าถึงด้วยสุตะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ถ้าบุคคลแม้มีสุตะน้อย ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์
ทั้งหลายย่อมติเตียนเขา ทั้งโดยศีลและสุตะทั้งสอง ถ้า
บุคคลแม้มีสุตะน้อย ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อม

สรรเสริญเขาโดยศีล แต่สุตะของเขาไม่สมบูรณ์ ถ้าบุคคล
แม้มีสุตะมาก ไม่ตั้งมั่นแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมติเตียน
เขาโดยศีล แต่สุตะของเขาสมบูรณ์ ถ้าบุคคลแม้มีสุตะ
มาก ตั้งมั่นดีแล้วในศีล นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขา ทั้ง
โดยศีล และสุตะทั้งสอง ใครควรเพื่อจะติเตียนเขาผู้เป็น
พหูสูต ผู้ทรงธรรม เป็นพุทธสาวกผู้มีปัญญา ผู้เป็นประดุจ
แท่งทอง ชมพูนุช แม้เทวดาก็ย่อมชมเชย แม้พรหมก็
สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๖

สังฆโสภณสูตร

[๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แกล้วกล้า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แกล้วกล้า เป็นพหูสูตเป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม ฯ

บุคคลใด เป็นผู้ฉลาด แกล้วกล้า เป็นพหูสูต ผู้ทรงธรรม
ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลเช่นนั้น เราเรียกว่า
ผู้ยังหมู่ให้งาม ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เป็นผู้
มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูตเหล่านี้แล ย่อมยัง
หมู่ให้งาม แท้จริง บุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ยังหมู่ให้งาม ฯ

จบสูตรที่ ๗

เวสารัชชสูตร

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสารัชชญาณเหล่าใดย่อมปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักรเวสารัชชญาณของตถาคตมี ๔ ประการ

นี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายเราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจักทักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ธรรมเหล่านี้ยังไม่ตรัสรู้แล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้นี้ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแกล้วกล้าอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกจักทักท้วงเราโดยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพระขีณาสพอาสวะเหล่านี้ของท่านยังไม่สิ้นแล้ว เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้นี้ ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแกล้วกล้าอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จักทักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านกล่าวธรรมเหล่าใดว่า ทำอันตรายธรรมเหล่านั้นไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้ซ่องเสพได้จริง เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้นี้ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแกล้วกล้าอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายเราไม่เห็นนิมิตนี้ว่า สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จักทักท้วงเราด้วยคำมีเหตุผลในธรรมเหล่านี้ว่า ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อย่างใด ประโยชน์อย่างนั้นไม่เป็นทางสิ้นทุกข์โดยชอบแก่บุคคลผู้ทำตาม เมื่อเราไม่เห็นนิมิตแม้นี้ ย่อมเป็นผู้ถึงความเกษม ถึงความไม่มีภัย ถึงความแกล้วกล้าอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประกอบด้วยเวสารัชชญาณเหล่าใดปฏิญาณฐานะแห่งผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร เวสารัชชญาณของตถาคตมี ๔ ประการนี้แล ฯ

วาทะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เขาตระเตรียมไว้มาก และ
สมณพราหมณ์ทั้งหลายอาศัยวาทะใด วาทะเหล่านั้นมาถึง
พระตถาคตผู้แกล้วกล้า ผู้ล่วงวาทะเสียได้ ย่อมหายไป
ผู้ใดครอบงำธรรมจักรอันเป็นโลกุตตรประกาศแล้ว มีปรกติ
อนุเคราะห์สัตว์ทั่วหน้า สัตว์ทั้งหลายย่อมนมัสการผู้เช่นนั้น
ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ ผู้ถึงฝั่งแห่งภพ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ตัณหาสูตร

[๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นในที่ใด ที่นั้นให้ชื่อว่าเป็นที่เกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้นแก่

ภิกษุ ย่อมเกิดขึ้นเพราะจีวรเป็นเหตุ ๑ เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ๑ เพราะเภสัชอันประณีตและประณีตกว่าเป็นเหตุ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาเมื่อจะเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นในที่ใด ที่นั้นย่อมชื่อว่าเป็นที่เกิดขึ้นแห่งตัณหา ๔ ประการนี้แล ฯ

บุรุษมีตัณหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวไปตลอดกาลยืดยาว
นาน ไม่ล่วงพ้นสงสารอันมีความเป็นอย่างนี้ และความ
เป็น อย่างอื่น ภิกษุผู้มีสติสัมปชัญญะรู้โทษนี้ และรู้ตัณหา
เป็นที่เกิดแห่งทุกข์ พึงเป็นผู้ปราศจากตัณหา ไม่ถือมั่น
ย่อมเว้นรอบ ฯ

จบสูตรที่ ๙

โยคสูตร

[๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กามโยคะ ๑ ภวโยคะ ๑ ทิฏฐิโยคะ ๑ อวิชชาโยคะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็กามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะกาม ความเพลิดเพลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหายเพราะกามความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยั่งลงในกาม และความทะยานอยากเพราะกามในกามทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่ากามโยคะ กามโยคะเป็นดังนี้ ก็ภวโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะภพ ความเพลิดเพลินเพราะภพความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความหยั่งลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าภวโยคะ กามโยคะ ภวโยคะเป็นดังนี้ก็ทิฏฐิโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับคุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทิฐิทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ

โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทิฐิทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะทิฐิ ความเพลิดเพลินเพราะทิฐิความเยื่อใยเพราะทิฐิ ความหมกมุ่นเพราะทิฐิ ความกระหายเพราะทิฐิ ความเร่าร้อนเพราะทิฐิ ความหยั่งลงเพราะทิฐิ และความทะยานอยากเพราะทิฐิ ในทิฐิทั้งหลาย ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าทิฏฐิโยคะ กามโยคะ ภวโยคะ ทิฏฐิโยคะเป็นดังนี้ ก็อวิชชาโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสายตนะ ๖ ประการตามความเป็นจริง เมื่อเขาไม่รู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสายตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ความไม่หยั่งรู้ ในผัสสายตนะ ๖ ย่อมเกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าอวิชชาโยคะ กามโยคะ ภวโยคะ ทิฏฐิโยคะ และอวิชชาโยคะ เป็นดังนี้ บุคคลผู้ประกอบด้วยอกุศลธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชราและมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เราจึงเรียกว่า ผู้ไม่เกษมจากโยคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โยคะ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพรากจากโยคะ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความพรากจากกามโยคะ ๑ ความพรากจากภวโยคะ ๑ ความพรากจากทิฏฐิโยคะ ๑ ความพรากจากอวิชชาโยคะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพรากจากกามโยคะเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิดความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งกามทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะกาม ความเพลิดเพลินเพราะกาม ความเยื่อใยเพราะกาม ความหมกมุ่นเพราะกาม ความกระหายเพราะกาม ความเร่าร้อนเพราะกาม ความหยั่งลงในกาม ความทะยานอยากเพราะกาม ในกามทั้งหลาย ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากกามโยคะความพรากจากกามโยคะเป็นดังนี้ ก็ความพรากจากภวโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษและอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งภพทั้งหลายตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะภพ ความเพลิดเพลินเพราะภพ ความเยื่อใยเพราะภพ ความหมกมุ่นเพราะภพ ความกระหายเพราะภพ ความเร่าร้อนเพราะภพ ความหยั่งลงในภพ และความทะยานอยากเพราะภพ ในภพทั้งหลายย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากภวโยคะ ความพรากจากกามโยคะความพรากจากภวโยคะ เป็นดังนี้ ก็ความพรากจากทิฏฐิโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษและอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทิฐิทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งทิฐิทั้งหลายตามความเป็นจริง ความกำหนัดเพราะทิฐิ ความเพลิดเพลินเพราะทิฐิ ความเยื่อใยเพราะทิฐิ ความหมกมุ่นเพราะทิฐิ ความกระหายเพราะทิฐิ ความเร่าร้อนเพราะทิฐิ ความหยั่งลงในทิฐิ และความทะยานอยากเพราะทิฐิ ในทิฐิทั้งหลายย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากทิฏฐิโยคะ ความพรากจากกามโยคะความพรากจากภวโยคะความพรากจากทิฏฐิโยคะ เป็นดังนี้ ก็ความพรากจากอวิชชาโยคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดซึ่ง ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสายตนะ ๖ประการ ตามความเป็นจริง เมื่อเขารู้ชัดซึ่งความเกิด ความดับ คุณ โทษและอุบายเครื่องสลัดออกแห่งผัสสายตนะ ๖ ประการ ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ความไม่หยั่งรู้ในผัสสายตนะ ๖ ประการ ย่อมไม่เกิดขึ้น นี้เราเรียกว่าความพรากจากอวิชชาโยคะ ความพรากจากกามโยคะ ความพรากจากภวโยคะความพรากจากทิฏฐิโยคะ เป็นดังนี้ บุคคลผู้พรากจากอกุศลธรรมอันลามก อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นเหตุให้เกิดในภพใหม่ มีความกระวนกระวาย มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชรา และมรณะต่อไปอีก ฉะนั้น เราจึงเรียกว่า ผู้เกษมจากโยคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพรากจากโยคะ ๔ ประการ นี้แล ฯ

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยกามโยคะ ภวโยคะ ทิฏฐิโยคะ
และอวิชชาโยคะ ย่อมเป็นผู้มีปรกติถึงชาติและมรณะ
ไปสู่ สงสาร ส่วนสัตว์เหล่าใด กำหนดรู้กามทั้งหลายและ
ภวโยคะโดยประการทั้งปวง ถอนขึ้นซึ่งทิฏฐิโยคะ
และสำรอก อวิชชาเสียได้ สัตว์เหล่านั้นแล เป็นผู้
พรากจากโยคะทั้งปวง เป็นมุนีผู้ล่วงพ้นโยคะเสียได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภัณฑคามวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนุพุทธสูตร ๒. ปปติตสูตร ๓. ขตสูตรที่ ๑ ๔. ขตสูตรที่ ๒ ๕. อนุโสตสูตร ๖. อัปปสุตสูตร ๗. สังฆโสภณสูตร ๘. เวสารัชชสูตร๙. ตัณหาสูตร ๑๐. โยคสูตร

จรวรรคที่ ๒

จารสูตร

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้กำลังเดินอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้กำลังเดินอยู่เป็นอย่างนี้แล้วเราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตัปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้ยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตัปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นั่งอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้นไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้นั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียรไม่มีโอตตัปปะ เกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื่นอยู่ และภิกษุยินดี ไม่ละ ไม่บรรเทา ไม่ทำให้ถึงความพินาศซึ่งวิตกนั้น ไม่ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้นอนตื่นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้ไม่มีความเพียร ไม่มีโอตตัปปะเกียจคร้าน มีความเพียรเลวเป็นนิจนิรันดร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตกพยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินอยู่ และภิกษุไม่ยินดี ละบรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้เดินอยู่เป็นอย่างนี้เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดรมีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ยืนอยู่ และภิกษุไม่ยินดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้ยืนอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียรมีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตก พยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นั่งอยู่และภิกษุไม่ยินดี ละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มีภิกษุแม้นั่งอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่าผู้มีความเพียร มีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้กามวิตกพยาบาทวิตก หรือวิหิงสาวิตก เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้นอนตื่นอยู่

และภิกษุไม่ยินดีละ บรรเทา กระทำให้พินาศซึ่งวิตกนั้น ให้ถึงความไม่มี ภิกษุแม้นอนตื่นอยู่ เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ถ้าภิกษุใด เดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม ย่อม
ตรึกถึงวิตกอันลามกอิงอาศัยกิเลส ภิกษุผู้เช่นนั้น เป็นผู้
ดำเนินไปสู่ทางผิด หมกมุ่นแล้วในอารมณ์ อันยังความ
ลุ่มหลงให้เกิด เป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม
แต่ถ้าภิกษุใดเดินก็ตาม ยืนก็ตาม นั่งหรือนอนก็ตาม
ยังวิตก ให้สงบแล้ว ยินดีในธรรม เป็นที่สงบวิตก
ภิกษุเช่นนั้น เป็นผู้ควรเพื่อบรรลุซึ่งสัมโพธิญาณอันอุดม ฯ

จบสูตรที่ ๑

ศีลสูตร

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจรมีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ สำรวมในปาติโมกข์สังวรสมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย กิจที่ควรทำยิ่งกว่านี้ จะพึงมีอะไรเล่า ถ้าแม้ภิกษุกำลังเดินไป อภิชฌาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้ว ละถีนมิทธะได้แล้วละอุทธัจจกุกกุจจะได้แล้ว ละวิจิกิจฉาได้แล้ว ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อนมีสติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคง มีอารมณ์เป็นหนึ่งภิกษุแม้เดินอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียร มีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ถ้าแม้ภิกษุยืนอยู่ ... ถ้าแม้ภิกษุนั่งอยู่ ... ถ้าแม้ภิกษุนอนตื่นอยู่ อภิชฌาไปปราศแล้ว พยาบาทไปปราศแล้วละถีนมิทธะได้แล้ว ละอุทธัจจกุกกุจจะได้แล้ว ละวิจิกิจฉาได้แล้ว ปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน มีสติมั่นไม่หลงลืม มีกายสงบไม่ระส่ำระสาย มีจิตมั่นคงมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ภิกษุแม้นอนตื่นอยู่เป็นอย่างนี้ เราเรียกว่า ผู้มีความเพียรมีโอตตัปปะ มีความเพียรอันปรารภแล้วเป็นนิจนิรันดร มีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

ภิกษุพึงเดินตามสบาย พึงยืนตามสบาย พึงนั่งตามสบาย
พึงนอนตามสบาย พึงคู้ตามสบาย พึงเหยียดตามสบาย
ตลอด คติของโลก ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ
และพิจารณา ตลอดความเกิด และความเสื่อมไปแห่งธรรม
และขันธ์ ทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่าง
นั้น ผู้มีสติทุกเมื่อ ศึกษาปฏิปทาอันสมควรแก่ความสงบ
ใจเสมอ ว่ามีใจเด็ดเดี่ยว ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปธานสูตร

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด ย่อมพยายาม ปรารภความเพียรประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อไม่ให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น ๑ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตมั่น เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่หลงลืม เพื่อให้มียิ่งขึ้น เพื่อความไพบูลย์ เพื่อเจริญเพื่อให้บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมัปปธาน ๔ประการนี้แล ฯ

พระขีณาสพเหล่านั้น มีความเพียรอันชอบ ครอบงำเตภูมิกวัฏ
อันเป็นบ่วงแห่งมาร เป็นผู้อันกิเลสไม่อาศัยแล้ว ถึงฝั่ง
แห่งภัย คือชาติ และมรณะ ท่านเหล่านั้นชนะมารพร้อมทั้ง
เสนา ชื่นชมแล้ว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ก้าวล่วงกำลังพระยามาร
เสียทั้งหมด (ถึงความสุขแล้ว) ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวรสูตร

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเพียร ๔ ประการนี้ ๔ ประการนี้เป็นไฉน คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนาปธาน ๑ อนุรักขนาปธาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้วไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู... ดูดกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย... รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ นี้เราเรียกว่าสังวรปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหานปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมครอบงำ ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้พินาศ ย่อมให้ถึงความไม่มี ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งพยาบาทวิตกเกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งวิหิงสาวิตกเกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เราเรียกว่าปหานปธานดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในความสละ นี้เราเรียกว่าภาวนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนุรักขนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามรักษาสมาธินิมิตอันเจริญที่เกิดขึ้นแล้ว คือ อัฏฐิกสัญญา ปุฬวกสัญญา วินีลกสัญญา วิปุพพกสัญญาวิจฉิทกสัญญา อุทธุมาตกสัญญา นี้เราเรียกว่าอนุรักขนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลายความเพียร ๔ ประการนี้แล ฯ

ปธาน ๔ ประการนี้ คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑
ภาวนาปธาน ๑ อนุรักขนาปธาน ๑ อันพระพุทธเจ้าผู้เป็น
เผ่าพันธุ์ พระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้ว ซึ่งเป็นเครื่องให้ภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียรพึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ปัญญัติสูตร

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบัญญัติซึ่งสิ่งที่เลิศ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสุรินทราหูเป็นเลิศบรรดาบุคคลผู้บริโภคกาม พระเจ้ามันธาตุราชเป็นเลิศ บรรดาผู้ใหญ่ยิ่ง มารผู้มีบาปเป็นเลิศ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันโลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลกทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบัญญัติสิ่งที่เลิศ ๔ ประการเหล่านี้แล ฯ

บรรดาสัตว์ผู้มีอัตภาพ (ใหญ่) อสุรินทราหูเป็นเลิศ บรรดา
บุคคลผู้บริโภคกาม พระเจ้ามันธาตุราชเป็นเลิศ บรรดาผู้
ใหญ่ยิ่ง มารเป็นเลิศ พระพุทธเจ้าผู้รุ่งเรืองด้วยฤทธิ์ อัน
โลกกล่าวว่าเป็นเลิศในโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ ทั่วภูมิ
เป็นที่อยู่ของสัตว์ ทั้งเบื้องบน ท่ามกลาง และเบื้องต่ำ ฯ

จบสูตรที่ ๕

โสขุมมสูตร

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องแทงตลอดลักษณะอันละเอียด ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอย่างยิ่ง ย่อมไม่พิจารณาเห็นญาณอันกำหนดรู้ลักษณะอันละเอียดในรูปอื่นซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น และไม่ปรารถนาญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปอื่น อันยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในรูปนั้น เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในเวทนา ... เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสัญญา ... เป็นผู้ประกอบด้วยญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสังขาร ย่อมไม่พิจารณาเห็นซึ่งญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสังขารอื่น ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสังขารนั้น และไม่ปรารถนาญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสังขารอื่น

ซึ่งยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียดในสังขารนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ญาณเป็นเครื่องกำหนดลักษณะอันละเอียด ๔ประการนี้แล ฯ

ภิกษุใดรู้ความที่รูปขันธ์เป็นของละเอียด รู้ความเกิดแห่ง
เวทนา รู้ความเกิดและความดับแห่งสัญญา รู้จักสังขารโดย
ความไม่เที่ยง โดยเป็นทุกข์ และโดยความเป็นอนัตตา
ภิกษุนั้นแล เป็นผู้เห็นชอบ เป็นผู้สงบ ยินดีในสันติบท
ชำนะมารพร้อมทั้งเสนา ย่อมทรงไว้ซึ่งร่างกายมีในที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๖

อคติสูตรที่ ๑

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้ อคติ ๔ ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมถึงฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม ดุจพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๗

อคติสูตรที่ ๒

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความ
หลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

อคติสูตรที่ ๓

[๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมถึงฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง
ความกลัว ยศของผู้นั้นย่อมเสื่อม เหมือนพระจันทร์ข้างแรม
ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดไม่ประพฤติล่วงธรรม เพราะความรัก ความชัง
ความหลง ความกลัว ยศของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ดุจ
พระจันทร์ข้างขึ้น ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๙

ภัตตุเทสกสูตร

[๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัตตุเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกนำไปวางไว้ในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัตตุเทสก์ย่อมถึงฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลายภัตตุเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำไปวางไว้ในนรกดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัตตุเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกนำไปวางไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัตตุเทสก์ย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลายภัตตุเทสก์ผู้ประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำไปวางไว้ในสวรรค์ ฯ

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่สำรวมในกาม ไม่ประกอบด้วย
ธรรม ไม่เคารพในธรรม มีปรกติถึงฉันทาคติ โทสาคติ

โมหาคติ และภยาคติ ก็แลบุคคลนี้เราเรียกว่า เป็น
หยากเยื่อในบริษัท อันสมณะผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ชน
เหล่าใดตั้งอยู่ในธรรม มี ปรกติไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ
โมหาคติ ภยาคติ ย่อมไม่ กระทำกรรมอันลามก เพราะ
ฉะนั้น บุคคลนั้นชื่อว่า เป็น สัตบุรุษที่น่าสรรเสริญ ก็
แลบุคคลนี้เราเรียกว่าเป็นผู้ผุดผ่องในบริษัท อันสมณะ
ผู้รู้กล่าวแล้วอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อุรุเวลวรรคที่ ๓

อุรุเวลสูตรที่ ๑

[๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในอุรุเวลาประเทศ เมื่อเราหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ ความปริวิตกแห่งใจได้บังเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์คนไหนหนอแล แล้วอาศัยอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้ปริวิตกต่อไปว่า เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์อื่นแล้วอาศัยอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่น ผู้มีศีลสมบูรณ์กว่าตน ซึ่งเราจะพึงสักการะเคารพแล้วอาศัยอยู่ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เราจะพึงสักการะเคารพสมณะหรือพราหมณ์อื่น แล้วอาศัยอยู่เพื่อความบริบูรณ์แห่งสมาธิขันธ์ ... แห่งปัญญาขันธ์ ... แห่งวิมุตติขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ แต่เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์อื่น ผู้มีสมาธิสมบูรณ์กว่าตน ... มีปัญญาสมบูรณ์กว่าตน ... มีวิมุตติสมบูรณ์กว่าตนในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราได้ปริวิตกต่อไปว่า ไฉนหนอแล เราพึงสักการะเคารพธรรมที่เราตรัสรู้นั้นอาศัยเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมรู้ความปริวิตกแห่งใจของเราด้วยใจ ได้อันตรธานจากพรหมโลกไปปรากฏข้างหน้าเรา เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหมกระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง คุกมณฑลเข่าเบื้องขวาลงที่แผ่นดินประนมอัญชลีมาทางเรา แล้วกล่าวคำนี้กะเราว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดได้มีแล้วในอดีตกาล แม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้เหล่านั้นสักการะเคารพพระธรรมนั่นเทียว อาศัยอยู่แล้ว พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่าใดจักมีในอนาคตแม้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น ก็จักสักการะเคารพพระธรรมนั่นเทียวอาศัยอยู่แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็จงสักการะเคารพพระธรรมนั่นแหละอาศัย

อยู่เถิด ท้าวสหัมบดีพรหม ครั้นได้กล่าวไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว ได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตเหล่าใดด้วย พระพุทธเจ้า
ใน อนาคตเหล่าใดด้วย และพระพุทธเจ้าในบัดนี้ด้วย ผู้ยัง
ความโศกของสัตว์เป็นอันมากให้เสื่อมคลาย ล้วนเคารพ
พระสัทธรรมอยู่ นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
เพราะเหตุนั้นแหละ กุลบุตรผู้รักษาตน จำนงความเป็น
ใหญ่ เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึง
ทำความเคารพพระสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวประพันธ์คาถานี้ ครั้นแล้วอภิวาทเรา กระทำประทักษิณแล้วหายไปในที่นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลายแม้การที่เราทราบการเชื้อเชิญของพรหม แล้วสักการะเคารพอาศัยธรรมที่เราตรัสรู้นั้นนั่นแหละอยู่ เป็นการสมควรแก่ตน เมื่อใด แม้สงฆ์ประกอบไปด้วยความเป็นใหญ่แล้ว เมื่อนั้น เราก็เคารพแม้ในสงฆ์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อุรุเวลสูตรที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในคราวแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรุเวลาประเทศ ครั้งนั้นแล พวกพราหมณ์มากด้วยกันเป็นผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว เข้าไปหาเรา ครั้นแล้วได้สนทนาปราศรัยกับเรา ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าวกะเราว่า ท่านพระโคดม เราได้สดับมาอย่างนี้ว่าพระสมณโคดมไม่อภิวาท ไม่ลุกรับพราหมณ์ผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ทั้งไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ข้อนี้เป็นอย่างที่เราได้สดับมาหรือ การที่ท่านพระโคดมไม่อภิวาท หรือไม่ลุกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ นั้นไม่สมควรเลย ดูกรภิกษุทั้งหลายความปริวิตกนี้ได้มีแก่เราว่า ท่านเหล่านี้ย่อมไม่รู้ซึ่งเถระ หรือธรรมอันกระทำให้เป็นเถระ ถ้าแม้บุคคลผู้เฒ่ามีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่เกิดมา แต่เขามีปรกติพูดในกาลไม่สมควร พูดไม่จริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย

กล่าววาจาที่ไม่ควรจดจำไว้ ไม่มีหลักฐาน ไม่มีขอบเขตไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่ควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระผู้เขลาโดยแท้ ถ้าแม้เด็กกำลังรุ่น มีผมดำสนิท ยังหนุ่มแน่น อยู่ในปฐมวัยแต่มีปรกติพูดในกาลอันควร พูดจริง พูดเป็นประโยชน์ พูดเป็นธรรม พูดเป็นวินัย กล่าววาจาที่ควรจดจำ มีหลักฐาน มีขอบเขต ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร เขาย่อมถึงซึ่งกาลนับว่า เป็นเถระผู้ฉลาดโดยแท้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันกระทำให้เป็นเถระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษอันมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมซึ่งสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงจำไว้ คล่องปากขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เถรกรณธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดมีจิตฟุ้งซ่าน มีความดำริไม่มั่นคง เช่นกับมฤค ยินดี
ในธรรมของอสัตบุรุษ ย่อมกล่าวคำเพ้อเจ้อเป็นอันมาก ผู้
นั้นมีความเห็นลามก ปราศจากความเอื้อเฟื้อ ตั้งอยู่ไกล
จากความเป็นผู้มั่นคง ส่วนผู้ใด สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้
สดับ มีปฏิภาณ ประกอบในธรรมอันทำความมั่นคง ย่อม
เห็นแจ้งอรรถแห่งอริยสัจด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งธรรม
ทั้งปวง ไม่มีกิเลสอันเป็นประดุจหลักตอ มีไหวพริบ มี
ชาติและมรณะอันละได้แล้ว เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์
สมบูรณ์ เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นเถระ อาสวะของภิกษุใดไม่
มีเพราะสิ้นอาสวะทั้งหลาย เราเรียกภิกษุนั้นว่าเถระ ฯ

จบสูตรที่ ๒

โลกสูตร

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกตถาคตตรัสรู้แล้ว ตถาคตพรากจากโลกแล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตถาคตตรัสรู้แล้ว เหตุเกิดแห่งโลกตถาคตละได้แล้ว ความดับแห่งโลกตถาคตตรัสรู้แล้ว ความดับแห่งโลกตถาคตกระทำให้แจ้งแล้วปฏิปทาอันยังสัตว์ให้ถึงความดับแห่งโลก ตถาคตตรัสรู้แล้ว ปฏิปทาอันยังสัตว์ให้ถึงความดับแห่งโลกตถาคตให้เจริญแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วยจักษุ สัททารมณ์ที่ฟังด้วยหู คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ที่รู้ได้ด้วยทวารนั้นๆ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลกพรหมโลก ของหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตถาคตได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ ตถาคตตรัสรู้รูปารมณ์ที่เห็นได้ด้วยจักษุเป็นต้นนั้นโดยชอบ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต อนึ่งตถาคตย่อมตรัสรู้ซึ่งราตรีใด และย่อมยังราตรีใดให้ดับ ตถาคตย่อมกล่าว ย่อมทักทาย ย่อมแสดงออกซึ่งคำใดในระหว่างนี้ คำนั้นทั้งหมดย่อมเป็นอย่างนั้นทีเดียว หาได้เป็นอย่างอื่นไม่ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ตถาคตมีปรกติกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ตถาคตมีปรกติกล่าวอย่างใด ทำอย่างนั้น ทำอย่างใด กล่าวอย่างนั้น ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เป็นผู้อันใครๆ ครอบงำไม่ได้ ผู้เห็นแจ้งโดยแท้ ยังอำนาจให้เป็นไป เพราะฉะนั้น โลกจึงเรียกว่า ตถาคต ฯ

ผู้ใดรู้ยิ่งแล้วซึ่งโลกทั้งปวง รู้ตามเป็นจริงในโลกทั้งปวง
พรากไปจากโลกทั้งปวง ไม่มีกิเลสนอนเนื่องในสันดานในโลก
ทั้งปวง ผู้นั้นแล เป็นธีรชนผู้ครอบงำอารมณ์ทั้งปวงได้
ปลด เปลื้องกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งมวลเสียได้ เป็นผู้ถูกต้อง
นิพพานอันมีความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ ผู้นี้
เป็นพระขีณาสพผู้รู้แล้ว ไม่มีทุกข์ ตัดความสงสัยได้แล้ว
ถึงความสิ้นไปแห่งกรรมทั้งปวง เป็นผู้หลุดพ้นเพราะความ
สิ้นไปแห่งอุปธิ บุคคลนี้เป็นผู้มีโชค เป็นพุทธะ ชื่อว่า
เป็นสีหะผู้ยอดเยี่ยม ประกาศพรหมจักรให้แก่โลกทั้งเทว

โลก เพราะเหตุนั้น เทวดาและมนุษย์จึงถึงพระพุทธเจ้า
ว่าเป็นสรณะ มาประชุมกันนมัสการพระองค์ผู้เป็นใหญ่
ผู้ปราศจากความขลาด เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจัก
นมัสการ พระองค์ผู้เป็นใหญ่ ผู้ปราศจากความขลาด กล่าว
สรรเสริญว่า เป็นผู้ฝึกตนประเสริฐกว่าบรรดาผู้ฝึกตน
ทั้งหลาย เป็นฤาษีผู้สงบกว่าบรรดาผู้สงบทั้งหลาย เป็น
ผู้พ้นชั้นเยี่ยมกว่า บรรดาผู้พ้นทั้งหลาย เป็นผู้ข้ามฝั่ง
ประเสริฐกว่าบรรดาผู้ข้าม ฝั่งทั้งหลาย ในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก จะหาบุคคลเปรียบ ด้วยพระองค์ไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๓

กาฬกสูตร

[๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กาฬการาม ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปารมณ์ที่เห็นด้วยจักษุ สัททารมณ์ที่ฟังด้วยหูคันธารมณ์ รสารมณ์ และโผฏฐัพพารมณ์ ที่รู้ได้ด้วยทวารนั้นๆ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งด้วยใจ ของโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ของหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราได้บรรลุแล้ว เสาะแสวงหาแล้ว ค้นคว้าแล้วด้วยใจ เราย่อมรู้รูปารมณ์ที่เห็นได้ด้วยจักษุเป็นต้นนั้นรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ตถาคตรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นแจ้งชัด รูปารมณ์เป็นต้นนั้นไม่ปรากฏในตถาคต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพึงกล่าวว่า ... เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นของเราพึงเป็นคำเท็จ เราพึงกล่าวว่า ... เราย่อมรู้รูปารมณ์เป็นต้นนั้นด้วย ไม่รู้ด้วย แม้คำของเรานั้นก็พึงเป็นเช่นนั้นแหละ เราพึงกล่าวว่า ... เรารู้ก็หามิได้ ไม่รู้ก็หามิได้ ซึ่งรูปารมณ์เป็นต้นนั้น คำนั้นจึงเป็นโทษแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่เห็นแล้ว ย่อมไม่สำคัญว่าเป็นรูปที่ยังไม่มีใครเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่ควรเห็น ย่อมไม่สำคัญว่าเห็นรูปที่มหาชนดูกันอยู่ ตถาคตฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ฟังแล้วย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ยังไม่มีใครฟัง ย่อมไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่ควรฟัง ย่อม

ไม่สำคัญว่าฟังเสียงที่มหาชนฟังกันอยู่ ตถาคตรู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่รู้แล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ยังไม่มีใครรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่ควรรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้คันธารมณ์เป็นต้นที่มหาชน รู้กันอยู่ ตถาคตรู้แจ้ธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่รู้แจ้งแล้ว ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ยังไม่มีใครรู้ ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้ง ธรรมารมณ์ที่ควรรู้แจ้ง ย่อมไม่สำคัญว่ารู้แจ้งธรรมารมณ์ที่มหาชนรู้แจ้งกันอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นเทียว ในธรรมทั้งหลาย คือ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ และธรรมารมณ์ และเราย่อมกล่าวว่าบุคคลอื่นผู้คงที่ยิ่งกว่า หรือประณีตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้นไม่มี ด้วยประการ ฉะนี้แล ฯ

รูปที่เห็นแล้ว เสียงที่ฟังแล้ว หรือหมวด ๓ แห่งอารมณ์
มีคันธารมณ์เป็นต้นที่ทราบแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งอันดูดดื่ม
อันชนเหล่าอื่นสำคัญว่าจริง ตถาคตเป็นผู้คงที่ในรูปเป็น
ต้นเหล่านั้น อันสำรวมแล้วเอง ไม่พึงเชื่อคำคนอื่นทั้ง
จริงและเท็จ เราเห็นลูกศร คือ ทิฐินี้ก่อนแล้ว ย่อมรู้
ย่อมเห็นลูกศร คือ ทิฐิที่หมู่สัตว์หมกมุ่นข้องอยู่เช่นนั้น
ความหมกมุ่นย่อมไม่มีแก่ตถาคตทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

พรหมจริยสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อลวงประชาชนก็หามิได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชนก็หามิได้ เพื่ออานิสงส์ คือ ลาภสักการะ และความสรรเสริญ ก็หามิได้ เพื่ออานิสงส์ คือ การอวดอ้างวาทะก็หามิได้ เพื่อความปรารถนาว่า ชนจงรู้จักเราด้วยอาการดังนี้ก็หามิได้ โดยที่แท้ตถาคตอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับกิเลส ฯ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ได้ทรงแสดงพรหมจรรย์อัน
เป็นการละเว้น มีปรกติยังสัตว์ให้หยั่งลงภายในนิพพาน

เพื่อสังวร เพื่อละ หนทางนี้อันท่านผู้ใหญ่ผู้แสวงหาคุณ
อันใหญ่ดำเนินไปแล้ว อนึ่ง ชนเหล่าใดย่อมดำเนินไปสู่ทาง
นั้น ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ชนเหล่านั้นชื่อว่าทำ
ตาม คำสั่งสอนของศาสดา จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

กุหสูตร

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ลวง เป็นผู้กระด้างเป็นคนประจบ มีปรกติวางท่า มีมานะดุจไม้อ้อที่ยกขึ้น เป็นผู้ไม่มั่นคง ภิกษุเหล่านั้นหาใช่เป็นผู้นับถือเราไม่ เป็นผู้ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และย่อมไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ไม่ลวง ไม่ประจบ เป็นธีรชน ไม่กระด้าง เป็นผู้มั่นคงดี ภิกษุเหล่านั้นแลชื่อว่านับถือเราไม่ไปปราศจากธรรมวินัยนี้ และย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

ภิกษุเหล่าใด ล่อลวง กระด้าง ประจบ วางท่า มีมานะดุจ
ไม้อ้อ และไม่ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่งอกงามใน
ธรรม อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ส่วนภิกษุ
เหล่าใดไม่ ล่อลวง ไม่ประจบ เป็นธีรชน ไม่กระด้าง ตั้ง
มั่นดีแล้ว ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อมงอกงามในธรรม อัน
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

สันตุฏฐิสูตร

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้ ทั้งน้อย หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ปัจจัย ๔ อย่างเป็นไฉน คือ บรรดาจีวร บังสุกุลจีวร ทั้งน้อยหาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาโภชนะ คำข้าวที่หาได้ด้วยปลีแข็ง ทั้งน้อยหาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเสนาสนะ

รุกขมูล ทั้งน้อย หาได้ง่ายและหาโทษมิได้ ๑ บรรดาเภสัช มูตรเน่า ทั้งน้อย หาได้ง่าย และหาโทษมิได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย ๔ อย่างนี้แล ทั้งน้อย หาได้ง่าย หาโทษมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัย อันน้อยและหาได้ง่าย เราจึงกล่าวข้อนี้ว่า เป็นองค์แห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่งของเธอ ฯ

เมื่อภิกษุสันโดษด้วยปัจจัยอันหาโทษมิได้ ทั้งน้อยและหา
ได้ง่าย ปรารภเสนาสนะ จีวร ปานะ และโภชนะ จิตของ
เธอก็ไม่คับแค้นไม่กระทบกระเทือนทุกทิศ และธรรม
เหล่าใดอันภิกษุนั้นกล่าวแล้ว อนุโลมแก่สมณธรรม
ธรรมเหล่านั้นอันภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความสันโดษถือเอา
โดยยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

วังสสูตร

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้ นักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจายไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด อริยวงศ์ ๔ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะจีวรเป็นเหตุเมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปรกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกใช้สอยอยู่ ไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น จริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วก็ไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปรกติ

เห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกบริโภคอยู่ และย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น จริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ มีปรกติกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ย่อมไม่ถึงการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะเสนาสนะเป็นเหตุ เมื่อไม่ได้ก็ไม่ตกใจ ครั้นได้แล้วย่อมไม่ยึดถือ ไม่หมกมุ่น ไม่ห่วงใย มีปรกติเห็นโทษ มีปัญญาเครื่องรื้อออกบริโภคอยู่และย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น จริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเป็นผู้มีภาวนาเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในภาวนา มีปหานะเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในปหานะ ย่อมไม่ยกตน ไม่ข่มผู้อื่นเพราะมีภาวนาเป็นที่มายินดี เพราะยินดีในภาวนา เพราะมีปหานะเป็นที่มายินดีเพราะยินดีในปหานะนั้น จริงอยู่ ภิกษุใดเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในภาวนาและปหานะนั้น มีสัมปชัญญะ มีสติเฉพาะหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยวงศ์อันเป็นของเก่า ซึ่งนักปราชญ์สรรเสริญว่าเป็นเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยวงศ์ ๔ ประการนี้แล นักปราชญ์รู้ว่าเลิศมีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย และไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยอริยวงศ์ ๔ ประการนี้ ถึงแม้อยู่ในทิศตะวันออก เธอย่อมครอบงำความไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำเธอได้ ถึงแม้เธออยู่ในทิศตะวันตก ... ในทิศเหนือ ... ในทิศใต้ เธอก็ย่อมครอบงำความไม่ยินดีเสียได้ ความไม่ยินดีย่อมไม่ครอบงำเธอได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเธอเป็นธีรชนครอบงำความไม่ยินดีและความยินดีได้ ฯ

ความยินดีย่อมครอบงำธีรชนไม่ได้ ความไม่ยินดีไม่อาจ
ครอบงำธีรชน ธีรชนย่อมครอบงำความไม่ยินดีได้ เพราะ
ธีรชนเป็นผู้ครอบงำความไม่ยินดี กิเลสอะไรจะมากั้นกาง
บุคคลผู้บรรเทากิเลสเสียได้ มีปรกติละกรรมทั้งปวงได้

เด็ดขาด ใครควรเพื่อจะติเตียนบุคคลนั้นผู้เป็นประดุจแท่ง
ทองชมพูนุทแม้เทวดาก็เชยชม แม้พรหมก็สรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ธรรมปทสูตร

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ และจักไม่รังเกียจอันวิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด บทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือบทธรรมคืออนภิชฌา ๑ บทธรรมคืออพยาบาท ๑ บทธรรมคือสัมมาสติ ๑ บทธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บทธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิตสรรเสริญว่าเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะเป็นของเก่าไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย นักปราชญ์ย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจวิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด ฯ

บุคคลไม่พึงเป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็ง มีใจไม่พยาบาท
มีสติ มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งตั้งมั่นด้วยดีในความเป็น
กลางอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๙

ปริพาชกสูตร

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏใกล้กรุงราชคฤห์ ก็โดยสมัยนั้นแล พวกปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง มากด้วยกันอาศัยอยู่ในปริพาชการามใกล้ฝั่งแม่น้ำสิปปินีคือ อันนภารปริพาชก วธรปริพาชกและสุกุลทายิปริพาชก รวมทั้งปริพาชกผู้มีชื่อเสียงโด่งดังเหล่าอื่นด้วย ครั้งนั้นแลพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปทางปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสิปปินี ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวาย ครั้นประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสกะปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่

กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจายนักปราชญ์ย่อมไม่รังเกียจจักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียดบทแห่งธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บทแห่งธรรมคืออนภิชฌา ๑ บทแห่งธรรมคือ อพยาบาท ๑ บทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ ๑ บทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิ ๑ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บทแห่งธรรม ๔ ประการนี้แล บัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นเลิศเป็นของมีมานาน เป็นประเพณีของพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจายไม่เคยกระจัดกระจาย บัณฑิตย่อมไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ วิญญูชนทั้งสมณะและพราหมณ์ไม่เกลียด บุคคลใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคืนบทแห่งธรรมคืออนภิชฌานี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยอภิชฌา ผู้มีราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย ดังนี้ เราพึงกล่าวในเพราะคำนั้นกะบุคคลนั้น อย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ข้อที่บุคคลนั้นแล บอกคืนบทแห่งธรรมคืออนภิชฌาแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มากไปด้วยอภิชฌา มีราคะแรงกล้าในกามทั้งหลาย นั่นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคืนบทแห่งธรรมคืออพยาบาทนี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจอันเศร้าหมอง เราพึงกล่าวในเพราะคำนั้นกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมา จงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคืนบทแห่งธรรม คืออพยาบาทแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจอันเศร้าหมอง นั่นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคืนบทแห่งธรรมคือสัมมาสตินี้แล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืมผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ดังนี้ เราพึงกล่าวในเพราะคำนั้นกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมาจงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคืนบทแห่งธรรมคือสัมมาสติแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีสติหลงลืม ผู้ไม่มีสัมปชัญญะ นั่นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ บุคคลใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราบอกคืนบทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นผู้มีจิตหมุนเวียน ดังนี้ เราพึงกล่าวในเพราะคำนั้นกะบุคคลนั้นอย่างนี้ว่า จงมาจงกล่าว จงพูดเถิด เราจักดูอานุภาพของเขา ดังนี้ ข้อที่บุคคลนั้นแลบอกคืนบทแห่งธรรมคือสัมมาสมาธิแล้ว จักบัญญัติสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นผู้มีจิตหมุนเวียน นั่นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

บุคคลใดแลพึงสำคัญบทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ว่า ควรติเตียน ควรคัดค้าน ฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมมาถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว บทแห่งธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ อนภิชฌาและสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเป็นผู้มากไปด้วยอภิชฌา มีราคะแรงกล้า

ในกามทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คืออพยาบาท สมณะหรือพราหมณ์ ผู้มีจิตพยาบาท มีความดำริแห่งใจอันเศร้าหมอง บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ สัมมาสติ สมณะหรือพราหมณ์ ผู้มีสติหลงลืม ไม่มีสัมปชัญญะ บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ถ้าบุคคลย่อมติเตียน ย่อมคัดค้านบทแห่งธรรม คือ สัมมาสมาธิ สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น ผู้มีจิตหมุนเวียน บุคคลนั้นยกย่องบูชาและสรรเสริญ ฯ

บุคคลใดพึงสำคัญบทแห่งธรรม ๓ ประการนี้ว่า ควรติเตียน ควรคัดค้านฐานะอันบัณฑิตพึงติเตียน ซึ่งกระทบกระเทือนวาทะอันประกอบด้วยธรรม๔ ประการนี้ ย่อมเข้าถึงบุคคลนั้นในปัจจุบันเทียว ปริพาชกชื่อวัสสะและภัญญะผู้อยู่ในอุกกลชนบทเป็นอเหตุกวาทะ อกิริยวาทะ นัตถิกวาทะ ได้สำคัญบทแห่งธรรม ๔ ประการนี้ว่าไม่ควรติเตียน ไม่ควรคัดค้าน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกลัวต่อนินทา กลัวต่อความกระทบกระเทือน และกลัวต่อความติเตียน ฯ

บุคคลผู้ไม่พยาบาท มีสติในกาลทุกเมื่อ มีจิตตั้งมั่นใน
ภายใน ศึกษาในความกำจัดอภิชฌาอยู่ เราเรียกว่าเป็นผู้
ไม่ประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุรุเวลวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จักกวรรคที่ ๔

จักกสูตร

[๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร ๔ ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนักจักร ๔ ประการเป็นไฉน คือ ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่เหมาะ ๑สัปปุริสูปัสสยะ การคบสัตบุรุษ ๑ อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ๑ และปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญได้กระทำไว้แล้วในปางก่อน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายจักร ๔ ประการนี้แล เป็นเครื่องเป็นไปแก่เทวดาและมนุษย์ผู้ประกอบ เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่ (และ) ความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

นรชนพึงอยู่ในถิ่นที่เหมาะ พึงกระทำอริยชนให้เป็นมิตร
ถึงพร้อมด้วยความตั้งตนไว้ชอบ มีบุญได้กระทำไว้แล้วใน
ปางก่อน ธัญชาติ ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง และความสุข
ย่อมหลั่งไหลมาสู่นรชนนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

สังคหสูตร

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ

การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติ
ประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรม
นั้นๆ ตาม สมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่อง
สงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้
ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซร้มารดา

หรือบิดาไม่ พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร
ก็เพราะเหตุที่ บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์
เหล่านี้ ฉะนั้นพวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่
น่าสรรเสริญ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สีหสูตร

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคราช ย่อมออกจากที่อาศัยเวลาเย็น ครั้นออกจากที่อาศัยแล้ว ย่อมเหยียดหยัด ครั้นเหยียดหยัดแล้ว ย่อมเหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบ ครั้นเหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบแล้ว ย่อมบันลือสีหนาท ๓ครั้ง แล้วย่อมก้าวหน้าไปหาเหยื่อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัตว์ดิรัจฉานเหล่าใดแลได้ฟังเสียงของสีหมฤคราชผู้บันลืออยู่ สัตว์เหล่านั้นโดยมากย่อมกลัว สลดใจและหวาดสะดุ้ง จำพวกอยู่โพรงก็เข้าโพรง จำพวกอาศัยน้ำก็ลงน้ำ จำพวกอาศัยป่าก็เข้าป่า จำพวกมีปีกย่อมบินขึ้นสู่อากาศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐแห่งพระราชาแม้เหล่าใด ที่ถูกผูกไว้ในคามนิคมและราชธานีทั้งหลายด้วยเครื่องผูก คือเชือกหนังอันมั่นคง ช้างตัวประเสริฐแม้เหล่านั้น พึงทำลายเครื่องผูกเหล่านั้นขาดไป มีความกลัว ถึงถ่ายมูตรและกรีสหนีไปตามทางที่จะไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคราชมีฤทธิ์มากอย่างนี้แล มีศักดานุภาพยิ่งใหญ่กว่าเหล่าสัตว์ดิรัจฉาน ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใด ตถาคตบังเกิดขึ้นในโลก เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว ในกาลนั้นย่อมแสดงธรรมว่า สักกายะดังนี้ เหตุแห่งสักกายะดังนี้ ความดับแห่งสักกายะดังนี้ ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับแห่งสักกายะดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาแม้เหล่าใดมีอายุยืน มีรัศมี มีความสุขมาก สถิตอยู่ยั่งยืนในวิมานอันสูงเทวดาแม้เหล่านั้น ฟังธรรมเทศนาของตถาคตแล้ว โดยมากย่อมกลัว สลดใจหวาดสะดุ้งว่า ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่าพวกเราไม่เที่ยงหนอ อย่าได้สำคัญว่าเที่ยง พวกเราไม่ยั่งยืนหนอ อย่าได้สำคัญว่ายั่งยืน พวกเราไม่คงที่หนอ อย่าได้สำคัญว่าคงที่ ผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงที่นับเนื่องในสักกายะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้แล เป็นผู้มีศักดานุภาพยิ่งใหญ่อย่างนี้ กว่าโลกทั้งเทวโลก ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดา หาบุคคลเปรียบมิได้ ตรัสรู้
แล้ว ทรงประกาศธรรมจักรแก่โลกทั้งเทวโลก ทรงแสดง
ธรรมคือสักกายะ ได้แก่ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความ
ดับทุกข์ และอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ อันมีปรกติ
ยังสัตว์ให้ถึงความระงับทุกข์ ฉันใด เทวดาผู้มีอายุยืนแม้
เหล่าใด มีรัศมี มียศ เป็นผู้กลัวถึงความสะดุ้ง ดุจ
มฤคที่กลัวต่อราชสีห์ ก็ฉันนั้น เทวดาเหล่านั้น เป็นผู้
ก้าวล่วงสักกายะเพราะสดับถ้อยคำของพระอรหันต์ ผู้
หลุดพ้นผู้คงที่ว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า พวกเราไม่เที่ยง ฯ

จบสูตรที่ ๓

ปสาทสูตร

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเท้าก็ตาม ๒ เท้าก็ตาม๔ เท้าก็ตาม มีเท้ามากก็ตาม มีรูปหรือไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญาหรือไม่มีสัญญาก็ตาม มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ก็ตาม มีประมาณเพียงใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อันชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เรากล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งหรือไม่ปรุงแต่งมีประมาณเท่าใด วิราคะคือ ธรรมอันย่ำยีความเมา ธรรมเครื่องกำจัดความกระหาย ความถอนเสียซึ่งความอาลัย ความเข้าไปตัดวัฏฏะ ธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา ความคลายกำหนัดความดับ นิพพาน เรากล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในวิราคะ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชน

ผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่ก็ดี คณะก็ดี มีประมาณเท่าใด พระสงฆ์สาวกของตถาคต คือ คู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้ คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เรากล่าวว่าเลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในพระสงฆ์ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งเลิศ และวิบากอันเลิศย่อมมีแก่ชนผู้เลื่อมใสในสิ่งเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเลื่อมใสในสิ่งเลิศ ๔ ประการนี้แล ฯ

บุญที่เลิศ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติคุณ สุข และพละ
อันเลิศ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้รู้แจ้งซึ่งธรรมอันเลิศ เลื่อมใส
โดยความเป็นของเลิศ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ผู้
เป็นทักขิไณยบุคคลชั้นเยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมอันเลิศ
ซึ่งเป็นธรรมปราศจากราคะ สงบและเป็นสุข เลื่อมใส
ในพระสงฆ์ผู้เลิศ ซึ่งเป็นบุญเขตชั้นเยี่ยม ถวายทานใน
ท่านผู้เลิศนั้น ผู้มีปัญญาตั้งมั่นแล้วในธรรมอันเลิศ ให้ทาน
แก่ท่านผู้เป็นบุญเขตอันเลิศ จะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์
ก็ตาม ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ บันเทิงอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

วัสสการสูตร

[๓๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของพระเจ้ากรุงมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอเป็นเครื่องให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ เราย่อมบัญญัติผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้สดับเรื่องที่สดับแล้วนั้นๆ มาก ย่อมรู้อรรถแห่งภาษิตนั้นๆ ว่า นี้เป็นอรรถแห่งภาษิตนี้ นี้เป็นอรรถแห่งภาษิตนี้ ๑ เป็นผู้มีสติ ระลึก ตามระลึกซึ่งสิ่งที่กระทำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ๑ เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านใน

กรณียกิจอันเป็นของคฤหัสถ์ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นทางดำเนินใน กรณียกิจนั้น สามารถเพื่อจะทำ สามารถจะจัดแจงได้ ๑ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ถ้าข้าพระองค์พึงอนุโมทนา ขอท่านพระโคดมทรงอนุโมทนาแก่ข้าพระองค์ แต่ถ้าข้าพระองค์พึงคัดค้าน ขอท่านพระโคดมทรง คัดค้านแก่ข้าพระองค์ ดังนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่อนุโมทนาแก่ท่านเลยเราไม่คัดค้านเลย ดูกรพราหมณ์ เราย่อมบัญญัติบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการแล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญา ใหญ่ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ บุคคลในโลกนี้เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล แก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนมากให้ตั้งอยู่ในธรรมที่ควรรู้ เป็นอริยะ ได้แก่ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม ๑ บุคคลนั้นย่อมจำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมตรึก วิตกนั้น ย่อมไม่จำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมไม่ตรึกวิตกนั้นย่อมจำนงเพื่อดำริเหตุที่พึงดำริใด ย่อม ดำริเหตุที่พึงดำรินั้นได้ ย่อมไม่จำนงเพื่อดำริเหตุที่พึงดำริใด ย่อมไม่ดำริเหตุที่พึงดำรินั้น เป็นผู้ถึง ความชำนาญแห่งใจในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ ๑ เป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ กระทำ ให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรพราหมณ์ เราไม่อนุโมทนาและไม่คัดค้านแก่ท่านเลย เราย่อมบัญญัติ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ว่าเป็นมหาบุรุษผู้มีปัญญาใหญ่ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว พระโคดมผู้เจริญตรัสคำนี้ดีแล้ว ข้าพระองค์จะจำไว้ซึ่งพระโคดมผู้เจริญ ว่าประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ แท้จริง พระโคดมผู้เจริญ ทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสุขแก่ชน หมู่มาก ทรงยังประชุมชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในญายธรรมอันประเสริฐ คือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม แท้จริง พระโคดมผู้เจริญ ทรงจำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมทรงตรึกวิตกนั้นได้ ไม่ทรงจำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมไม่ทรงตรึกวิตกนั้นได้ทรงจำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริใด ย่อมทรงดำริ สิ่งที่พึงดำรินั้นได้ ไม่ทรงจำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริใด ย่อมไม่ทรงดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ แท้จริง พระโคดมผู้เจริญทรงถึงความชำนาญแห่งใจในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย แท้จริง พระโคดมผู้เจริญ ทรงมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นธรรม

เครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน แท้จริง พระโคดมผู้เจริญ ทรงกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านกล่าววาจารับสมอ้างแน่แท้แล และเราจักพยากรณ์แก่ท่าน แท้จริง เราเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มากเพื่อสุขแก่ชนหมู่มาก ยังประชุมชนหมู่มากให้ตั้งอยู่ในญายธรรมอันประเสริฐคือ ความเป็นผู้มีกัลยาณธรรม ความเป็นผู้มีกุศลธรรม แท้จริง เราย่อมจำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมตรึกวิตกนั้นได้ ไม่จำนงเพื่อตรึกวิตกใด ย่อมไม่ตรึกวิตกนั้นได้ ย่อมจำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริใด ย่อมดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ ไม่จำนงเพื่อดำริสิ่งที่พึงดำริใด ย่อมไม่ดำริสิ่งที่พึงดำรินั้นได้ แท้จริง เราเป็นผู้ถึงความชำนาญแห่งใจในคลองแห่งวิตกทั้งหลาย แท้จริง เราเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน แท้จริง เรากระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

บุคคลใด รู้แจ้งหนทางอันจะปลดเปลื้องสัตว์ทั้งปวงเสีย
จากบ่วงแห่งมัจจุ ประกาศไญยธรรมอันเกื้อกูลแก่เทวดา
และ มนุษย์ อนึ่ง ชนเป็นอันมากย่อมเลื่อมใสเพราะเห็น
หรือสดับ บุคคลใด เราเรียกบุคคลนั้นซึ่งเป็นผู้ฉลาดต่อ
ธรรมอันเป็น ทางและมิใช่ทาง ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว หาอาสวะ
มิได้ เป็นผู้รู้ แล้ว มีสรีระในภพเป็นที่สุดว่า เป็น
มหาบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๕

โทณสูตร

[๓๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินทางไกลในระหว่างเมืองอุกกัฏฐะและเมืองเสตัพยะ แม้โทณพราหมณ์ก็เดินทางไกลในระหว่างเมืองอุกกัฏฐะและเมืองเสตัพยะ โทณพราหมณ์ได้เห็นรอยกงจักรในรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาคมีซี่ตั้งพัน ประกอบด้วยกงและดุม บริบูรณ์ด้วยอาการทั้งปวงครั้นเห็นแล้วจึงรำพึงว่า อัศจรรย์จริงหนอท่านผู้เจริญ สิ่งไม่เคยมีมามีขึ้น รอยเท้าเหล่านี้ชะรอยจักไม่ใช่รอยเท้ามนุษย์ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จแวะออก

จากทาง ประทับนั่งที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ทรงคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า ครั้งนั้น โทณพราหมณ์ติดตามรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาค ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง น่าพอใจ ควรแก่ความเลื่อมใส มีพระอินทรีย์อันสงบ มีพระทัยอันสงบ ถึงความฝึกฝนและความสงบอันยอดเยี่ยมมีตนอันฝึกแล้วคุ้มครองแล้ว มีอินทรีย์อันรักษาแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ ครั้นเห็นแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า ท่านผู้เจริญเป็นเทวดาหรือพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นเทวดา ฯ

โท. ท่านผู้เจริญเป็นคนธรรพ์หรือ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นคนธรรพ์ ฯ

โท. ท่านผู้เจริญเป็นยักษ์หรือ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นยักษ์ ฯ

โท. ท่านผู้เจริญเป็นมนุษย์ใช่ไหม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เรามิใช่เป็นมนุษย์

โท. เราถามท่านว่า เป็นเทวดาหรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นคนธรรพ์หรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นยักษ์หรือ ท่านตอบว่าไม่ใช่ เราถามว่าเป็นมนุษย์หรือ ท่านก็ตอบว่าไม่ใช่ ถ้าอย่างนั้นท่านผู้เจริญเป็นอะไรแน่ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เราพึงเป็นเทวดา เพราะยังละอาสวะเหล่าใดไม่ได้ อาสวะเหล่านั้นเราละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วนกระทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรพราหมณ์ เราพึงเป็นคนธรรพ์ ... เราพึงเป็นยักษ์ ... เราพึงเป็นมนุษย์ เพราะยังละอาสวะเหล่าใดไม่ได้อาสวะเหล่านั้น เราละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วนกระทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนดอกอุบล ดอกปทุม หรือดอกบัวขาว เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ตั้งอยู่พ้นน้ำ แต่น้ำมิได้แปดเปื้อนแม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์ เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน เกิดในโลกเติบโตขึ้นในโลก อยู่ครอบงำโลกอันโลกมิได้แปดเปื้อน ดูกรพราหมณ์ ท่านจงทรงจำเราไว้ว่าเป็นพระพุทธเจ้า ฯ

ความบังเกิดเป็นเทวดา หรือคนธรรพ์ ผู้เที่ยวไปในเวหา
พึงมีแก่เราด้วยอาสวะใด เราพึงถึงความเป็นยักษ์ และ
เข้าถึงความเป็นมนุษย์ด้วยอาสวะใด อาสวะเหล่านั้นของ
เรา สิ้นไปแล้ว เรากำจัดเสียแล้ว กระทำให้ปราศจาก

เครื่องผูกพัน ดอกบัวตั้งอยู่พ้นน้ำ ย่อมไม่แปดเปื้อน
ด้วยน้ำ ฉันใดเราก็ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยโลก ฉันนั้น
ดูกรพราหมณ์ เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นพระพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

อปริหานิสูตร

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อมประพฤติใกล้นิพพานทีเดียว ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๑เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้ประกอบเนืองๆ ซึ่งมีความเพียรเครื่องตื่นอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีลสำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อยสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิมิต ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะย่อมประพฤติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษาจักขุนทรีย์ ชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ถือเอาโดยนิมิต ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ชื่อว่ารักษามนินทรีย์ ชื่อว่าถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้วย่อมกลืนกินซึ่งอาหารมิใช่เพื่อจะเล่น มิใช่เพื่อจะมัวเมา มิใช่เพื่อประเทืองผิวมิใช่เพื่อจะตกแต่ง เพียงเพื่อร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปเพื่อกำจัดความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยหวังว่า จักกำจัดเวทนาเก่าและจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้บังเกิดขึ้น ความเป็นไป ความที่ร่างกายไม่มีโทษ และความอยู่สำราญจักมีแก่เรา ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเครื่องตื่นอยู่อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิต

ให้บริสุทธิ์จากธรรมเครื่องกั้นด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมเครื่องกั้นด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยามแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสีหไสยาโดยข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ มนสิการความสำคัญในอันจะลุกขึ้น ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี ลุกขึ้นแล้วย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากธรรมเครื่องกั้นด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี ภิกษุเป็นผู้ประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเครื่องตื่นอยู่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อมประพฤติใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

ภิกษุผู้ดำรงอยู่ในศีล สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้ประมาณ
ในโภชนะ และย่อมประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียร
เครื่องตื่น อยู่ ภิกษุผู้มีปรกติพากเพียรอยู่อย่างนี้ ไม่
เกียจคร้านตลอดวันและคืน บำเพ็ญกุศลธรรมเพื่อถึง
ความเกษมจากโยคะภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาทหรือ
มีปรกติเห็นภัยในความ ประมาทเป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อม
ชื่อว่าประพฤติใกล้ นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

ปฏิลีนสูตร

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีทิฏฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้ว มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับ เราเรียกว่าผู้มีการหลีกออกเร้นอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีทิฏฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้วอย่างไร ทิฏฐิสัจจะแต่ละอย่างเป็นอันมาก ของสมณพราหมณ์ผู้มีกิเลสหนาแน่นเหล่าใด คือ เห็นว่า โลกเที่ยง หรือว่าโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด หรือว่าโลกไม่มีที่สุด ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น หรือว่าชีพเป็นอื่นสรีระก็เป็นอื่น สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีก หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าตายแล้วย่อมไม่เกิดอีก สัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่เกิดอีกก็มี หรือว่าสัตว์เบื้องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้ทิฏฐิสัจจะเหล่านั้นทั้งหมดอันภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรเทาได้แล้ว สละแล้วคายออกแล้ว ปล่อยแล้ว ละได้แล้ว สละคืนแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีทิฏฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้วอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวง อันสละแล้วอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีการแสวงหากามอันละได้แล้ว มีการแสวงหาภพอันละได้แล้ว มีการแสวงหาพรหมจรรย์อันสงบแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบระงับอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมิมานะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นดังตาลยอดด้วนกระทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีทิฏฐิสัจจะแต่ละอย่างอันบรรเทาได้แล้วมีการแสวงหาทั้งปวงอันสละแล้ว มีกายสังขารอันสงบระงับแล้ว เราเรียกว่าผู้หลีกออกเร้นอยู่ ฯ

การแสวงหากาม การแสวงหาภพ กับการแสวงหา
พรหมจรรย์ อันภิกษุในธรรมวินัยนี้ สละคืนแล้ว การ
เชื่อถือสัจจะ และ ฐานะแห่งทิฐิทั้งหลาย อันภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ถอนขึ้นแล้วด้วยประการดังนี้ ภิกษุผู้สำรอก
ราคะทั้งปวง ผู้หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหา สละคืนการ
แสวงหา ถอนฐานะแห่งทิฐิทั้งหลาย ได้แล้ว ภิกษุนั้นแล
เป็นผู้สงบ มีสติ ระงับกายสังขารเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้
เป็นผู้ตรัสรู้เพราะรู้เท่าถึงมานะ เราเรียกว่า เป็นผู้หลีกออก
เร้นอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

อุชชยสูตร

[๓๙] ครั้งนั้นแล อุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลถามว่า แม้พระโคดมผู้เจริญก็กล่าวสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรพราหมณ์เรามิได้สรรเสริญยัญไปทุกอย่าง และก็มิได้ติเตียนยัญไปทุกอย่าง ดูกรพราหมณ์ ในยัญชนิดใดมีการ ฆ่าโค ฆ่าแพะ แกะ ฆ่าไก่ สุกร สัตว์ต่างชนิดถูกฆ่าดูกรพราหมณ์ เราไม่สรรเสริญยัญเห็นปานนี้แล อันประกอบด้วยความริเริ่มข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุอรหัตมัค ย่อมไม่เกี่ยวข้องยัญเห็นปานนั้น อันประกอบด้วยความริเริ่ม แต่ในยัญชนิดใด ไม่มีการฆ่าโคไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อมสรรเสริญยัญเห็นปานนั้นแล อันปราศจากความริเริ่ม คือ นิจทาน อนุกุลยัญข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลุอรหัตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องยัญเห็นปานนั้น อันปราศจากความริเริ่ม ฯ

มหายัญที่มีการริเริ่มใหญ่ คือ อัสสเมธ ปุริสเมธ การบูชา
ชื่อสัมมาปาสวาชเปยยะ และนิรัคคละ เหล่านั้น ไม่มี
ผลมาก ในยัญใดมีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่างๆ
พระอริยะ ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้แสวงหาคุณใหญ่ ย่อม
ไม่เกี่ยวข้องยัญนั้น แต่ยัญใดไม่มีการริเริ่ม เป็นอนุกุล
ยัญที่ชนทั้งหลาย บูชาเสมอ และแพะ แกะ โค สัตว์ต่างๆ
ไม่ถูกฆ่าในยัญใด พระอริยะทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ผู้
แสวงหาคุณใหญ่ย่อมสรรเสริญยัญนั้น นักปราชญ์
ย่อมบูชาอย่างนี้ ยัญนี้มีผลมาก เพราะเมื่อบุคคลบูชาอยู่
อย่างนี้ ย่อมมีแต่ความดีไม่มีความชั่ว และยัญย่อมไพบูลย์
ทั้งเทวดาย่อมเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๙

อุทายสูตร

[๔๐] ครั้งนั้นแล อุทายพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้พระโคดมผู้เจริญย่อมกล่าวสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้าหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรพราหมณ์ เรามิได้สรรเสริญยัญไปทุกอย่าง และก็มิได้ติเตียนยัญไปทุกอย่าง

ดูกรพราหมณ์ ในยัญชนิดใด มีการฆ่าโค ฆ่าแพะ แกะ ฆ่าไก่ สุกร สัตว์ต่างชนิดถูกฆ่า เรา ไม่สรรเสริญยัญเห็นปานนี้ อันประกอบด้วยความริเริ่ม ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุอรหัตมรรค ย่อมไม่เกี่ยวข้องยัญเห็นปานนั้น อันประกอบด้วยความริเริ่ม แต่ในยัญ ชนิดใดไม่มีการฆ่าโค ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร สัตว์ต่างชนิดไม่ถูกฆ่า เราย่อม สรรเสริญยัญเห็นปานนี้ อันปราศจากความริเริ่ม ได้แก่นิจทาน อนุกุลยัญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือผู้บรรลุอรหัตมรรค ย่อมเกี่ยวข้องยัญเห็นปานนี้อันปราศจากความริเริ่ม ฯ

ท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้สำรวมแล้ว ย่อม
สรรเสริญยัญชนิดที่กระทำเป็นหมวด ไม่มีความริเริ่ม ควร
โดยกาลเช่นนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ฉลาดต่อบุญ ผู้มีกิเลส
เพียงดังว่าหลังคาอันเปิดแล้วในโลก ผู้ล่วงเลยตระกูล
และคติไปแล้ว ย่อมสรรเสริญยัญชนิดนี้ ถ้าบุคคลกระ
ทำการบูชาในยัญ หรือในมตกทานตามสมควร มีจิตเลื่อมใส
บูชา ในเนื้อนาอันดี คือ พรหมจารีบุคคลทั้งหลาย ยัญที่
บุคคล บูชาดีแล้ว เซ่นสรวงดีแล้ว สมบูรณ์แล้ว อัน
บุคคลกระทำแล้วในทักขิเณยยบุคคลทั้งหลาย ย่อมเป็น
ยัญไพบูลย์ และเทวดาย่อมเลื่อมใส บัณฑิตผู้มีเมธาเป็น
ผู้มีศรัทธา มีใจ อันสละแล้ว บูชายัญอย่างนี้แล้ว ย่อม
เข้าถึงโลก อันปราศจาก ความเบียดเบียน เป็นสุข ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบจักกวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักกสูตร ๒. สังคหสูตร ๓. สีหสูตร ๔. ปสาทสูตร ๕. วัสสการสูตร ๖. โทณสูตร ๗. อปริหานิสูตร ๘. ปฏิลีนสูตร๙. อุชชยสูตร ๑๐. อุทายสูตร ฯ

โรหิตัสสวรรคที่ ๕

สมาธิสูตร

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะมีอยู่ ๑ สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะมีอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆได้มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา ได้มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในปัจจุบันดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มนสิการอาโลกสัญญา อธิษฐานทิวาสัญญา ว่า กลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือน กลางคืน มีใจอันสงัด ปราศจากเครื่องรัดรึง อบรมจิตให้มีความสว่างอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้แจ้งเวทนาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งเวทนาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งเวทนาที่ดับไป รู้แจ้งสัญญาที่เกิดขึ้น รู้แจ้งสัญญาที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งสัญญาที่ดับไป รู้แจ้งวิตกที่เกิดขึ้นรู้แจ้งวิตกที่ตั้งอยู่ รู้แจ้งวิตกที่ดับไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ

ดูกรภิกษุทั้งหลายก็สมาธิภาวนาอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ ๕ อยู่ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นดังนี้ ความดับแห่งเวทนาเป็นดังนี้ สัญญาเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นดังนี้ความดับแห่งสัญญาเป็นดังนี้ สังขารเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นดังนี้ความดับแห่งสังขารเป็นดังนี้ วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนานี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลายสมาธิภาวนา ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง คำต่อไปนี้ เรากล่าวแล้วในปุณณปัญหาในปรายนวรรค หมายเอาข้อความนี้ว่า

ความหวั่นไหวไม่มีแก่บุคคลใด ในโลกไหนๆ เพราะ
รู้ความสูงต่ำในโลก บุคคลนั้นเป็นผู้สงบปราศจากควันคือ
ความโกรธ เป็นผู้ไม่มีความคับแค้น เป็นผู้หมดหวัง
เรากล่าวว่า ข้าม ชาติและชราได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปัญหาสูตร

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ ปัญหาที่พึงพยากรณ์โดยส่วนเดียวมีอยู่ ๑ ปัญหาที่พึงจำแนกพยากรณ์มีอยู่ ๑ ปัญหาที่ต้องสอบถามแล้วพยากรณ์มีอยู่ ๑ ปัญหาที่ควรงดมีอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายปัญหาพยากรณ์ ๔ อย่าง นี้แล ฯ

๑. กล่าวแก้โดยส่วนเดียว ๒. จำแนกกล่าวแก้ ๓. ย้อน
ถาม กล่าวแก้ ๔. การงดกล่าวแก้ อนึ่ง ภิกษุใดย่อมรู้ความ
สมควรแก่ธรรมในฐานะนั้นๆ แห่งปัญญาเหล่านั้น บัณฑิต
ทั้งหลายกล่าวภิกษุอย่างนั้นว่า เป็นผู้ฉลาดต่อปัญหาทั้ง ๔
ภิกษุผู้ที่ใครๆ ไล่ปัญหาได้ยาก ครอบงำได้ยาก เป็นผู้ลึก
ซึ้งให้พ่ายแพ้ได้ยาก และเป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์ทั้ง ๒
คือ ทั้งในด้านเจริญและในด้านเสื่อม ย่อมเป็นผู้ฉลาดงด

เว้นทางเสื่อม ถือเอาทางเจริญ เป็นธีรชนเพราะรู้จัก
ประโยชน์ ชาวโลกขนานนามว่า บัณฑิต ฯ

จบสูตรที่ ๒

โกธสูตรที่ ๑

[๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในสัทธรรม ๑เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ บุคคล ๔จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ภิกษุผู้หนักในความโกรธ และความลบหลู่ หนักในลาภ
และสักการะ พวกเธอย่อมไม่งอกงามในธรรมอันพระ
สัมมาสัมพุทธะแสดงแล้ว ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้หนัก
ใน สัทธรรมอยู่แล้ว และกำลังเป็นผู้หนักในสัทธรรมอยู่
ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อมงอกงามในธรรมอันพระสัมมา
สัมพุทธะ ทรงแสดงแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกธสูตรที่ ๒

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัทธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่เป็นผู้หนักในสัทธรรม ๑ความเป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในสัทธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในลาภไม่หนักในสัทธรรม ๑ ความเป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในสัทธรรม ๑อสัทธรรม ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในความโกรธ ๑ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่

หนักในความลบหลู่ ๑ ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ ความเป็นผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑สัทธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภิกษุผู้หนักในความโกรธและความลบหลู่ หนักในลาภ
และ สักการะ ย่อมไม่งอกงามในพระสัทธรรม ดุจพืชที่
หว่านไว้ในนาไม่ดี ส่วนภิกษุเหล่าใด เป็นผู้หนักใน
สัทธรรมอยู่แล้วและกำลังเป็นผู้หนักในสัทธรรม ภิกษุ
เหล่านั้นแล ย่อมงอกงามในธรรม ประดุจต้นไม้อาศัย
ยางงอกงามอยู่ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

โรหิตัสสสูตรที่ ๑

[๔๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแลโรหิตัสสเทวบุตร เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรงทราบ เพื่อจะทรงเห็นหรือเพื่อจะทรงถึงซึ่งที่สุดแห่งโลกด้วยการเสด็จไปในโอกาสนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลกที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึงด้วยการไป ฯ

โร. อัศจรรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตายย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้วข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะเป็นบุตรนายบ้าน มีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้นเปรียบได้กับนายขมังธนู ผู้มีธนูอันมั่นเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เชี่ยวชาญ เคยแสดงให้ปรากฏแล้ว พึงยิงลูกศรอันเบาให้

ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่สู้ยาก ฉะนั้นการยกย่างเท้าแต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทรด้านตะวันตกไกลจากสมุทรด้านตะวันออก ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไป เกิดขึ้นแล้วแก่ข้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยกำลังเร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์นั้นแล เว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปีในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุดแห่งโลก ได้ทำกาละเสียในระหว่างทีเดียว น่าอัศจรรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้นพระเจ้าข้า เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ว่า ดูกรอาวุโสสัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึงด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว

พ. ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป และเราย่อมไม่กล่าวการกระทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับแห่งโลก ในอัตภาพอันมีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญาและมีใจนี้เท่านั้น ฯ

ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลก อันใครๆ ไม่พึงถึงด้วย
การไป และการเปลื้องตนให้พ้นจากทุกข์ ย่อมไม่มีเพราะ
ไม่ถึงที่สุดแห่งโลก เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก
มีเมธาดี ถึงที่สุดแห่งโลก มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็น
ผู้มีบาป อันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้
และ โลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๕

โรหิตัสสสูตรที่ ๒

[๔๖] ครั้งนั้นแล เมื่อราตรีนั้นผ่านไปแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว โรหิตัสสเทวบุตร มีรัศมีงามยิ่ง

นัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวาทเราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ถามเราว่า ข้าแต่พระองค์เจริญ สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตายย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดหนอแล พระองค์อาจหรือหนอเพื่อจะทรงทราบ เพื่อจะทรงเห็นหรือเพื่อจะทรงถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไปในโอกาสนั้นดังนี้ เมื่อเทวบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเทวบุตรนั้นว่า ดูกรอาวุโสสัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึงด้วยการไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรากล่าวอย่างนี้แล้ว โรหิตัสสเทวบุตรได้กล่าวกะเราว่า น่าอัศจรรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้าเท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ว่า สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใดแล เราย่อมไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป เป็นอันตรัสดีแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เป็นฤาษีชื่อโรหิตัสสะเป็นบุตรนายบ้านมีฤทธิ์ไปในอากาศได้ ความเร็วของข้าพระองค์นั้น เปรียบได้กับนายขมังธนู ผู้มีธนูอันมั่นเหมาะ ศึกษาดีแล้ว เคยแสดงให้ปรากฏแล้วพึงยิงลูกศรอันเบาให้ผ่านเงาตาลด้านขวางไปได้โดยไม่สู้ยาก ฉะนั้น การยกย่างเท้าแต่ละก้าวของข้าพระองค์ เปรียบด้วยสมุทรด้านตะวันตกไกลจากสมุทรด้านตะวันออก ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักถึงที่สุดแห่งโลกด้วยการไป ดังนี้ได้เกิดขึ้นแก่ข้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยกำลังเร็วเห็นปานนั้น และด้วยการยกย่างเท้าเห็นปานนั้น ข้าพระองค์นั้นแล เว้นจากการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เป็นผู้มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปีในคราวที่มนุษย์มีอายุร้อยปี ไปตลอดร้อยปี ไม่ทันถึงที่สุดแห่งโลก ได้ทำกาละเสียในระหว่างทีเดียว น่าอัศจรรย์ พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า สิ่งไม่เคยมีได้มีขึ้น พระเจ้าข้า เท่าที่พระผู้มีพระภาคตรัสพระดำรัสนี้ว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้นว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไป ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อเทวบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวกะเทวบุตรว่า ดูกรอาวุโส สัตว์ย่อมไม่เกิด ย่อมไม่แก่ ย่อมไม่ตาย ย่อมไม่จุติ ย่อมไม่อุบัติ ในโอกาสใด เราไม่กล่าวโอกาสนั้น ว่าเป็นที่สุดแห่งโลก ที่ควรรู้ ควรเห็น ควรถึง ด้วยการไปและเราย่อมไม่กล่าวการ

กระทำที่สุดแห่งทุกข์ เพราะไปไม่ถึงที่สุดแห่งโลก แต่เราย่อมบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก ปฏิปทาเครื่องให้ถึงความดับแห่งโลก ในอัตภาพอันมีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญาและมีจิต นี้เท่านั้น

ในกาลไหนๆ ที่สุดแห่งโลกอันใครๆ ไม่พึงถึงด้วย
การไปและการเปลื้องทุกข์ย่อมไม่มี เพราะไม่ถึงที่สุด
แห่งโลก เพราะฉะนั้นแล ท่านผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาดี
ถึงที่สุดแห่งโลก มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว เป็นผู้มีบาป
อันสงบ รู้ที่สุดแห่งโลก แล้ว ย่อมไม่หวังโลกนี้ และ
โลกหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุวิทูรสูตร

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการ นี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฟ้ากับแผ่นดิน นี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกลประการที่ ๑ ฝั่งนี้และฝั่งโน้นแห่งสมุทร นี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกลประการที่ ๒ พระอาทิตย์ยามขึ้นและยามอัสดงคตนี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกลประการที่ ๓ ธรรมของสัตบุรุษและธรรมของอสัตบุรุษ นี้เป็นสิ่งที่ไกลกันแสนไกลประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ไกลกันแสนไกล ๔ ประการนี้แล ฯ

นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า ฟ้ากับดินไกลกัน ฝั่งสมุทร
ก็ไกลกัน พระอาทิตย์ส่องแสงยามอุทัยกับยามอัสดงคต
ไกลกัน บัณฑิตกล่าวว่า ธรรมของสัตบุรุษกับธรรมของ
อสัตบุรุษไกลกันยิ่งกว่านั้น การสมาคมของสัตบุรุษ
มั่นคงยืดยาว ย่อมเป็นอย่างนั้นตราบเท่ากาลที่พึงดำรงอยู่
ส่วนการสมาคมของอสัตบุรุษ ย่อมจืดจางเร็ว เพราะฉะนั้น
ธรรมของสัตบุรุษ จึงไกลจากธรรมของอสัตบุรุษ ฯ

จบสูตรที่ ๗

วิสาขสูตร

[๔๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านวิสาขปัญจาลิบุตร ได้ชี้แจงภิกษุ

ทั้งหลาย ในอุปัฏฐานศาลาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมืองสละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่เร้นในสายัณห์สมัย เสด็จไปยังอุปัฏฐานศาลา แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครหนอ ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐานศาลาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวย ปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านวิสาขปัญจาลิบุตร ชี้แจงภิกษุทั้งหลายในอุปัฏฐานศาลาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวยปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านวิสาขปัญจาลิบุตรว่า ดีละ ดีละวิสาขะ เป็นการดีแล้ววิสาขะ ที่เธอชี้แจงภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันเป็นวาจาของชาวเมือง สละสลวยปราศจากโทษ ให้เข้าใจความได้แจ่มแจ้ง นับเนื่องในนิพพาน ไม่อิงวัฏฏะ ฯ

คนที่ไม่พูด ชนทั้งหลายย่อมรู้ไม่ได้ว่า เป็นพาลหรือ
บัณฑิต ส่วนคนที่พูด ชนทั้งหลายย่อมรู้ว่า เป็นผู้แสดง
อมตบท บุคคลพึงยังธรรมให้สว่างแจ่มแจ้ง พึงยกย่องธง
ของฤาษี ทั้งหลาย ฤาษีทั้งหลายมีสุภาษิตเป็นธง เพราะ
ว่าธรรมเป็น ธงของพวกฤาษี ฯ

จบสูตรที่ ๘

วิปัลลาสสูตร

[๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิฐิวิปลาส ๔ประการนี้ ๔ประการเป็นไฉน คือ สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิฐิวิปลาสในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ๑ ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม ๑ สัญญาวิปลาส จิตวิปลาส ทิฐิวิปลาส๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิฐิไม่วิปลาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัญญาไม่วิปลาส จิตไม่วิปลาส ทิฐิไม่

วิปลาส ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง ๑ ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นทุกข์ ๑ในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าไม่ใช่ตน ๑ ในสิ่งที่ไม่งามว่าไม่งาม ๑ สัญญาไม่วิปลาสจิตไม่วิปลาส ทิฐิไม่วิปลาส ๔ ประการนี้แล ฯ

เหล่าสัตว์ผู้ถูกมิจฉาทิฐิกำจัด มีจิตฟุ้งซ่าน มีความสำคัญ
ผิด มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง สำคัญในสิ่ง
ที่เป็นทุกข์ ว่าเป็นสุข สำคัญในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน
และสำคัญในสิ่งที่ไม่งามว่างาม สัตว์คือชนเหล่านั้น ชื่อ
ว่าประกอบแล้วในเครื่องประกอบของมาร ไม่เป็นผู้เกษม
จากโยคะ มีปรกติไปสู่ชาติ และมรณะ ย่อมไปสู่สงสาร
ก็ในกาลใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้กระทำแสงสว่างบังเกิด
ขึ้นในโลก พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ย่อมประกาศธรรมนี้
เป็นเครื่องให้สัตว์ถึงความสงบทุกข์ ชน เหล่านั้นผู้มีปัญญา
ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น แล้ว ได้จิตของตน
ควรแปลว่า (กลับได้ความคิดเป็นของตัวเอง) ได้เห็น
สิ่งไม่เที่ยงโดยความเป็นของไม่ เที่ยง ได้เห็นทุกข์โดยความ
เป็นทุกข์ ได้เห็นสิ่งที่ไม่ใช่ตน ว่าไม่ใช่ตน ได้เห็นสิ่งที่
ไม่งามโดยความเป็นของไม่งาม สมาทานสัมมาทิฐิ จึง
ล่วงทุกข์ทั้งปวงได้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

อุปกิเลสสูตร

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องมัวหมองของพระจันทร์ และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่ส่องแสง ไม่ไพโรจน์มี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ เมฆ ๑ หมอก ๑ ควันและละออง ๑ราหูจอมอสูร ๑ เครื่องมัวหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ อันเป็นเหตุให้พระจันทร์และพระอาทิตย์ไม่แผดแสง ไม่สว่างไสว ไม่ไพโรจน์ ๔ ประการนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ก็มี ๔ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน

๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ดื่มสุราและเมรัย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย นี้เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๑ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่งดเว้นจากเมถุนธรรม นี้เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๒ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งยินดีทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการรับทองและเงิน นี้เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๓ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่งดเว้นจากมิจฉาชีพ นี้เป็นอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ประการที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลายอุปกิเลสของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย อันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ฯ

สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ถูกราคะและโทสะ ปกคลุมแล้ว
อันอวิชชาหุ้มห่อแล้ว เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก ย่อมดื่มสุรา
และเมรัย เสพเมถุน เป็นผู้ไม่รู้แจ้ง ยินดีรับทองและเงิน
สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ย่อมเลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ
อุป กิเลสอันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งไม่สง่า ไม่
รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
มีธุลีคือกิเลส เป็นผู้อันความมืดรัดรึงแล้ว เป็นทาส
แห่งตัณหา อันตัณหานำไปด้วยดี ย่อมยังอัตภาพอัน
หยาบให้เจริญ ย่อมยินดีภพใหม่เหล่านี้ อันพระพุทธเจ้า
ผู้เป็น เผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบโรหิตัสสวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบปฐมปัณณาสก์

ทุติยปัณณาสก์

ปุญญาภิสันทวรรคที่ ๑

ปุญญาภิสันทสูตรที่ ๑

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริโภคจีวรของทายกใดเข้าถึงเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณมิได้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจ ภิกษุบริโภคบิณฑบาตของทายกใด ... บริโภคเสนาสนะของทายกใด ...บริโภคเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแห่งคนไข้ของทายกใด เข้าถึงเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญห้วงกุศลของทายกนั้นหาประมาณมิได้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้แล นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ฯ

อนึ่ง การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ทีเดียว การถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาฬหกะ เท่านี้ร้อยอาฬหกะ เท่านี้พันอาฬหกะ หรือว่าเท่านี้แสนอาฬหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่ายโดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงน้ำใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ทีเดียวแม้ฉันใด การถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดังนี้ ไม่ใช่กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ ย่อมถึงซึ่งการนับว่า เป็นกองบุญใหญ่ จะนับจะประมาณมิได้ทีเดียว ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

แม่น้ำทั้งหลาย อันคับคั่งด้วยหมู่ปลาเป็นจำนวนมาก ไหล
ไปยังสาครคือทะเลใหญ่ ที่ขังน้ำใหญ่ ไม่มีประมาณ
ประกอบด้วยสิ่งที่น่ากลัวมาก เป็นที่อยู่อาศัยแห่งรัตนะ
เป็นอันมาก ย่อมยังสาครให้เต็ม ฉันใด ท่อธารแห่งบุญ
ย่อมยังนรชนผู้เป็นบัณฑิต ผู้ให้ข้าวและน้ำ ให้เครื่องปู
ลาดที่นอนและที่นั่ง ให้เต็มด้วยบุญ ฉันนั้น เหมือน
อย่างแม่น้ำ คือห้วงน้ำยังสาครให้เต็มฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑

ปุญญาภิสันทสูตรที่ ๒

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกชั้นเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้มีโชคห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๑ นี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๒ นี้นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจอีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวใน

พระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้คือพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับเป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๓ นี้ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศมีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยศีล อันพระอริยะใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อยเป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฐิไม่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิห้วงบุญห้วงกุศลประการที่ ๔ นี้ นำสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบากเป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๔ ประการนี้แล นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจ ฯ

ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในพระตถาคต มีศีลดีงาม
อันพระอริยะเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใส
ใน พระสงฆ์ และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้
นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่า เพราะฉะนั้น
ผู้มี ปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ควร ประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็น
ธรรมไว้ เนืองๆ เถิด ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังวาสสูตรที่ ๑

[๕๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินหนทางไกลในระหว่างเมืองมธุราและเมืองเวรัญชาต่อกัน คหบดีและคหปตานีมากด้วยกัน ก็เป็นผู้ดำเนินหนทางไกล ในระหว่างเมืองมธุราและเมืองเวรัญชาต่อกัน ครั้งนั้นแลพระผู้มีพระภาคเสด็จแวะออกจากทาง ประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง คหบดีและคหปตานีเหล่านั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งที่โคนไม้แห่งหนึ่ง จึงได้พากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้กะคหบดีและคหปตานีเหล่านั้นว่า ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลายก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นคนทุศีลมีบาปธรรม มีใจอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษ สมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอันมลทินคือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลายชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลายชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไรสามีในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรคหบดีและคหปตานีทั้งหลายชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดูกรคหบดีและปตานีทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่า
สมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน สามีเป็นผู้ทุศีล
มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มี
ศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่
ภรรยา นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผี สามีเป็นผู้มีศีล
รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วน
ภรรยาเป็นผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์
ชื่อว่าหญิงผี อยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา
รู้ความประสงค์ ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม
ภรรยาและ สามีทั้งสองนั้น เจรจาถ้อยคำที่น่ารักแก่กัน
และกัน ย่อมมี ความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้ง
สองฝ่ายมีศีลเสมอ กัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน
ครั้นประพฤติธรรม ในโลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอ
กันย่อมเป็นผู้เสวย กามารมณ์เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ใน
เทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สังวาสสูตรที่ ๒

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผี ๑ ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความละโมบ มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม มีใจอันมลทิน คือความตระหนี่ครอบงำ ด่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามีในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มีความละโมบ ไม่มีพยาบาท มีความเห็นชอบ มีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ไม่ด่าไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายผีอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างไร สามีในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ส่วนภรรยาของเขาเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงผีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามีในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ อยู่ครองเรือน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วม ๔ ประการนี้แล ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้ทุศีล เป็นคนตระหนี่ มักด่าว่า
สมณพราหมณ์ ชื่อว่าเป็นผีมาอยู่ร่วมกัน สามีเป็นผู้ทุศีลมี
ความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ส่วนภรรยาเป็นผู้มี
ศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ภรรยา
นั้นชื่อว่าเทวดาอยู่ร่วมกับสามีผี สามีเป็นผู้มีศีล รู้ความ
ประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ส่วนภรรยาเป็น
ผู้ทุศีล มีความตระหนี่ มักด่าว่าสมณพราหมณ์ ชื่อว่าหญิง ผี
อยู่ร่วมกับสามีเทวดา ทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธารู้ความประสงค์
ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามี
ทั้งสองนั้น เจรจาถ้อยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมี
ความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีล
เสมอกันรักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพฤติ
ธรรมใน โลกนี้แล้ว เป็นผู้มีศีลและวัตรเสมอกัน ย่อม
เป็นผู้เสวย กามารมณ์เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

สมชีวิสูตรที่ ๑

[๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เภสกฬามฤคทายวันใกล้บ้านสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของนกุลบิดาคฤหบดี แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้งนั้นแล คฤหบดีผู้นกุลบิดาและคฤหปตานีผู้นกุลมารดา เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว คฤหบดีผู้นกุลบิดาได้กราบทูลกะพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนำคฤหปตานีผู้นกุลมารดาซึ่งยังเป็นสาวมา เพื่อข้าพระองค์ผู้ยังเป็นหนุ่ม ข้าพระองค์มิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจคฤหปตานีผู้นกุลมารดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหนจะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า ข้าพระองค์ทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ แม้คฤหปตานีผู้นกุลมารดา ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นับแต่เวลาที่ตระกูลนำหม่อมฉันซึ่งยังเป็นสาวมา เพื่อคฤหบดีผู้นกุลบิดาซึ่งยังเป็นหนุ่มหม่อมฉันมิได้รู้สึกจะประพฤตินอกใจคฤหบดีผู้นกุลบิดาแม้ด้วยใจเลย ที่ไหนจะประพฤตินอกใจด้วยกายเล่า หม่อมฉันทั้งสองปรารถนาพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรคฤหบดีและคฤหปตานี ถ้าภรรยาและสามีทั้งสอง หวังจะพบกันและกันทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพไซร้ ทั้งสองเทียวพึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกันภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจรจาคำที่น่ารัก
แก่ กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก
ทั้งสองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อ
กัน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและ
วัตร เสมอกัน ย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์ เพลิดเพลิน
บันเทิงใจ อยู่ในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

สมชีวิสูตรที่ ๒

[๕๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภรรยาและสามีทั้งสองพึงหวังพบกันและกันทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพ ทั้งสองเทียวพึงเป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกันภรรยาและสามีทั้งสองนั้น ย่อมได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ฯ

ภรรยาและสามีทั้งสองเป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของ
ผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม เจรจาคำที่น่ารัก
แก่ กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก
ทั้ง สองฝ่ายมีศีลเสมอกัน รักใคร่กันมาก ไม่มีใจร้ายต่อ
กัน ประพฤติธรรมในโลกนี้แล้ว ทั้งสองเป็นผู้มีศีลและ
วัตรเสมอ กัน ย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์ เพลิดเพลิน
บันเทิงใจอยู่ใน
เทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

สุปปวาสสูตร

[๕๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิคมของโกลิยราชสกุล ชื่อปัชชเนละ แคว้นโกฬิยะ ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้วทรงถือบาตรและจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของโกลิยธิดาชื่อสุปปวาสา ครั้นแล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้งนั้นแล โกลิยธิดาชื่อสุปปวาสาได้อังคาสพระผู้มีพระภาคด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตน ให้อิ่มหนำเพียงพอแล้ว ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์ออกจากบาตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรนางสุปปวาสา อริยสาวิกาผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ แก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ เป็นไฉนคือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุขะ

อันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรนางสุปปวาสา อริยสาวิกา เมื่อให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

อริยสาวิกา ย่อมให้โภชนะที่ปรุงแล้ว สะอาดประณีต
สมบูรณ์ด้วยรส ทักษิณานั้นอันบุคคลให้แล้วในท่านผู้
ดำเนิน ไปตรง ผู้ประกอบด้วยจรณะ ผู้ถึงความเป็นใหญ่
สืบต่อบุญกับบุญ เป็นทักษิณามีผลมาก อันพระพุทธเจ้าผู้รู้
แจ้งโลก สรรเสริญแล้ว ชนเหล่าใดเมื่อระลึกถึงยัญเช่นนั้น
ย่อมเป็นผู้มีความโสมนัสเที่ยวไปในโลก กำจัดมลทิน
คือความ ตระหนี่พร้อมทั้งรากเง่าออกแล้ว ชนเหล่านั้น
ไม่ถูกนินทาย่อมเข้าถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สุทัตตสูตร

[๕๘] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการแก่ปฏิคาหก ฐานะ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ครั้นให้อายุแล้วย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ... ครั้นให้สุขแล้ว ... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรคฤหบดี อริยสาวกเมื่อให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

ผู้ใดย่อมให้โภชนะโดยเคารพ ตามกาลอันควร แก่ท่านผู้
สำรวม บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าให้
ฐานะทั้ง ๔ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ นรชนผู้มีปรกติ
ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีบริวารยศ
ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๘

โภชนสูตร

[๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการแก่ปฏิคาหก ๔ ประการเป็นไฉน คือให้อายุ วรรณะ สุขะ พละครั้นให้อายุแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ... ครั้นให้สุขะแล้ว ... ครั้นให้พละแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งพละอันเป็นทิพย์หรือเป็นของมนุษย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าย่อมให้ฐานะ ๔ ประการนี้แก่ปฏิคาหก ฯ

ผู้ใดย่อมให้โภชนะ ตามกาล อันควร โดยเคารพ แก่
ปฏิคาหกผู้สำรวมแล้ว ผู้บริโภคโภชนะที่ผู้อื่นให้เป็นอยู่
ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมให้ฐานะ ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ
และพละ นรชนผู้มีปรกติให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อม
เป็นผู้ มีอายุยืน มีบริวารยศ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

คิหิสามีจิสูตร

[๖๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาสมควรแก่คฤหัสถ์อันเป็นเหตุให้ได้ยศ และเป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร ๑ ด้วยบิณฑบาต ๑ ด้วยเสนาสนะ ๑ ด้วยเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้ ๑ ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันสมควรแก่คฤหัสถ์ อันเป็นเหตุให้ได้ยศ และเป็นไปเพื่อสวรรค์ ฯ

บัณฑิตทั้งหลายบำรุงท่านผู้มีศีล ผู้ดำเนินไปโดยชอบ ด้วย
จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้
ชื่อว่าย่อมปฏิบัติปฏิปทาสมควรแก่คฤหัสถ์ บุญย่อมเจริญ

แก่เขาทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน เขาทำกรรมอัน
เจริญแล้ว ย่อมเขาถึงฐานะคือสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปุญญาภิสันทวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปุญญาภิสันทสูตรที่ ๑ ๒. ปุญญาภิสันทสูตรที่ ๒ ๓. สังวาสสูตรที่ ๑ ๔. สังวาสสูตรที่ ๒ ๕. สมชีวิสูตรที่ ๑ ๖. สมชีวิสูตรที่ ๒๗. สุปปวาสาสูตร ๘. สุทัตตสูตร ๙. โภชนสูตร ๑๐. คิหิสามีจิสูตร ฯ

ปัตตกรรมวรรคที่ ๒

ปัตตกรรมสูตร

[๖๑] ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ขอโภคะจงเกิดขึ้นแก่เราโดยทางธรรม นี้เป็นธรรมประการที่ ๑ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ขอยศจงเฟื่องฟูแก่เราพร้อมด้วยญาติและมิตรสหาย นี้เป็นธรรมประการที่ ๒ อันน่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้ว ขอเราจงเป็นอยู่นาน จงรักษาอายุให้ยั่งยืน นี้เป็นธรรมประการที่ ๓ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก เราได้โภคะทั้งหลายโดยทางธรรมแล้ว ได้ยศพร้อมด้วยญาติและมิตรสหายแล้วเป็นอยู่นาน รักษาอายุให้ยั่งยืนแล้ว เมื่อตายแล้ว ขอเราจงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็นธรรมประการที่ ๔ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลกดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้แล น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ฯ

ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการนี้ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา ๑ สีลสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑ดูกรคฤหบดี ก็สัทธาสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัย ย่อมเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรคฤหบดี นี้เรียกว่าสัทธาสัมปทา ก็สีลสัมปทาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯเป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทนี้เรียกว่า สีลสัมปทา ก็จาคสัมปทา

เป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครอบครองเรือนนี้เรียกว่าจาคสัมปทา ก็ปัญญาสัมปทาเป็นไฉน บุคคลมีใจอันความโลภไม่สม่ำเสมอ คือ อภิชฌาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำเมื่อทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำอยู่ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุขบุคคลมีใจอันพยาบาทครอบงำ ... อันถีนมิทธะครอบงำ ... อันอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำ ... อันวิจิกิจฉาครอบงำแล้ว ย่อมทำกิจที่ไม่ควรทำ ไม่ยินดีกิจที่ควรทำ ย่อมเสื่อมจากยศและความสุข ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนั้นแลรู้ว่า อภิชฌาวิสมโลภะเป็นอุปกิเลสของจิต ย่อมละอภิชฌาวิสมโลภะอันเป็นอุปกิเลสของจิตเสียได้รู้ว่า พยาบาท ... ถีนมิทธะ ... อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉา เป็นอุปกิเลสของจิต ย่อมละวิจิกิจฉาอันเป็นอุปกิเลสของจิต ดูกรคฤหบดี เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่าอภิชฌาวิสมโลภะเป็นอุปกิเลสของจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้นย่อมละเสียได้ เมื่อใดอริยสาวกรู้ว่าพยาบาท ... ถีนมิทธะ ... อุทธัจจกุกกุจจะ ... วิจิกิจฉา เป็นอุปกิเลสของจิตดังนี้แล้ว เมื่อนั้น ย่อมละเสียได้ อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นผู้มีปัญญามาก มีปัญญาหนาแน่น เป็นผู้เห็นทาง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา นี้เรียกว่า ปัญญาสัมปทา ดูกรคฤหบดี ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ธรรม ๔ ประการนี้แล อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก ฯ

ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนี้แล ย่อมเป็นผู้กระทำกรรมอันสมควร ๔ ประการ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรมได้มาแล้วโดยธรรม กรรม ๔ ประการ เป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเลี้ยงตนให้เป็นสุข เอิบอิ่มบริหารให้เป็นสุขโดยชอบ เลี้ยงมารดา บิดา ให้เป็นสุข เอิบอิ่มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงบุตร ภรรยา คนใช้ คนงาน และบริวารให้เป็นสุขเอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ เลี้ยงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุข เอิบอิ่มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ฯลฯ นี้เป็นฐานะข้อที่ ๑ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมป้องกันอันตรายทั้งหลายที่เกิดแต่ไฟ แต่น้ำ แต่พระราชา แต่โจร หรือแต่ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักเห็นปานนั้น ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม กระทำตนให้สวัสดี นี้เป็นฐานะข้อที่ ๒ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ทำพลี ๕ ประการ คือ ญาติพลี อติถิพลี ปุพพเปตพลี ราชพลี เทวตาพลี ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความ

ขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัวประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม นี้เป็นฐานะข้อที่ ๓ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้วคือ ถึงแล้วโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมยังทักษิณาอันมีผลในเบื้องบน ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ ให้ตั้งไว้เฉพาะในสมณพราหมณ์ผู้งดเว้นจากความประมาทมัวเมาผู้ตั้งอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกฝนตนผู้เดียว ยังตนผู้เดียวให้สงบ ยังตนผู้เดียวให้ดับกิเลส เห็นปานนั้น ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรมได้มาโดยธรรม นี้เป็นฐานะข้อที่ ๔ ที่อริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว คือ ถึงโดยควรแก่เหตุ ได้บริโภคแล้วโดยควร ดูกรคฤหบดี อริยสาวกนั้นชื่อว่าเป็นผู้กระทำกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ ด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขนมีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม ดูกรคฤหบดี โภคทรัพย์ ของใครๆ ถึงความสิ้นไป นอกจากกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ เราเรียกว่าสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ สิ้นเปลืองไปโดยไม่สมควร ใช้สอยโดยไม่สมควรแก่เหตุส่วนโภคทรัพย์ของใครๆ ถึงความสิ้นไปด้วยกรรมอันสมควร ๔ ประการนี้ เราเรียกว่า สิ้นเปลืองไปโดยเหตุอันควร สิ้นเปลืองไปโดยสถานที่ควร ใช้สอยโดยสมควรแก่เหตุ

โภคทรัพย์ทั้งหลายเราได้บริโภคแล้ว คนที่ควรเลี้ยง เรา
ได้ เลี้ยงแล้ว เราได้ข้ามพ้นอันตรายทั้งหลายไปแล้ว
ทักษิณามีผลอันเลิศ เราได้ให้แล้ว อนึ่ง พลีกรรม
๕ ประการ เรา ได้กระทำแล้ว ท่านผู้มีศีล สำรวมอินทรีย์
ประพฤติพรหมจรรย์ เราได้บำรุงแล้ว บัณฑิตอยู่ครอบ
ครองเรือน พึงปรารถนาโภคทรัพย์ เพื่อประโยชน์ใด
ประโยชน์นั้นเราได้บรรลุแล้ว โดยลำดับ กรรมที่ไม่
เดือดร้อนในภายหลังเราได้กระทำแล้วนรชนผู้มีอันจะตาย
เป็นสภาพ เมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ เป็นผู้ตั้ง อยู่แล้วในธรรม
ของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญ เขาในโลก
นี้ทีเดียว ครั้นเขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงใน โลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

อันนนาถสูตร

[๖๒] ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้ อันคฤหัสถ์ผู้บริโภคกามพึงได้รับตามกาลตามสมัย สุข ๔ ประการเป็นไฉน คือ สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ๑ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค ๑ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ ๑ สุขเกิดแต่ประกอบการงานที่ปราศจากโทษ ๑ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์เป็นไฉนโภคทรัพย์ของกุลบุตรในโลกนี้ เป็นของที่เขาหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรมเขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรสั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรมของเรามีอยู่ นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภคเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมใช้สอยโภคทรัพย์ และย่อมกระทำบุญทั้งหลายด้วยโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมขึ้นด้วยกำลังแขน มีเหงื่อโทรมตัว ประกอบในธรรม ได้มาโดยธรรม เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า เราย่อมใช้สอยโภคทรัพย์ และย่อมกระทำบุญทั้งหลายด้วยโภค ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้เป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมไม่เป็นหนี้อะไรๆของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า เราไม่เป็นหนี้อะไรๆ ของใครๆ น้อยก็ตาม มากก็ตาม นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ ดูกรคฤหบดี ก็สุขเกิดแต่การประกอบการงานที่ปราศจากโทษเป็นไฉนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันหาโทษมิได้ เขาย่อมได้รับความสุขโสมนัสว่า เราประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรมมโนกรรม อันหาโทษมิได้ นี้เรียกว่า สุขเกิดแต่การประกอบการงานที่ปราศจากโทษ ดูกรคฤหบดี สุข ๔ ประการนี้แล อันคฤหบดีผู้บริโภคกามพึงได้รับตามกาลตามสมัย ฯ

นรชนผู้มีอันจะตายเป็นสภาพ รู้ความไม่เป็นหนี้ว่าเป็น
สุขแล้ว พึงระลึกถึงสุขเกิดแต่ความมีทรัพย์ เมื่อใช้สอย
โภคะเป็นสุข อยู่ ย่อมเห็นแจ้งด้วยปัญญา ผู้มีเมธาดี
เมื่อเห็นแจ้ง ย่อมรู้ ส่วนทั้ง ๒ ว่า สุขแม้ทั้ง ๓ อย่างนี้
ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ อัน จำแนกแล้ว ๑๖ ครั้ง ของสุขเกิด
แต่การประกอบการงานที่ ปราศจากโทษ ฯ

จบสูตรที่ ๒

สพรหมสูตร

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใด บูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้น ชื่อว่ามีพรหม มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้นชื่อว่ามีบุรพาจารย์ มารดาและบิดา เป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้นชื่อว่ามีบุรพเทพ มารดาและบิดาเป็นผู้อันบุตรทั้งหลายของตระกูลเหล่าใดบูชาแล้วภายในเรือน ตระกูลเหล่านั้นชื่อว่ามีอาหุเนยยบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมบุรพาจารย์ บุรพเทพอาหุเนยยบุคคล นี้เป็นชื่อของมารดาและบิดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้ประคบประหงมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แสดงโลกนี้ แก่บุตร ฯ

มารดาและบิดาผู้อนุเคราะห์แก่บุตร ท่านเรียกว่า พรหม
บุรพาจารย์ และอาหุเนยยบุคคลของบุตรทั้งหลาย เพราะ
เหตุนั้นแหละ บุตรผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม พึงสักการะ
ท่านด้วยข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่นอน ที่นั่ง อบกาย ให้อาบน้ำ
และชำระเท้า เพราะเหตุที่บุตรผู้เป็นบัณฑิตได้บำรุงบำเรอ
ใน มารดาและบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา
ครั้นเขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

นิรยสูตร

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การคบหาภรรยาของผู้อื่น การ
พูดเท็จ เรากล่าวว่า เป็นกรรมกิเลส บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมไม่สรรเสริญเลย ฯ

จบสูตรที่ ๔

รูปสูตร

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ถือประมาณในรูป เลื่อมใสในรูป ๑ ผู้ถือประมาณในเสียง เลื่อมใสในเสียง ๑ ผู้ถือประมาณในความเศร้าหมอง เลื่อมใสในความเศร้าหมอง ๑ผู้ถือประมาณในธรรม เลื่อมใสในธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

ก็ชนเหล่าใด ถือประมาณในรูป และชนเหล่าใด คล้อย
ไป ตามเสียง ชนเหล่านั้น เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจของฉันท
ราคะ ย่อมไม่รู้จักชนนั้น คือ ย่อมไม่รู้คุณภายในของเขา
และ ไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอกของเขา บุคคลนั้นแล เป็น
คน เขลา ถูกห้อมล้อมไว้โดยรอบ อันเสียงย่อมพัดไป
อนึ่ง บุคคลไม่รู้คุณภายใน และไม่เห็นข้อปฏิบัติภายนอก
ของเขา แม้บุคคลนั้นเห็นผลในภายนอก ก็ยังถูกเสียงพัด
ไป ส่วนบุคคลรู้ทั่วถึงคุณภายในของเขา และเห็นแจ้ง
ข้อปฏิบัติภาย นอกของเขา บุคคลนั้นเป็นผู้เห็นธรรม
อันปราศจากเครื่องกั้น ย่อมไม่ถูกเสียงพัดไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

สราคสูตร

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีราคะ ๑ มีโทสะ ๑ มีโมหะ ๑ มีมานะ ๑บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ชนทั้งหลาย กำหนัดนักในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความ
กำหนัด เพลิดเพลินในรูปที่น่ารัก เป็นสัตว์เลวทราม อันโมหะ
ผูกไว้ ย่อมยังเครื่องผูกให้เจริญ เป็นผู้ไม่ฉลาด ย่อมกระทำ
อกุศล กรรมอันเกิดแต่ราคะบ้าง เกิดแต่โทสะบ้าง เกิด

แต่โมหะบ้างมีความคับแค้น ให้ทุกข์ต่อไป สัตว์
ทั้งหลายอันอวิชชาหุ้ม ห่อแล้ว เป็นผู้มืดมน ไม่มีจักษุ
พวกเขาย่อมไม่สำคัญ ว่าเราเป็นผู้มีสภาพเหมือนธรรม ๓
ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

อหิสูตร

[๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งในกรุงสาวัตถีถูกงูกัด ทำกาละแล้ว ครั้งนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุรูปหนึ่งในเมืองสาวัตถีนี้ถูกงูกัด ทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นชะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ ก็ถ้าเธอพึงแผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ ไซร้ ก็ถ้าเธอพึงแผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางูทั้ง ๔ ไซร้ เธอก็ไม่พึงถูกงูกัดทำกาละ ตระกูลพญางู ๔เป็นไฉน คือ ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักข์ ๑ ตระกูลพญางูชื่อเอราปถะ ๑ ตระกูลพญางูชื่อฉัพยาปุตตะ ๑ ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นชะรอยจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปยังสกุลพญางู ๔ จำพวกนี้เป็นแน่ ก็ถ้าเธอพึงแผ่เมตตาไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้ไซร้ เธอก็ไม่พึงถูกงูกัดทำกาละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางู ๔ จำพวกนี้เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตน ฯ

ความเป็นมิตร ของเรา จงมีกับ สกุลพญางู ทั้งหลาย ชื่อวิรูปักข์

ความเป็นมิตรของเราจงมีกับ สกุลพญางู ทั้งหลาย
ชื่อเอราปถะ ความเป็นมิตร ของเราจงมีกับ สกุลพญางู
ทั้งหลายชื่อฉัพยา ปุตตะ ความเป็นมิตรของเราจงมีกับ
สกุลพญางูทั้งหลายชื่อ กัณหาโคตมกะ ความเป็นมิตรของ
เราจงมีกับสัตว์ทั้งหลายที่ ไม่มีเท้า ความเป็นมิตรของเรา
จงมีกับสัตว์จำพวก ๒ เท้า ความเป็นมิตรของเราจงมีกับ

สัตว์จำพวก ๔ เท้า ความเป็น มิตรของเราจงมีกับสัตว์
จำพวกมีเท้ามาก สัตว์ไม่มีเท้าอย่าเบียดเบียนเรา
สัตว์ ๒ เท้าอย่าเบียดเบียนเรา สัตว์๔ เท้า อย่าเบียดเบียนเรา
สัตว์มีเท้ามากอย่าเบียดเบียนเรา ขอ สรรพสัตว์ทั้งปวงที่
มีลมปราณ มีชีวิตเป็นอยู่ จงได้พบเห็นความเจริญเถิด
อย่าได้มาถึงโทษอันลามกน้อยหนึ่งเลย ฯ

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมลงป่องจะขาบ แมลงมุม ตุ๊กแก หนู ล้วนมีประมาณ ความรักษาอันเรากระทำแล้วความป้องกันอันเรากระทำแล้ว ขอหมู่สัตว์ทั้งหลาย จงหลีกไปเสีย เรานั้นกำลังนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอยู่ กำลังนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

เทวทัตตสูตร

[๖๘] สมัยหนึ่ง เมื่อพระเทวทัตต์หลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงปรารภพระเทวทัตต์ ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภ สักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นกล้วยย่อมเผล็ดผลเพื่อฆ่าตน เมื่อความพินาศ แม้ฉันใด ลาภสักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศก็ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้ไผ่ย่อมตกขุยเพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศแม้ฉันใด ลาภสักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตนเพื่อความพินาศ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้อ้อย่อมผลิดอกเพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ แม้ฉันใด ลาภ สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ฉันนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลายแม่ม้าอัศดรย่อมตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ แม้ฉันใด ลาภ สักการะ และการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่พระเทวทัตต์เพื่อฆ่าตน เพื่อความพินาศ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

ผลกล้วยย่อมฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ย่อมฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อ
ย่อมฆ่าต้นอ้อ ลูกม้าอัศดรย่อมฆ่าแม่ม้าอัศดร ฉันใด
สักการะย่อมฆ่าบุรุษชั่ว ฉันนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

ปธานสูตร

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการนี้๔ ประการเป็นไฉน คือ สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนาปธาน ๑อนุรักขนาปธาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สังวรปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้อกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้นนี้เรียกว่า สังวรปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปหานธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้เพื่อละอกุศลบาปธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า ปหานปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิดพยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อให้กุศลกรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า ภาวนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อนุรักขนาปธานเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียรประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความดำรงอยู่ เพื่อไม่หลงลืม เพื่อความเจริญยิ่งขึ้นเพื่อความไพบูลย์ เพื่อเพิ่มพูน เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วนี้เรียกว่า อนุรักขนาปธาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปธานคือความเพียร ๔ ประการนี้แล ฯ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียร พึงถึงความสิ้นทุกข์
ได้ด้วย ปธานเหล่าใด ปธาน ๔ ประการเหล่านี้ คือ
สังวรปธาน ๑ ปหานปธาน ๑ ภาวนาปธาน ๑
อนุรักขนาปธาน ๑ อัน พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่ง
พระอาทิตย์ ทรงแสดง ไว้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๙

ธรรมิกสูตร

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พวกข้าราชการ ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดี ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอเมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไม่สม่ำเสมอ ลมก็เดินผิดทางไม่สม่ำเสมอย่อมพัดเวียนไป เมื่อลมเดินผิดทางไม่สม่ำเสมอพัดเวียนไป เทวดาย่อมกำเริบ เมื่อเทวดากำเริบฝนย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาลเมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกไม่เสมอกัน ดูกรภิกษุทั้งหลายมนุษย์ผู้บริโภคข้าวที่สุกไม่เสมอกัน ย่อมเป็นผู้มีอายุน้อย มีผิวพรรณเศร้าหมองมีกำลังน้อย มีอาพาธมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ข้าราชการก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อข้าราชการตั้งอยู่ในธรรมสมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอกัน หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรหมุนเวียนสม่ำเสมอ คืนและวันก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอกัน เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนสม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ย่อมหมุนเวียนไปสม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปสม่ำเสมอกัน ลมย่อมพัดสม่ำเสมอ เมื่อลมพัดสม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไปถูกทาง เมื่อลมพัดไปถูกทาง เทวดาย่อมไม่กำเริบ ฝนย่อมตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าก็สุกเสมอกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ผู้บริโภคข้าวกล้าที่สุกเสมอกันย่อมมีอายุยืน มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีอาพาธน้อย ฯ

เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคเหล่านั้นย่อม
ไปคดทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปคด ในมนุษย์ก็เหมือนกัน
ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติอธรรม
ประชาชนนอกนี้ก็จะประพฤติอธรรมเหมือนกัน แว่นแคว้น
ทั้งหมดจะได้ประสบความทุกข์ ถ้าพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้ง
อยู่ ในธรรม เมื่อฝูงโคข้ามไปอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง
โคเหล่า นั้นย่อมไปตรงทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำไปตรง ใน
หมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ
ถ้าผู้นั้นประพฤติ ธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรม
เหมือนกัน แว่นแคว้นทั้งหมดย่อมได้ประสบความสุข
ถ้าพระราชาเป็นผู้ ตั้งอยู่ในธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปัตตกรรมวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัตตกรรมสูตร ๒. อันนนาถสูตร ๓. สพรหมกสูตร ๔. นิรยสูตร ๕. รูปสูตร ๖. สราคสูตร ๗. อหิสูตร ๘. เทวทัตตสูตร ๙. ปธานสูตร ๑๐. ธรรมิกสูตร ฯ

อปัณณกวรรคที่ ๓

ปธานสูตร

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุ เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ๑ เป็นพหูสูต ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันไม่ผิด และเป็นปรารภเหตุ เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑

ทิฏฐิสูตร

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุ เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลายธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อพยาบาทวิตก ๑ อวิหิงสาวิตก ๑ สัมมาทิฏฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาอันไม่ผิด และเป็นอันปรารภเหตุเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

สัปปุริสสูตร

[๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่าเป็นอสัตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ อสัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของผู้อื่นเต็มที่อย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่าท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรงอ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวสรรเสริญคุณผู้อื่นโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถาม และเมื่อถูกถามแล้ว ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง อสัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า และเมื่อถูกถามแล้วก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนเต็มที่อย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล พึงทราบว่า เป็นอสัตบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความเสียหายของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงไม่ถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้า ก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว กล่าวความเสียหายของผู้อื่นโดยย่อไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลก แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความดีของผู้อื่น จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว กล่าวความดีของผู้อื่นเต็มที่อย่างกว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่าท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ไม่ถูกถามก็เปิดเผยความเสียหายของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็แก้ปัญหาโดยตรง ไม่อ้อมค้อม ไม่หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความเสียหายของตนเต็มที่อย่างกว้างขวางดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษในโลกนี้ แม้ถูกถามก็ไม่เปิดเผยความดีของตน จะกล่าวอะไรถึงถูกถามเล่า แต่เมื่อถูกถามเข้าก็ไม่แก้ปัญหาโดยตรง อ้อมค้อม หน่วงเหนี่ยว แล้วกล่าวความดีของตนโดยย่อ ไม่เต็มที่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงสะใภ้ที่ถูกนำมาคืนหนึ่งหรือวันหนึ่งเท่านั้น นางตั้งหิริและโอตตัปปะได้อย่างแรงกล้าในแม่ผัว พ่อผัว และผัว โดยที่สุดในคนรับใช้และคนทำงาน สมัยต่อมา นางอาศัยอยู่คุ้นเคย จึงกล่าวกะแม่ผัวบ้าง พ่อผัวบ้าง และผัวบ้าง อย่างนี้ว่า จงหลีกไป ก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้ฉันใด ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพียงออกบวชได้วันหนึ่งหรือคืนหนึ่งเท่านั้น เธอตั้งหิริและโอตตัปปะไว้อย่างแรงกล้า ในพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย โดยที่สุดในคนวัดและสามเณร สมัยต่อมาเธออาศัยความอยู่ร่วม จึงกล่าวกะอาจารย์บ้าง กะอุปัชฌาย์บ้างอย่างนี้ว่า จงหลีกไปก็พวกท่านรู้อะไร ดังนี้ เพราะเหตุนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีใจเสมือนหญิงสะใภ้ซึ่งมาใหม่อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

อัคคสูตรที่ ๑

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ศีลอันเลิศ ๑ สมาธิอันเลิศ ๑ ปัญญาอันเลิศ ๑ วิมุตติอันเลิศ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

อัคคสูตรที่ ๒

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเลิศอีก ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ รูปอันเลิศ ๑ เวทนาอันเลิศ ๑ สัญญาอันเลิศ ๑ ภพอันเลิศ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเลิศอีก ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

กุสินาราสูตร

[๗๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ระหว่างต้นรังทั้งคู่ในสาลวัน อันเป็นที่ประพาสของมัลลกษัตริย์ ใกล้กรุงกุสินารา ในปรินิพพานสมัยณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัส

เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสักรูปหนึ่งพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิปทา เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มีความเสียใจในภายหลังว่า พระศาสดาได้ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายไม่อาจจะสอบถามพระผู้มีพระภาคเจ้าเฉพาะพระพักตร์ได้ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นได้นิ่งอยู่ แม้ครั้งที่ ๒ ... แม้ครั้งที่ ๓พระผู้มีพระภาคก็ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสักรูปหนึ่งพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิปทา เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้เสียใจในภายหลังว่า พระศาสดา ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย เราทั้งหลายไม่อาจจะสอบถามพระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์ได้ ภิกษุเหล่านั้นก็ได้นิ่งอยู่ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า เป็นได้ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงถามแม้ด้วยความเคารพต่อพระศาสดา แม้สหายก็จงบอกแก่สหายเถิด เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็ได้นิ่งอยู่ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมี ข้าพระองค์เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์อย่างนี้ แม้ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์นี้ก็ไม่มีความสงสัย หรือความเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิปทาพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอกล่าวด้วยความเลื่อมใสแท้ ญาณของตถาคตในข้อนี้ก็เหมือนกันว่า แม้ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์นี้ ไม่มีความสงสัยหรือความเคลือบแคลงในพระพุทธเจ้า ในธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในปฏิปทาดูกรอานนท์ แท้จริงบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ รูปสุดท้ายภายหลังเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะได้ตรัสรู้ต่อไป ฯ

จบสูตรที่ ๖

อจินติตสูตร

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน อจินไตย ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน ๑ วิบากแห่งกรรม ๑ ความคิดเรื่องโลก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอจินไตย ๔ ประการนี้แล ไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน ฯ

จบสูตรที่ ๗

ทักขิณาสูตร

[๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักขิณาวิสุทธิ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหกประการ ๑ ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายกประการ ๑ ทักขิณาไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกประการ ๑ ทักขิณาบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกประการ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายทายกไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหกเป็นอย่างไร ทายกในโลกนี้ เป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ฝ่ายปฏิคาหก เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายทายก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหกอย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายกเป็นอย่างไร คือทายกในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม ส่วนปฏิคาหกเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ทักขิณาบริสุทธิ์ฝ่ายปฏิคาหก ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายกอย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขิณาไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกในโลกนี้ เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม แม้ปฏิคาหกก็เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรมทักขิณาไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหก อย่างนี้แล ฯ

ก็ทักขิณาบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกเป็นอย่างไร คือ ทายกในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล กัลยาณธรรม แม้ปฏิคาหกก็เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมทักขิณาบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกทั้งฝ่ายปฏิคาหกอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักขิณาวิสุทธิ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

วณิชชสูตร

[๗๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายขาดทุน อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้

บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์ เขากลับไม่ถวายปัจจัยที่เขาปวารณา ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมขาดทุน อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ท่านประสงค์แต่เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ไม่เป็นไปตามประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ย่อมปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ตามที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมได้กำไรตามที่ประสงค์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว ปวารณาว่า ขอท่านจงบอกปัจจัยที่ต้องประสงค์ เขาถวายปัจจัยที่ปวารณาไว้ยิ่งกว่าที่ประสงค์ ถ้าเขาเคลื่อนจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นมนุษย์นี้ เขาทำการค้าขายอย่างใดๆ เขาย่อมได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ดูกรสารีบุตร นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายขาดทุน นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายไม่ได้กำไรตามที่ประสงค์ นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำการค้าขายได้กำไรตามที่ประสงค์นี้ เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้บุคคลบางคนในโลกนี้ทำการค้าขายได้กำไรยิ่งกว่าที่ประสงค์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

กัมโมชสูตร

[๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัย

เครื่องให้มาตุคามนั่งในสภาไม่ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ มาตุคามมักโกรธ มักริษยา มีความตระหนี่ มีปัญญาทราม ดูกรอานนท์ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มาตุคามนั่งในสภาไม่ได้ ประกอบการงานใหญ่ๆ ไม่ได้ ไปนอกเมืองไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอปัณณกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

มจลวรรคที่ ๔

ปาณาติปาตสูตร

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ จากการลักทรัพย์ ๑ จากการประพฤติผิดในกาม ๑ จากการพูดเท็จ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๑

มุสาสูตร

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักพูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑ พูดเพ้อเจ้อ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ จากการพูดส่อเสียด ๑ จากการพูดคำหยาบ ๑ จากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๒

วัณณสูตร

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว

กล่าวสรรเสริญ บุคคลที่ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลูกความเลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้วปลูกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลพิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้วย่อมติเตียนบุคคลที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ย่อมสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญ ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลูกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ๑ พิจารณาใคร่ครวญก่อนแล้ว ปลูกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๓

โกธสูตร

[๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในความโกรธ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในความลบหลู่ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในลาภ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ เป็นผู้หนักในสักการะ ไม่หนักในพระสัทธรรม ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาโยนลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนัก ในความโกรธ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในความลบหลู่ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในลาภ ๑ เป็นผู้หนักในพระสัทธรรม ไม่หนักในสักการะ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมา ฯ

จบสูตรที่ ๔

ตมสูตร

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้มืดมาแล้ว มีมืดต่อไปจำพวก ๑ ผู้มืดมาแล้ว มีสว่างต่อไปจำพวก ๑ ผู้สว่างมาแล้ว มีมืด

ต่อไปจำพวก ๑ ผู้สว่างมาแล้ว มีสว่างต่อไปจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มืดมาแล้ว มีมืดต่อไปเป็นอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสานตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือในตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็นตระกูลเข็ญใจ มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยฝืดเคือง หาของบริโภคและผ้านุ่งห่มได้โดยฝืดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ มีโรคมาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือพิการไปแถบหนึ่ง ไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร เขาซ้ำประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจาและด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้มืดมาแล้ว มีมืดต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มืดมาแล้ว มีสว่างต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสานตระกูลนายพราน ตระกูลช่างเย็บหนัง หรือตระกูลคนเทหยากเยื่อ อันเป็นตระกูลเข็ญใจ มีข้าว น้ำและโภชนะน้อย เป็นอยู่โดยฝืดเคือง หาของบริโภคและผ้านุ่งห่มได้โดยฝืดเคือง อนึ่ง เขามีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระมีโรคมาก เป็นคนตาบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นคนพิการไปแถบหนึ่ง ไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป ตามสมควร แต่เขาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจาและด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้วเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้มืดมาแล้ว มีสว่างต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สว่างมาแล้ว มีมืดต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่งมีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สินเหลือล้นอนึ่ง เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก เป็นผู้มีปรกติได้ข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป แต่เขาประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้สว่างมาแล้ว มีมืดต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สว่างมาแล้ว มีสว่างต่อไปเป็นอย่างไรบุคคลบางคนในโลก เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล อันเป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์สินเหลือล้น อนึ่ง เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก มีปรกติได้ข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ยานพาหนะ ระเบียบดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป เขาย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเป็นผู้สว่างมาแล้ว มีสว่างต่อไปอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

โอณตสูตร

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปจำพวก ๑ ผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปจำพวก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ฯลฯ เขาประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลเป็นผู้ต่ำมาแล้วต่ำต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ฯลฯ แต่เขาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้ต่ำมาแล้วสูงต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ฯลฯ เขาประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจาและใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก บุคคลผู้สูงมาแล้วต่ำต่อไปอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปเป็นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดมาในตระกูลสูง คือ ตระกูลกษัตริย์มหาศาล ฯลฯ เขาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจาและใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้สูงมาแล้วสูงต่อไปอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

ปุตตสูตร

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ สมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ สมณะบุณฑริกจำพวก ๑สมณะปทุมจำพวก ๑ สมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระเสขะ ผู้ดำเนินปฏิปทาปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เชฏฐโอรสของพระมหากษัตริย์ผู้ได้มูรธาภิเษกแล้ว จะได้อภิเษก แต่ยังไม่อภิเษกก่อนเป็นผู้ถึงความแน่นอนที่จะได้อภิเษก ฉันใด ภิกษุเป็นพระเสขะ ดำเนินปฏิปทาปรารถนาความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเป็นสมณะ ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ แต่หาได้ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายไม่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ และย่อมถูกต้องวิโมกข์ ๘ด้วยนามกาย บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคจีวรน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคบิณฑบาตเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคบิณฑบาตน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคเสนาสนะเป็นอันมากไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคเสนาสนะน้อย ได้รับขอร้องจึงบริโภคเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้เป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อยและย่อมอยู่กับ

สพรหมจารีเหล่าใด สพรหมจารีเหล่านั้นย่อมประพฤติด้วยกายกรรมเป็นที่ชอบใจ เป็นส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติวจีกรรมเป็นที่ชอบเป็นส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติมโนกรรมเป็นที่ชอบใจเป็นส่วนมาก ที่ไม่ชอบใจเป็นส่วนน้อย ต่อเธอ ย่อมนำเข้าไปแต่สิ่งที่ชอบใจเท่านั้น ที่ไม่ชอบใจมีน้อย อนึ่ง เวทนาเหล่าใด มีดีเป็นสมุฏฐานก็ดี มีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็ดี มีลมเป็นสมุฏฐานก็ดี ประชุมกันเกิดก็ดี เกิดแต่ฤดูแปรปรวนก็ดี เกิดแต่การบริหารไม่สม่ำเสมอก็ดี เกิดแต่บาดเจ็บก็ดี เกิดแต่ผลของกรรมก็ดี เวทนาเหล่านั้น ไม่บังเกิดแก่เธอเป็นส่วนมาก เธอเป็นผู้มีอาพาธน้อย เป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นสุขวิหารธรรมในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่าเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี้แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้น จึงใช้สอยจีวรมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมใช้สอยแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคบิณฑบาตมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคเสนาสนะมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้มาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อยและเราย่อมอยู่กับภิกษุเหล่าใด ภิกษุเหล่านั้นย่อมประพฤติด้วยกายกรรมอันเป็นที่พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติด้วยวจีกรรมเป็นที่พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมประพฤติมโนกรรมเป็นที่พอใจเท่านั้นต่อเราเป็นอันมาก ที่ไม่พอใจน้อย ย่อมนำเข้ามาแต่สิ่งที่พอใจเท่านั้น ที่ไม่พอใจน้อย อนึ่ง เวทนาเหล่าใด มีดีเป็นสมุฏฐานก็ดี มีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็ดี มีลมเป็นสมุฏฐานก็ดี ประชุมกันเกิดขึ้นก็ดี เกิดแต่ฤดูแปรปรวนก็ดี เกิดแต่การบริหารไม่สม่ำเสมอก็ดี เกิดแต่บาดเจ็บก็ดี เกิดแต่ผลกรรมก็ดี เวทนาเหล่านั้น ไม่บังเกิดขึ้นแก่เรามากนัก เราเป็นผู้มีอาพาธน้อย อนึ่ง เราเป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบากซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นสุขวิหารธรรมในปัจจุบัน กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหา อาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะเรียกก็พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี่แหละว่าเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังโยชนสูตร

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะบุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไรภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และทำราคะ โทสะโมหะให้เบาบาง จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น และจะกระทำที่สุดทุกข์ได้บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นอุปปาติกะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการสิ้นไป จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

ทิฏฐิสูตร

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะบุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไรภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีสัมมาสังกัปปะ มีสัมมาวาจา มีสัมมากัมมันตะ มีสัมมาอาชีวะ มีสัมมาวายามะ มีสัมมาสติ มีสัมมาสมาธิบุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุติ แต่ไม่ถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ฯลฯ มีสัมมาญาณะ มีสัมมาวิมุติ และถูกต้องวิโมกข์ ๘ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องจึงบริโภคจีวรมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี่แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๙

ขันธสูตร

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวจำพวก ๑ เป็นสมณะบุณฑริกจำพวก ๑ เป็นสมณะปทุมจำพวก ๑ เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างไรภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระเสขะ ยังไม่บรรลุอรหัตมรรค ปรารถนาความสิ้นโยคะอันยอดเยี่ยมอยู่ บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานขันธ์ ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ...สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ แต่เธอหาได้ถูกต้อง วิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายไม่ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะปทุมเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีปรกติพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานขันธ์ ๕ ว่า รูปเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ...สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ และเธอถูกต้องวิโมกข์ ๘ ด้วยนามกายอยู่ บุคคลเป็นสมณะปทุมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ บุคคลเป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะอย่างนี้แล ฯ

ก็บุคคลเมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ พึงเรียกบุคคลนั้น คือ เรานี่แหละว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะเราได้รับขอร้องเท่านั้นจึงบริโภคจีวรเป็นอันมาก ไม่ได้รับขอร้องย่อมบริโภคแต่น้อย ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมจลวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาณาติปาตสูตร ๒. มุสาวาทสูตร ๓. วัณณสูตร ๔. โกธสูตร ๕. ตมสูตร ๖. โอณตสูตร ๗. ปุตตสูตร ๘. สังโยชนสูตร๙. ทิฏฐิสูตร ๑๐. ขันธสูตร ฯ

อสุรวรรคที่ ๕

อสุรสูตร

[๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นเช่นกับอสูร มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับอสูร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวารจำพวก ๑ เป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสูร มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรมแม้บริษัทของเขาก็เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสูร มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นเช่นกับอสูร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นเช่นกับอสูร แต่มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นคนเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับอสูรเป็นบริวาร อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นคนเช่นกับเทวดา มีคนเช่นกับเทวดาเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

สมาธิสูตรที่ ๑

[๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้

ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

สมาธิสูตรที่ ๒

[๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้มีปรกติได้ความสงบใจในภายในทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายในแต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในความสงบใจในภายในกระทำความเพียรในอธิปัญญา และความเห็นแจ้งในธรรม สมัยต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม บุคคลผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายใน พึงตั้งอยู่ในอธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แล้วกระทำความเพียรในความสงบแห่งใจในภายใน สมัยต่อมา เขาย่อมเป็นผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ทั้งได้ความสงบใจในภายใน บุคคลไม่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงกระทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลมีผ้านุ่งห่มถูกไฟไหม้หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงกระทำฉันทะความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อ สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ผ้าหรือที่ศีรษะ ฉันใด บุคคลนั้นก็พึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ย่อท้อสติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อได้กุศลธรรมเหล่านั้นแหละ ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยต่อมา เขาย่อมเป็น

ผู้มีปรกติ ได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในกุศลธรรมเหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรให้ยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

สมาธิสูตรที่ ๓

[๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายในจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน แต่ไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรมพึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงเห็นสังขารอย่างไรหนอ พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้งสังขารได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ว่า พึงเห็นสังขารได้อย่างนี้แล พึงพิจารณาสังขารอย่างนี้ พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม แต่ไม่ได้ความสงบใจในภายใน พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายในแล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไร พึงน้อมจิตไปอย่างไร พึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นได้อย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไร ผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็น ความรู้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้พึงน้อมจิตไปอย่างนี้ พึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นอย่างนี้ พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างนี้ สมัยต่อมาเขาเป็นผู้มีปรกติได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ทั้งได้ความสงบใจในภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้ไม่มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งไม่ได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงเข้าไปหาบุคคลผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความ

เห็นแจ้งในธรรม แล้วถามอย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างไรหนอ พึงน้อมจิตไปอย่างไรพึงทำจิตให้มีอารมณ์เดียวเกิดขึ้นอย่างไร พึงชักจูงจิตให้เป็นสมาธิได้อย่างไรพึงเห็นสังขารนั้นได้อย่างไร พึงพิจารณาสังขารอย่างไร พึงเห็นแจ้งสังขารอย่างไรผู้ถูกถามนั้นย่อมตอบเขาตามความเห็นความรู้อย่างนี้ว่า พึงตั้งจิตไว้อย่างนี้ ฯลฯพึงเห็นแจ้งสังขารอย่างนี้ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้มีปรกติได้ความสงบใจในภายในทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีปกติได้ความสงบใจในภายใน ทั้งได้อธิปัญญาและความเห็นแจ้งในธรรม พึงตั้งอยู่ในกุศลธรรมเหล่านั้นแหละ แล้วกระทำความเพียรให้ยิ่ง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฉลาวาตสูตร

[๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายท่อนไม้ที่ทิ้งอยู่ในป่าช้า ไฟติดสองข้าง ตรงกลางเปื้อนคูถ ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์แก่เครื่องไม้ในบ้าน ทั้งไม่สำเร็จประโยชน์ แก่เครื่องไม้ในป่าฉันใดเรากล่าวบุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบุคคลเหล่านั้น บรรดาบุคคล ๒ จำพวกนี้คือ บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่าบรรดาบุคคล ๓ จำพวก คือ บุคคล ผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กับบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นนี้ เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษ เป็นประธานอุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นมสด

จากแม่โค นมส้มจากนมสด เนยข้นจากนมส้ม เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส หัวเนยใส โลกกล่าวว่าเลิศในบรรดาสิ่งเหล่านั้น ฉันใด บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นผู้เลิศ เป็นผู้วิเศษเป็นประธาน อุดม และเป็นผู้ประเสริฐ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

ราคสูตร

[๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะเป็นผู้ปฏิบัติกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองอย่างนี้แล ก็บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์บุคคลอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดราคะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะด้วยตนเองทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโทสะ

เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้กำจัดโมหะ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

นิสันติสูตร

[๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย มีปรกติทรงไว้ซึ่งธรรมที่ได้สดับแล้ว และใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงไว้ รู้อรรถรู้ธรรมทั่วถึงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แต่หามีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง อันสละสลวยไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความไม่ หาชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทาน ให้อาจหาญรื่นเริงไม่ บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้มีปรกติทรงธรรมที่ได้สดับแล้ว ไม่เป็นผู้ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงไว้ หาได้รู้อรรถรู้ธรรมทั่วถึงแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ แต่เป็นผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง อันสละสลวย ไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ เป็นผู้ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทานอาจหาญ รื่นเริง บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่เป็นผู้มีปรกติทรงธรรมที่ได้สดับแล้ว และไม่เป็นผู้ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ หาได้รู้อรรถรู้ธรรมทั่วถึงแล้ว

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ ทั้งหาเป็นผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง อันสละสลวยหาโทษมิได้ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความไม่ ทั้งไม่ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทาน อาจหาญ รื่นเริง บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สามารถรู้ได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย มีปรกติทรงจำธรรมที่ได้สดับแล้ว มีปรกติใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ รู้อรรถรู้ธรรมทั่วถึงแล้ว ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ทั้งเป็นผู้มีวาจาไพเราะ กล่าวถ้อยคำอ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวย หาโทษมิได้ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความ และเป็นผู้ชี้แจงให้เพื่อนพรหมจรรย์เห็นชัด ให้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

อัตตหิตสูตร

[๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

สิกขาสูตร

[๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนจำพวก ๑ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็

บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้น จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็น ที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นแต่ไม่ ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็น ผู้ไม่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ไม่งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ประมาทด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท บุคคลเป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งไม่ปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้น จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ประมาท บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ทั้งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๙

โปตลิยสูตร

[๑๐๐] ครั้งนั้นแล ปริพาชกชื่อโปตลิยะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง

หนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามโปตลิยปริพาชกว่า ดูกรโปตลิยะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร เป็นผู้ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ไม่กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรทั้งไม่กล่าวสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริงโดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริงโดยกาลอันควรจำพวก ๑ ดูกรโปตลิยะ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรโปตลิยะ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้แล ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่า โปตลิยปริพาชกกราบทูลว่า ท่านพระโคดมบุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร แต่ไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ ฯลฯ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวติเตียนบุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร ทั้งเป็นผู้กล่าวสรรเสริญบุคคลผู้ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรจำพวก ๑ บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกบรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าชอบใจบุคคลผู้ไม่กล่าวติเตียน บุคคลผู้ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และไม่กล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ อุเบกขา ฯ

พ. ดูกรโปตลิยะ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ฯลฯ บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ บุคคลผู้กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง โดยกาลอันควร และผู้สรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรนี้ เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔จำพวกนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลในอันควรติเตียนและสรรเสริญนั้นๆ ฯ

โป. ท่านพระโคดม บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯลฯท่านพระโคดม บรรดาบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้าพเจ้าชอบใจบุคคลที่กล่าวติเตียนบุคคลที่ควรติเตียนตามความเป็นจริง

โดยกาลอันควร และกล่าวสรรเสริญบุคคลที่ควรสรรเสริญตามความเป็นจริง โดยกาลอันควรว่า เป็นผู้งามกว่า และประณีตกว่าบุคคล ๔ จำพวกนี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมีความงาม คือ ความเป็นผู้รู้กาลในอันติเตียนและสรรเสริญนั้นๆ ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในเวลามืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอสุรวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อสุรสูตร ๒. สมาธิสูตรที่ ๑
๓. สมาธิสูตรที่ ๒ ๔. สมาธิสูตรที่ ๓
๕. ฉลาวาตสูตร ๖. ราคสูตร
๗. นิสันติสูตร ๘. อัตตหิตสูตร
๙. สิกขาสูตร ๑๐. โปตลิยสูตร ฯ

จบทุติยปัณณาสก์

ตติยปัณณาสก์

วลาหกวรรคที่ ๑

วลาหกสูตรที่ ๑

[๑๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายวลาหก (เมฆ) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ วลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่าง ๑ ไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ คำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหก ๔ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจวลาหกคำรามไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดุจวลาหกให้ฝนตก แต่ไม่คำรามจำพวก ๑ ดุจวลาหกทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยจำพวก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจวลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดแต่ไม่ชอบทำ บุคคลเป็นดุจวลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใดเรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจวลาหกให้ฝนตกแต่ไม่คำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำ แต่ไม่ชอบพูด บุคคลเป็นดุจวลาหกให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกให้ฝนตก แต่ไม่คำราม แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเป็นดุจวลาหกไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนไม่ชอบพูดทั้งไม่ชอบทำ บุคคลเป็นดุจวลาหกไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ชอบพูดด้วยชอบทำด้วยบุคคลเป็นดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

วลาหกสูตรที่ ๒

[๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหก ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ วลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ ให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่าง ๑ ทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่าง ๑ คำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายวลาหก ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจวลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดุจวลาหกไม่คำราม แต่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดุจวลาหกทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกจำพวก ๑ ดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจวลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คาถาอุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ เขาไม่รู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจวลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกคำราม แต่ไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจวลาหกให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ แต่เขารู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจวลาหกให้ฝนตก แต่ไม่คำรามอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกให้ฝนตกแต่ไม่คำราม แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเป็นดุจวลาหกทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ได้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ทั้งเขาไม่รู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจวลาหกทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกทั้งไม่คำรามทั้งไม่ให้ฝนตก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเป็นดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ ทั้งเขารู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจวลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วลาหกคำรามด้วยให้ฝนตกด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยวลาหก ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

กุมภสูตร

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้ ๔ ชนิดเป็นไฉน คือ หม้อเปล่าปิดชนิด ๑ หม้อเต็มเปิดชนิด ๑ หม้อเปล่าเปิดชนิด ๑ หม้อเต็มปิดชนิด ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อ ๔ ชนิดนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันบุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือบุคคลดุจหม้อเปล่าปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเต็มเปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเปล่าเปิดจำพวก ๑ ดุจหม้อเต็มปิดจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนแต่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าปิดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเปล่าปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มเปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธนี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มเปิดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายหม้อเต็มเปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าเปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่น่าเลื่อมใส ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัยนี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเปล่าเปิดอย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเปล่าเปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มปิดอย่างไร การก้าว การถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ น่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหม้อเต็มปิดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หม้อเต็มปิด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยหม้อ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

อุทกรหทสูตร

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ ห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่าง ๑ ห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่าง ๑ ห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่าง ๑ห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำ ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นจำพวก ๑ ดุจห้วงน้ำลึกเงาลึกจำพวก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่างไร การก้าว การถอยการเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาลึกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำตื้นเงาลึก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัยนี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาตื้นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำลึกเงาตื้น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่างไร การก้าว ฯลฯการทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใสทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำตื้นเงาตื้นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายห้วงน้ำตื้นเงาตื้น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาบุคคลเป็นดุจห้วงน้ำลึกเงาลึกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงน้ำลึกเงาลึกแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยห้วงน้ำ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

อัมพสูตร

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ มะม่วงดิบผิวสุกอย่าง ๑ มะม่วงสุกผิวดิบอย่าง ๑ มะม่วงดิบผิวดิบอย่าง ๑มะม่วงสุกผิวสุกอย่าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วง ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจมะม่วงดิบผิวสุกจำพวก ๑ ดุจมะม่วงสุกผิวดิบจำพวก ๑ ดุจมะม่วงดิบผิวดิบจำพวก ๑ ดุจมะม่วงสุกผิวสุกจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจมะม่วงดิบผิวสุกอย่างไร การก้าวการถอย การเหลียว การแล การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวรของบุคคลบางคนในโลกนี้ ล้วนน่าเลื่อมใส แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจมะม่วงดิบผิวสุกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวสุก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจมะม่วงสุกผิวดิบอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส แต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจมะม่วงสุกผิวดิบอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจมะม่วงดิบผิวดิบอย่างไรการก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่น่าเลื่อมใส ทั้งเขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธนี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจมะม่วงดิบผิวดิบอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงดิบผิวดิบ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจมะม่วงสุกผิวสุกอย่างไร การก้าว ฯลฯ การทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ของบุคคลบางคนในโลกนี้ น่าเลื่อมใส ทั้งเขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาบุคคลเป็นดุจมะม่วงสุกผิวสุกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย มะม่วงสุกผิวสุกแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยมะม่วง ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

มูสิกาสูตร

[๑๐๖] XXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX

XXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXXXX

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉนคือ หนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ อยู่แต่ไม่ขุดรูจำพวก ๑ ไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑ขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจหนูขุดรูแต่ไม่อยู่จำพวก ๑ ดุจหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูจำพวก ๑ ดุจหนูไม่ขุดรูไม่อยู่จำพวก ๑ ดุจหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยจำพวก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหนูขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คาถา อุทานอิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ แต่เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุคคลเป็นดุจหนูขุดรูแต่ไม่อยู่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูขุดรูแต่ไม่อยู่ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ (ไม่) เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละแต่เขาทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นดุจหนูอยู่แต่ไม่ขุดรูอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูอยู่แต่ไม่ขุดรู แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละ เขาไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ บุคคลเป็นดุจหนูไม่ขุดรูไม่อยู่อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูไม่ขุดรูไม่อยู่ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ เวทัลละ ทั้งทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาบุคคลเป็นดุจหนูขุดรูด้วยอยู่ด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนูขุดรูด้วยอยู่ด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยหนู ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๗

พลิพัททสูตร

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคพลิพัท ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉนคือ โคเป็นผู้ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นจำพวก ๑ ข่มเหงโคฝูงอื่นไม่ข่มเหงโคฝูงตนจำพวก ๑ ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ไม่ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายโคพลิพัท ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยโคพลิพัท ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือบุคคลดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นจำพวก ๑ ดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนจำพวก ๑ ดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตนด้วยข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดุจโคพลิพัทไม่ข่มเหงโคฝูงตนด้วย ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตนไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังบริษัทของตนให้หวาดเสียว ไม่ยังบริษัทของบุคคลคนอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังบริษัทอื่นให้หวาดเสียว ไม่ยังบริษัทของตนให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคพลิพัทข่มเหงโคฝูงอื่น ไม่ข่มเหงโคฝูงตนแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตนด้วยข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังบริษัทของตนและบริษัทของบุคคลอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายโคพลิพัทข่มเหงโคฝูงตนด้วย ข่มเหงโคฝูงอื่นด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทไม่ข่มเหงโคฝูงตนไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ยังบริษัทของตนและบริษัทของบุคคลอื่นให้หวาดเสียว บุคคลเป็นดุจโคพลิพัทไม่ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย โคพลิพัทไม่ข่มเหงโคฝูงตน ไม่ข่มเหงโคฝูงอื่น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยโคพลิพัท ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบวรรคที่ ๘

รุกขสูตร

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้ ๔ ชนิดเป็นไฉน คือ ต้นไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารชนิด ๑ ต้นไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารชนิด ๑ ต้นไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารชนิด ๑ ต้นไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารชนิด ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันบุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือบุคคลดุจไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารจำพวก ๑ ดุจไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารจำพวก ๑ ดุจไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารจำพวก ๑ ดุจไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นดุจไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้กะพี้มีไม้กะพี้เป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้ เปรียบฉันนั้น ก็บุคคลเป็นดุจไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรมบุคคลเป็นดุจไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้กะพี้มีไม้แก่นเป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเป็นดุจไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริวารของเขาเป็นคนทุศีล มีบาปธรรม บุคคลเป็นดุจไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้แก่นมีไม้กะพี้เป็นบริวาร แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเป็นดุจไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลเป็นดุจไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้แก่นมีไม้แก่นเป็นบริวารแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเปรียบด้วยต้นไม้ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ៩

อาสีวิสสูตร

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษ ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉนคือ อสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ มีพิษร้ายพิษไม่แล่นจำพวก ๑ มีพิษแล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ มีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษ ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลดุจอสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดุจอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่แล่นจำพวก ๑ ดุจอสรพิษมีพิษแล่นด้วยพิษร้ายด้วยจำพวก ๑ ดุจอสรพิษมีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้ายจำพวก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้นไม่นอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้ายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษแล่นพิษไม่ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่แล่นอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนืองๆ ทีเดียว แต่ความโกรธของเขานั้นนอนเนื่องอยู่นาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่แล่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษร้ายพิษไม่แล่น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษแล่นด้วยมีพิษร้ายด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมโกรธเนืองๆ และความโกรธของเขานั้นนอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษแล่นด้วยพิษร้ายด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษแล่นด้วยพิษร้ายด้วย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่โกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขานั้นก็ไม่นอนเนื่องอยู่นาน บุคคลเป็นดุจอสรพิษมีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้ายอย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย อสรพิษมีพิษไม่แล่นพิษไม่ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยอสรพิษ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบวลาหกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

เกสีวรรคที่ ๒

เกสีสูตร

[๑๑๑] ครั้งนั้นแล สารถีผู้ฝึกม้าชื่อเกสี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรเกสี ท่านอันใครๆ ก็รู้กันดีแล้วว่าเป็นสารถีผู้ฝึกม้า ก็ท่านฝึกหัดม้าที่ควรฝึกอย่างไร สารถีผู้ฝึกม้าชื่อเกสีกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ฝึกหัดม้าที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้างทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ฯ

พ. ดูกรเกสี ถ้าม้าที่ควรฝึกของท่านไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรงด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ท่านจะทำอย่างไรกะมัน ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าม้าที่ควรฝึกของข้าพระองค์ ไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ก็ฆ่ามันเสียเลยข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่าโทษมิใช่คุณอย่าได้มีแก่สกุลอาจารย์ของเราเลยข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสารถีฝึกบุรุษชั้นเยี่ยม ก็พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไร ฯ

พ. ดูกรเกสี เราแล ย่อมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง ดูกรเกสี ในวิธีทั้ง ๓ นั้น การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีละม่อม คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ วจีสุจริตเป็นดังนี้วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้เทวดาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้เป็นวิธีรุนแรง คือกายทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ วจีทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีทุจริตเป็นดังนี้ มโนทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนทุจริตเป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้ การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง คือกายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ กายทุจริตเป็นดังนี้วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ วจีสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นดังนี้วจีทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีทุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้ มโนทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนทุจริตเป็นดังนี้ เทวดาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของพระองค์ไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง พระผู้มีพระภาคจะทำอย่างไรกะเขา ฯ

พ. ดูกรเกสี ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของเราไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง เราก็ฆ่าเขาเสียเลย ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปาณาติบาตไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า ฆ่าเขาเสีย ฯ

พ. จริง เกสี ปาณาติบาตไม่สมควรแก่ตถาคต ก็แต่ว่าบุรุษที่ควรฝึกใด ย่อมไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกนั้นว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้พรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนก็ย่อมไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน ดูกรเกสีข้อที่ตถาคต ไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลายก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นี้เป็นการฆ่าอย่างดีในวินัยของพระอริยะ ฯ

เก. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้วิญญูชนก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นั้นเป็นการฆ่าอย่างดีแน่นอน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักพระผู้มีพระภาค ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑

ชวสูตร

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ ประการ

เป็นไฉน คือ ซื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑ อดทนประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชาเป็นม้าต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฉันนั้นเหมือนกันแลธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ซื่อตรงประการ ๑ ว่องไวประการ ๑ อดทนประการ ๑ สงบเสงี่ยมประการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๒

ปโตทสูตร

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ พอเห็นเงาปะฏักเข้าก็ย่อมสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารถีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะฏักแล้วย่อมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวชเลยทีเดียว แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะฏักที่ขุมขนจึงสลด ถึงความสังเวชว่า วันนี้นายสารถีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอเราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะฏักแล้วย่อมไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฏักที่ขุมขนก็ไม่สลดไม่ถึงความสังเวช แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะฏักถึงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวชว่าวันนี้นายสารถีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไรดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เห็นเงาปะฏักก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฏักที่ขุมขนก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แม้ถูกแทงด้วยปะฏักถึงผิวหนังก็ไม่สลด ไม่ถึงความสังเวช แต่เมื่อถูกแทงด้วยปะฏักถึงกระดูก จึงสังเวช ถึงความสลดว่า วันนี้นายสารถีผู้ฝึกม้าจักให้เราทำเหตุอะไรหนอ เราจักตอบแทนแก่เขาอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นม้าอาชาไนยตัวเจริญที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลกฉันนั้นเหมือนกัน ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ได้ฟังว่า ในบ้านหรือในนิคมโน้นมีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเขาย่อมสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญพอเห็นเงาปะฏักย่อมสลดถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มีนี้เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่าในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขาเห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยวย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญาม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะฏักที่ขุมขนย่อมสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใดเรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่าในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง แต่ญาติหรือสาโลหิตของเขาถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา เขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้ว เริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงผิวหนังจึงสลด ถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้แม้เห็นปานนี้ก็มี นี้เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ ไม่ได้ฟังว่าในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือชายถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยา และไม่ได้เห็นหญิงหรือชายผู้ถึงความทุกข์ หรือทำกาลกิริยาเอง ทั้งญาติหรือสาโลหิตของเขาก็ไม่ถึงทุกข์ หรือทำกาลกิริยา แต่เขาเองทีเดียว อันทุกขเวทนาเป็นไปทางสรีระกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ถูกต้องแล้วเขาจึงสลด ถึงความสังเวชเพราะเหตุนั้น เป็นผู้สลดแล้วเริ่มตั้งความเพียรไว้โดยแยบคาย มีใจเด็ดเดี่ยว ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งปรมสัจจะด้วยนามกาย และเห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา ม้าอาชาไนยตัวเจริญถูกแทงด้วยปะฏักถึงกระดูก จึงสลดถึงความสังเวช แม้ฉันใด เรากล่าวบุรุษอาชาไนยผู้เจริญนี้เปรียบฉันนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ แม้เห็นปานนี้ก็มีนี้เป็นบุรุษอาชาไนยผู้เจริญที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

นาคสูตร

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเป็นช้างควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เป็นสัตว์สำเหนียก ๑ กำจัดได้ ๑ อดทน ๑ ไปได้เร็ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์สำเหนียกอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ ย่อมเอาใจใส่มนสิการถึงเหตุการณ์ที่นายควาญช้างจะให้กระทำที่ตนเคยทำก็ตาม ไม่เคยทำก็ตาม ประมวลเหตุการณ์ทั้งหมดไว้ด้วยใจ คอยเงี่ยโสตสดับอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์สำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์กำจัดได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้ว ย่อมกำจัดช้างบ้าง พลช้างบ้าง ม้าบ้าง พลม้าบ้าง รถบ้าง พลรถบ้างพลเดินเท้าบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์กำจัดได้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ในโลกนี้ เข้าสู่สงครามแล้วเป็นสัตว์อดทนต่อการประหารด้วยหอก ต่อการประหารด้วยดาบ ต่อการประหารด้วยหลาว ต่อเสียงระเบ็งเซ็งแซ่แห่งกลอง บัณเฑาะว์และสังข์ ดูกรภิกษุทั้งหลายช้างตัวประเสริฐของพระราชาเป็นสัตว์อดทนอย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์ไปได้เร็วอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชาในโลกนี้ นายควาญช้างจะใช้ไปสู่ทิศใด ตนจะเคยไปหรือไม่เคยไปก็ตาม ย่อมเป็นสัตว์ไปสู่ทิศนั้นเร็วพลันทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา เป็นสัตว์ไปได้เร็วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างตัวประเสริฐของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล ย่อมเป็นสัตว์ควรแก่พระราชา เป็นช้างต้น ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่าธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สำเหนียก ๑ กำจัดได้ ๑ อดทน ๑ ไปได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สำเหนียกอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จดจำ กระทำธรรมวินัยนี้อันพระตถาคตประกาศแล้ว ทรงแสดงอยู่ไว้ในใจ ประมวลธรรมวินัยทั้งปวงไว้ด้วยใจเงี่ยโสตลงสดับธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งกามวิตกอันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้นย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งพยาบาทวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มี ย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งวิหิงสาวิตก อันบังเกิดขึ้นแล้ว กระทำให้พินาศ ให้ถึงความไม่มีย่อมอดกลั้น ย่อมละ ย่อมบรรเทา ซึ่งธรรมอันเป็นบาปอกุศล อันบังเกิดขึ้นแล้วกระทำให้พินาศให้ถึงความไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้กำจัดได้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว ความระหาย สัมผัสแห่งเหลือบยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้มีปรกติอดทนต่อคำกล่าวอันหยาบคาย ร้ายกาจ ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ต่อทุกขเวทนาเป็นไป

ทางสรีระ กล้าแข็งเผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะนำชีวิตไปเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทิศใดที่ตนไม่เคยไป โดยกาลนานนี้ คือ ความระงับสังขารทั้งปวง ความสละคืนอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด ความดับ นิพพาน เป็นผู้ไปสู่ทิศนั้นได้เร็ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

ฐานสูตร

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ๑ มีเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุ ๔ ประการนั้น เหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจและเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหายนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่าไม่ควรทำโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ ย่อมสำคัญว่า ไม่ควรทำแม้โดยเหตุที่เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่าไม่ควรทำโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเหตุเพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ พึงทราบคนพาลและบัณฑิตได้ ในเพราะกำลังของบุรุษในเพราะความเพียรของบุรุษในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่ไม่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ดังนี้ เขาย่อมไม่กระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขาไม่กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้ เพื่อ

ทำสิ่งที่ไม่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้ เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขากระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ในเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย พึงทราบคนพาลและบัณฑิต ในเพราะกำลังของบุรุษ ในเพราะความเพียรของบุรุษ ในเพราะความบากบั่นของบุรุษ คนพาลย่อมไม่สำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้าย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ดังนี้ เขาย่อมกระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขากระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ส่วนบัณฑิตย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เหตุนี้เพื่อทำสิ่งที่พอใจก็จริง ถึงอย่างนั้น เหตุนี้เมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อความฉิบหาย ดังนี้ เขาย่อมไม่กระทำเหตุนั้น เหตุนั้นอันเขาไม่กระทำอยู่ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และเหตุนั้นเมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ทีเดียว คือ ย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยเหตุเพื่อทำสิ่งที่พอใจ และโดยเหตุที่เมื่อทำเข้า ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เหตุนี้ บัณฑิตย่อมสำคัญว่า ควรทำโดยส่วนทั้ง ๒ ทีเดียวดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

อัปปมาทสูตร

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ควรทำความไม่ประมาทโดยฐานะ ๔ ประการ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละกายทุจริต จงเจริญกายสุจริต และอย่าประมาทในการละกายทุจริตและการเจริญกายสุจริตนั้น จงละวจีทุจริต จงเจริญวจีสุจริต และอย่าประมาทในการละวจีทุจริตและการเจริญวจีสุจริตนั้น จงละมโนทุจริต จงเจริญมโนสุจริต และอย่าประมาทในการละมโนทุจริตและการเจริญมโนสุจริตนั้น จงละมิจฉาทิฐิ จงเจริญสัมมาทิฐิ และอย่าประมาทในการละมิจฉาทิฐิและการเจริญสัมมาทิฐินั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล ภิกษุละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต ละมิจฉาทิฐิ เจริญสัมมาทิฐิได้แล้ว ในกาลนั้น เธอย่อมไม่กลัวต่อความตาย อันจะมีในภายหน้า ฯ

จบสูตรที่ ๖

อารักขสูตร

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมควรแก่ตน ในฐานะ ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน คือภิกษุพึงกระทำความไม่ประมาท คือ มีสติเครื่องรักษาใจโดยสมควรแก่ตนว่าจิตของเราอย่ากำหนัดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ๑ จิตของเราอย่าขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ จิตของเราอย่าหลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ จิตของเราอย่ามัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลใดแล จิตของภิกษุไม่กำหนัดในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดเพราะปราศจากความกำหนัด จิตของภิกษุไม่ขัดเคืองในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง เพราะปราศจากความขัดเคือง จิตของภิกษุไม่หลงในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความหลง เพราะปราศจากความหลง จิตของภิกษุไม่มัวเมาในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เพราะปราศจากความมัวเมา ในกาลนั้น เธอย่อมไม่หวาดเสียวไม่หวั่นไม่ไหว ไม่ถึงความสะดุ้ง และย่อมไม่ไปแม้เพราะเหตุแห่งถ้อยคำของสมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๗

สังเวชนียสูตร

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้ ๔ แห่งเป็นไฉน คือ สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติ ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ที่นี้ ๑ พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวชแห่งกุลบุตรผู้มีศรัทธา ๔ แห่งนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

ภยสูตรที่ ๑

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ชาติภัย ๑ ชราภัย ๑ พยาธิภัย ๑ มรณภัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภัย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ อัคคีภัย ๑ อุทกภัย ๑ ราชภัย ๑ โจรภัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภัย ๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเกสีวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เกสีสูตร ๒. ชวสูตร
๓. ปโตทสูตร ๔. นาคสูตร
๕. ฐานสูตร ๖. อัปปมาทสูตร
๗. อารักขสูตร ๘. สังเวชนียสูตร
๙. ภยสูตรที่ ๑ ๑๐. ภยสูตรที่ ๒ ฯ

ภยวรรคที่ ๓

ภยสูตรที่ ๑

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คืออัตตานุวาทภัย ภัยเกิดแต่การติเตียนตนเอง ๑ ปรานุวาทภัย ภัยเกิดแต่ผู้อื่นติเตียน ๑ ทัณฑภัย ภัยเกิดแต่อาญา ๑ ทุคติภัย ภัยเกิดแต่ทุคติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัตตานุวาทภัย เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ไฉนตัวเราจะไม่พึงติเตียนเราโดยศีลได้เล่าดังนี้ เขากลัวต่อภัยเกิดแต่การติเตียนตัวเอง จึงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริตละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมรักษาตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่าอัตตานุวาทภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปรานุวาทภัยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกายพึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ไฉนคนอื่นจะไม่พึงติเตียนเราโดยศีลได้เล่า ดังนี้ เขากลัวต่อภัยเกิดแต่คนอื่นติเตียน จึงละกายทุจริตบำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมรักษาตนให้บริสุทธิ์ นี้เรียกว่าปรานุวาทภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทัณฑภัยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นเจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้ามาลงกรรมกรณ์ต่างๆ คือโบยด้วยแส้บ้าง เฆี่ยนด้วยหวายบ้าง ตีด้วยตะบองสั้นบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีหม้อเคี่ยวน้ำส้มบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีขอดสังข์บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีปากราหูบ้างลงกรรมกรณ์วิธีมาลัยไฟบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีคบมือบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีริ้วส่ายบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีนุ่งเปลือกไม้บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธียืนกวางบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีเหยื่อเกี่ยวเบ็ดบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีเหรียญกษาปณ์บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีแปรงแสบบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีถางเวียนบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธีตั่งฟางบ้าง ราดด้วยน้ำมันกำลังเดือดบ้าง ให้สุนัขกัดบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งเป็นบ้าง ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง บุคคลนั้นจึงมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เจ้านายจับโจรผู้ประพฤติชั่วช้ามาลงกรรมกรณ์ต่างๆ คือ โบยด้วยแส้บ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เพราะเหตุแห่งกรรมอันลามกเห็นปานใด ถ้าเราจะพึงทำกรรมอันลามกเห็นปานนั้นบ้างเจ้านายจะพึงจับเราไปลงกรรมกรณ์ต่างๆ

เห็นปานนั้น คือ โบยด้วยแส้บ้าง ฯลฯ ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง เขากลัวต่อภัยคืออาญา ไม่กล้าฉกชิงทรัพย์ของผู้อื่นนี้เรียกว่าทัณฑภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุคติภัยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า วิบากของกายทุจริต ในภายหน้า ชั่วร้าย วิบากของวจีทุจริตในภายหน้า ชั่วร้าย วิบากของมโนทุจริตในภายหน้า ชั่วร้ายก็เราแล พึงประพฤติทุจริตด้วยกาย พึงประพฤติทุจริตด้วยวาจา พึงประพฤติทุจริตด้วยใจ ข้อนั้นอะไรเล่า เมื่อกายแตกตายไป เราจะพึงเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก เขากลัวต่อทุคติภัย ย่อมละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ย่อมบริหารตนให้หมดจดได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุคติภัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย๔ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

ภยสูตรที่ ๒

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ คนผู้ลงน้ำจะพึงหวังได้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจรเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัยคือปลาฉลาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้แล คนผู้ลงน้ำพึงหวังได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ ประการนี้ กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ในธรรมวินัยนี้พึงหวังได้ ฉันนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภัยคือคลื่น ๑ ภัยคือจรเข้ ๑ ภัยคือน้ำวน ๑ ภัยคือปลาฉลาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือคลื่นเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้าแม้ไฉนการกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏ เธอบวชอย่างนั้นแล้วเพื่อนสพรหมจารีตักเตือน สั่งสอนว่า ท่านพึงก้าวไปอย่างนี้ พึงถอยกลับอย่างนี้พึงแลดูอย่างนี้ พึงเหลียวดูอย่างนี้ พึงคู้เข้าอย่างนี้ พึงเหยียดออกอย่างนี้พึงทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวรอย่างนี้ เธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์มีแต่จะตักเตือนสั่งสอนผู้อื่น ก็ภิกษุเหล่านี้คราวหลานของเราสำคัญเราว่าควรตักเตือนสั่งสอนเธอโกรธเคืองแค้นใจ บอกคืนสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้กลัวต่อภัยคือคลื่น บอกคืนสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยคือคลื่นนี้ เป็นชื่อแห่งความโกรธและความแค้นใจ นี้เรียกว่าภัยคือคลื่น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือจรเข้เป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏเธอบวชอย่างนั้นแล้ว เพื่อนสพรหมจารีตักเตือนสั่งสอนว่า สิ่งนี้เธอควรเคี้ยวสิ่งนี้ไม่ควรเคี้ยว สิ่งนี้ควรบริโภค สิ่งนี้ไม่ควรบริโภค สิ่งนี้ควรลิ้ม สิ่งนี้ไม่ควรลิ้ม สิ่งนี้ควรดื่ม สิ่งนี้ไม่ควรดื่ม ของเป็นกัปปิยะเธอควรเคี้ยว ของเป็นอกัปปิยะเธอไม่ควรเคี้ยว ของเป็นกัปปิยะเธอควรบริโภค ของเป็นอกัปปิยะเธอไม่ควรบริโภค ของเป็นกัปปิยะเธอควรลิ้ม ของเป็นอกัปปิยะเธอไม่ควรลิ้มของเป็นกัปปิยะเธอควรดื่ม ของเป็นอกัปปิยะเธอไม่ควรดื่ม เธอควรเคี้ยวในกาลเธอไม่ควรเคี้ยวในวิกาล เธอควรบริโภคในกาล เธอไม่ควรบริโภคในวิกาล เธอควรลิ้มในกาล เธอไม่ควรลิ้มในวิกาล เธอควรดื่มในกาล เธอไม่ควรดื่มในวิกาลเธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์ ปรารถนาสิ่งใดก็เคี้ยวสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่เคี้ยวสิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็บริโภคสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่บริโภคสิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็ลิ้มสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่ลิ้มสิ่งนั้น ปรารถนาสิ่งใดก็ดื่มสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใดก็ไม่ดื่มสิ่งนั้น ย่อมเคี้ยวสิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง ย่อมบริโภคสิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้างสิ่งที่ไม่เป็นอกัปปิยะบ้าง ย่อมลิ้มสิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้างย่อมดื่มสิ่งที่เป็นกัปปิยะบ้าง สิ่งที่เป็นอกัปปิยะบ้าง ย่อมเคี้ยวในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง ย่อมบริโภคในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง ย่อมลิ้มในกาลบ้าง ในวิกาลบ้างย่อมดื่มในกาลบ้าง ในวิกาลบ้าง คฤหบดีผู้มีศรัทธาย่อมถวายของควรเคี้ยว หรือของควรบริโภคแม้ใด อันประณีต ในกลางวัน ในเวลาวิกาลแก่เราทั้งหลายภิกษุเหล่านี้ ย่อมกระทำเสมือนหนึ่งปิดปากแม้ในของเหล่านั้น เธอโกรธเคืองแค้นใจ บอกคืนสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยคือจรเข้นี้แล เป็นชื่อแห่งความเป็นผู้เห็นแก่ท้อง นี้เรียกว่าภัยคือจรเข้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือน้ำวนเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏเธอบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้านุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นคฤหบดีในบ้านหรือนิคมนั้นเพรียบพร้อมบำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ เธอคิดอย่างนี้ว่าเมื่อก่อนเราเป็นคฤหัสถ์เพรียบพร้อม บำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ ก็โภคสมบัติในสกุลของเรามีพร้อม เราอาจเพื่อจะบริโภคโภคะทั้งหลายและ

ทำบุญได้ ถ้ากระไรเราพึงบอกคืนสิกขาลาเพศ แล้วบริโภคโภคะทั้งหลายและทำบุญเถิด เธอย่อมบอกคืนสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กลัวต่อภัยคือน้ำวน บอกคืนสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าภัยคือน้ำวนนี้ เป็นชื่อของกามคุณ ๕นี้เรียกว่า ภัยคือน้ำวน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภัยคือปลาฉลามเป็นไฉน กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ด้วยคิดว่า เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำ ชื่อว่าตกอยู่ในกองทุกข์ มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า แม้ไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏเธอบวชแล้วอย่างนี้ เวลาเช้านุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคม ไม่รักษากาย วาจา ใจ ไม่ตั้งสติ ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอเห็นมาตุคามในบ้านหรือนิคมนั้น นุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย ราคะย่อมรบกวนจิตของเธอ เพราะเห็นมาตุคามนุ่งไม่เรียบร้อย หรือห่มไม่เรียบร้อย เธอมีจิตอันราคะรบกวน ย่อมบอกคืนสิกขาลาเพศ ภิกษุนี้เรียกว่า กลัวต่อภัยคือปลาฉลาม บอกคืนสิกขาลาเพศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภัยคือปลาฉลามนี้เป็นชื่อของมาตุคาม นี้เรียกว่า ภัยคือปลาฉลาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๔ประการนี้แล กุลบุตรบางคนในโลกนี้ ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ในธรรมวินัยนี้ จะพึงหวังได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

ฌานสูตรที่ ๑

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจปฐมฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยปฐมฌานนั้น ตั้งอยู่ในปฐมฌานนั้น น้อมใจไปในปฐมฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยปฐมฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา ปุถุชนดำรงอยู่ ในชั้นพรหมกายิกานั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้างส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหมนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นทั้งหมดให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้ง

หลาย นี้เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจทุติยฌานนั้นและถึงความปลื้มใจด้วยทุติยฌานนั้น ตั้งอยู่ในทุติยฌานนั้น น้อมใจไปในทุติยฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยทุติยฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกอาภัสสระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าอาภัสสระ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระ ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข บุคคลนั้นพอใจชอบใจตติยฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยตติยฌานนั้น ตั้งอยู่ในตติยฌานนั้นน้อมใจไปในตติยฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยตติยฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๔ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความพิเศษ ผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้ สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจจตุตถฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยจตุตถฌานนั้น ตั้งอยู่ในจตุตถฌานนั้น น้อม

ใจไปในจตุตถฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยจตุตถฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าเวหัปผละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าเวหัปผละ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวก มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

ฌานสูตรที่ ๒

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ รูป เวทนาสัญญา สังขาร และวิญญาณอันใด มีอยู่ในปฐมฌานนั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝีเป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ใช่ตน บุคคลนั้นเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณอันใด มีอยู่ในจตุตถฌานนั้น บุคคลนั้นย่อมพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝีเป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยาก เป็นของเบียดเบียนเป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่า เป็นของไม่ใช่ตนบุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

เมตตาสูตรที่ ๑

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจเมตตาฌานและถึงความปลื้มใจด้วยเมตตาฌานนั้น ยับยั้งอยู่ในเมตตาฌานนั้น น้อมใจไปในเมตตาฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยเมตตาฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของ เทวดาเหล่าพรหมกายิกา ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดา เหล่าพรหมกายิกา ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้างกำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นพรหม กายิกานั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้น ไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความพิเศษผิดแผก แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลกทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วย กรุณาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจกรุณาฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยกรุณาฌานนั้น ยับยั้งอยู่ในกรุณาฌานนั้น น้อมใจไปในกรุณาฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยกรุณาฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าอาภัสสระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าอาภัสสระ ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุ ทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้นตราบ เท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมุทิตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยมุทิตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้น พอใจ ชอบใจมุทิตาฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยมุทิตาฌานนั้น ยับยั้งอยู่ในมุทิตาฌานนั้น น้อมใจไปในมุทิตาฌานนั้นอยู่จนคุ้นด้วยมุทิตาฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๔ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุภกิณหะปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้างส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียนอยู่ บุคคลนั้นพอใจ ชอบใจอุเบกขาฌานนั้น และถึงความปลื้มใจด้วยอุเบกขาฌานนั้น ยับยั้งอยู่ในอุเบกขาฌานนั้น น้อมใจไปในอุเบกขาฌานนั้น อยู่จนคุ้นด้วยอุเบกขาฌานนั้น ไม่เสื่อม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นเวหัปผละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าเวหัปผละปุถุชนดำรงอยู่ในเวหัปผละนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง กำเนิดดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาคดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุทั้งหมดของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความพิเศษผิดแผกแตกต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ คือ ในเมื่อคติ อุบัติมีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

เมตตาสูตรที่ ๒

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใดมีอยู่ในเมตตาฌานนั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยากเป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่าเป็นของไม่ใช่ตน บุคคลนั้น เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ที่สาม ที่สี่ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวรไม่มีความเบียดเบียนอยู่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด มีอยู่ในอุเบกขาฌานนั้น บุคคลนั้นพิจารณาเห็นธรรมเหล่านั้น โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร เป็นของทนได้ยากเป็นของเบียดเบียน เป็นของไม่เชื่อฟัง เป็นของต้องทำลายไป เป็นของว่างเปล่าเป็นของไม่ใช่ตน บุคคลนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุทธาวาส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอุบัตินี้แลไม่ทั่วไปด้วยปุถุชน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

อัจฉริยสูตรที่ ๑

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการย่อมปรากฏเพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด

พระโพธิสัตว์จุติจากชั้นดุสิต มีสติสัมปชัญญะ เสด็จลงสู่ครรภ์พระมารดา เมื่อนั้น แสงสว่างอัน โอฬารหาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้ในโลกันตริกนรก อันโล่งโถง ไม่มีอะไรปิดบัง มืดมิดมองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ ผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอันยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแม้ใน โลกันตริกนรกนั้น ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้พวกสัตว์ที่เกิดในนรกนั้น ย่อมจำกันและกัน ได้ด้วยแสงสว่างนั้นว่าท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม้สัตว์เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม่ใช่มีแต่เรา) ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากครรภ์พระมารดา ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๒ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้ง หลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหัน ตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระตถาคตประกาศอนุตรธรรมจักร เมื่อนั้นแสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลกพรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้ง สมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้ในโลกันตริกนรกอันโล่ง โถง ไม่มีอะไรปิดบัง มืดมิดมองไม่เห็นอะไร ซึ่งแสงสว่างแห่งพระจันทร์และพระอาทิตย์ผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนั้นส่องไม่ถึง แต่แสงสว่างอย่างยิ่ง หาประมาณมิได้ ย่อมปรากฏแม้ในโลกัน ตริกนรกนั้น ล่วงเทวานุภาพของเทวดาทั้งหลาย แม้พวกสัตว์ที่เกิดในนรกนั้น ย่อมจำกันและกันได้ ด้วยแสงสว่างนั้นว่า ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า แม้สัตว์เหล่าอื่นผู้เกิดในที่นี้ก็มี (ไม่ใช่มีแต่เรา) ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระ ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๗

อัจฉริยสูตรที่ ๒

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีอาลัย (คือกามคุณ) เป็นที่รื่นรมย์ยินดีในอาลัย บันเทิงในอาลัย เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันหาความอาลัยมิได้อยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เงี่ยโสตสดับ ตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๑ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีมานะ (ความถือตัว) เป็นที่รื่นรมย์ ยินดีในมานะ บันเทิงในมานะ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามมานะอยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เงี่ยโสตสดับ ตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๒ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้มีความไม่สงบเป็นที่รื่นรมย์ ยินดีแล้วในความไม่สงบ บันเทิงในความไม่สงบ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันกระทำความสงบอยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เงี่ยโสตสดับ ตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๓ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย หมู่สัตว์ผู้ตกอยู่ในอวิชชา เป็นผู้มืด ถูกอวิชชารัดรึงไว้ เมื่อพระตถาคตแสดงธรรมอันเป็นเครื่องปราบปรามอวิชชาอยู่ หมู่สัตว์นั้นย่อมฟังด้วยดี เงี่ยโสตสดับ ตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีข้อที่ ๔ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ย่อมปรากฏ เพราะความปรากฏแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ

จบสูตรที่ ๘

อัจฉริยสูตรที่ ๓

[๑๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ในเพราะพระอานนท์ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ภิกษุบริษัทนั้น

ย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในบริษัทนั้น ภิกษุบริษัทนั้น ย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น ภิกษุบริษัทนั้นเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้นิ่ง ฯ

ถ้าภิกษุณีบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในบริษัทนั้น อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าวนั้น อุบาสิกาบริษัทนั้นเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าอานนท์เป็นผู้นิ่งดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้แล ในเพราะพระอานนท์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

อัจฉริยสูตรที่ ๔

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ในเพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าขัตติยบริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ขัตติยบริษัทนั้นย่อมมีพระทัยยินดีแม้ด้วยการเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรัสในที่ประชุมนั้น ขัตติยบริษัทนั้นย่อมมีพระทัยยินดี แม้ด้วยพระดำรัส ขัตติยบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิทรงนิ่งเสีย ฯ

ถ้าพราหมณ์บริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ... ฯ

ถ้าคฤหบดีบริษัทเข้าไปเฝ้าเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ ... ฯ

ถ้าสมณบริษัทเข้าไปเยี่ยมพระเจ้าจักรพรรดิ สมณบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเฝ้าเยี่ยมนั้น ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิดำรัสในที่ประชุมนั้น สมณบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยพระดำรัส สมณบริษัทนั้นย่อมเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิทรงนิ่งเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้แล ในเพราะพระเจ้าจักรพรรดิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการ ในเพราะพระอานนท์ฉันนั้นเหมือนกันแล ๔ ประการเป็นไฉน คือ ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อเห็น อานนท์ภิกษุบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยการเห็น ถ้าอานนท์กล่าวธรรมในที่ประชุมนั้นภิกษุบริษัทย่อมมีใจยินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว ภิกษุบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าอานนท์นิ่งอยู่ ฯ

ถ้าภิกษุณีบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสกบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ ... ฯ

ถ้าอุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อเห็นอานนท์ อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมมีใจยินดียินดีแม้ด้วยคำที่กล่าว อุบาสิกาบริษัทย่อมเป็นผู้ไม่อิ่มเลย ถ้าอานนท์นิ่งอยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมี ๔ ประการนี้ ในเพราะพระอานนท์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบภยวรรคที่ ๓

ปุคคลวรรคที่ ๔

[๑๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์ อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลจำพวกไหน ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระสกทาคามี ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้มีกระแสในเบื้องบน ไปสู่อกนิฏฐภพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ พระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ คือ พระอรหันตขีณาสพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ฉลาดผูกไม่ฉลาดแก้ ๑ ฉลาดแก้ไม่ฉลาดผูก ๑ฉลาดทั้งผูกฉลาดทั้งแก้ ๑ ไม่ฉลาดทั้งผูกไม่ฉลาดทั้งแก้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง ๑ วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น ๑ เนยยะผู้พอแนะนำได้ ๑ ปทปรมะ ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่ง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ไม่ใช่ดำรงชีพด้วยผลของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของกรรม ไม่ใช่ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่น ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่นทั้งดำรงชีพด้วยผลของกรรม ๑ บุคคลผู้ดำรงชีพด้วยผลของความหมั่นก็ไม่ใช่ ดำรงชีพด้วยผลของกรรมก็ไม่ใช่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้มีโทษ ๑ บุคคลผู้มากด้วยโทษ ๑ บุคคลผู้มีโทษน้อย ๑ บุคคลผู้หาโทษมิได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันมีโทษ เป็นผู้ประกอบด้วยวจีกรรมอันมีโทษ เป็นผู้ประกอบด้วยมโนกรรมอันมีโทษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มากด้วยโทษอย่างไรบุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมอันมีโทษเป็นส่วนมาก ที่หาโทษมิได้เป็นส่วนน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มากด้วยโทษอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้มีโทษน้อยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันไม่มีโทษเป็นส่วนมาก ที่มีโทษเป็นส่วนน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีโทษน้อยอย่างนี้แล ก็บุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันหาโทษมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเป็นผู้หาโทษมิได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญาอนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แต่ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ แต่ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล กระทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ กระทำให้บริบูรณ์ในปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่หนักในศีล ไม่มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ แต่เป็นผู้ไม่หนักในสมาธิ ไม่มีสมาธิเป็นใหญ่ เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่แต่เป็นผู้ไม่หนักในปัญญา ไม่มีปัญญาเป็นใหญ่ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้หนักในศีล มีศีลเป็นใหญ่ เป็นผู้หนักในสมาธิ มีสมาธิเป็นใหญ่เป็นผู้หนักในปัญญา มีปัญญาเป็นใหญ่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลมีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออก ๑ มีกายยังไม่ออกมีจิตออกไปแล้ว ๑ มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วย ๑ มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้ว มีจิตยังไม่ออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะ

อันสงัดคือ ป่าและราวป่า เขาตรึกถึงกามวิตกบ้าง ตรึกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตรึกถึงวิหิงสาวิตกบ้าง ในเสนาสนะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วมีจิตยังไม่ออกอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไปมีจิตออกไปอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือป่าและราวป่า เขาตรึกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อัพยาบาทวิตกบ้าง อวิหิงสาวิตกบ้างในที่นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกไป มีจิตออกไปแล้วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่าเขาตรึกถึงกามวิตกบ้าง ตรึกถึงพยาบาทวิตกบ้าง ตรึกถึงวิหิงสาวิตกบ้างดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายยังไม่ออกด้วย มีจิตยังไม่ออกด้วยอย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วยอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและราวป่าเขาตรึกถึงเนกขัมมวิตกบ้าง อัพยาบาทวิตกบ้าง อวิหิงสาวิตกบ้าง ในเสนาสนะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้มีกายออกไปแล้วด้วย มีจิตออกไปแล้วด้วยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ กล่าวธรรมน้อยและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่งธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมน้อยและประกอบด้วยประโยชน์ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเป็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ ย่อมกล่าวธรรมมาก แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ไม่ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึกสำหรับบริษัทเห็นปานนั้น อนึ่ง ธรรมกถึกบางคนในโลกนี้ย่อมกล่าวธรรมมากและประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งบริษัทก็เป็นผู้ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ธรรมกถึกเห็นปานนี้ ย่อมถึงการนับว่า เป็นธรรมกถึก สำหรับบริษัทเห็นปานนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมกถึก๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักพูด ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน นักพูดย่อมจำนนโดยอรรถ แต่ไม่จำนนโดยพยัญชนะก็มี นักพูดจำนนโดยพยัญชนะแต่ไม่จำนนโดยอรรถก็มี นักพูดจำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มีนักพูดไม่จำนนทั้งโดยอรรถทั้งโดยพยัญชนะก็มี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักพูด ๔ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ประกอบด้วยปฏิสัมภิทา ๔ พึงถึงความจำนนโดยอรรถหรือโดยพยัญชนะ นี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ฯ

จบปุคคลวรรคที่ ๔

อาภาวรรคที่ ๕

[๑๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ แสงสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ แสงสว่างแห่งไฟ ๑แสงสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการนี้ แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ รัศมีแห่งพระจันทร์ ๑ รัศมีแห่งพระอาทิตย์ ๑ รัศมีแห่งไฟ ๑ รัศมีแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัศมี ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายบรรดารัศมี ๔ ประการนี้ รัศมีแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความสว่างแห่งพระจันทร์ ๑ ความสว่างแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความสว่างแห่งไฟ ๑ ความสว่างแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสว่าง ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความสว่าง ๔ ประการนี้ ความสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอภาส ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ โอภาสแห่งพระจันทร์ ๑ โอภาสแห่งพระอาทิตย์ ๑ โอภาสแห่งไฟ ๑โอภาสแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอภาส ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาโอภาส ๔ ประการนี้ โอภาสแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความโพลง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความโพลงแห่งพระจันทร์ ๑ ความโพลงแห่งพระอาทิตย์ ๑ ความโพลงแห่งไฟ ๑ ความโพลงแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความโพลง ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความโพลง ๔ ประการนี้ ความโพลงแห่งปัญญาเป็นเลิศ ฯ

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ กาล ๔ เป็นไฉน คือ การฟังธรรมตามกาล ๑ การสนทนาธรรมตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑ การพิจารณาตามกาล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้แล ฯ

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ กาล ๔ เป็นไฉนคือ การฟังธรรมตามกาล ๑ การสนทนาตามกาล ๑ การสงบตามกาล ๑การพิจารณาตามกาล ๑ กาล ๔ นี้แล อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกบนภูเขา น้ำไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังซอกเขา ลำธารและห้วยให้เต็มซอกเขา ลำธารและห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้วย่อมยังบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้วย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มแม้ฉันใด กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีทุจริต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ พูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑ พูดเพ้อเจ้อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายวจีทุจริต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พูดจริง ๑ พูดไม่ส่อเสียด ๑ พูดอ่อนหวาน ๑ พูดด้วยปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ สีลสาระ ๑ สมาธิสาระ ๑ ปัญญาสาระ ๑ วิมุตติสาระ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาระ ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาภาวรรคที่ ๕

จบตติยปัณณาสก์

จตุตถปัณณาสก์

อินทรียวรรคที่ ๑

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ อินทรีย์คือศรัทธา ๑ อินทรีย์คือวิริยะ ๑ อินทรีย์คือสมาธิ ๑ อินทรีย์คือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พละคือศรัทธา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พละคือปัญญา ๑ พละคือวิริยะ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑ พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ พละคือสติ ๑ พละคือสมาธิ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษมิได้ ๑ พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ พละคือการพิจารณาหาทาง ๑ พละคือการบำเพ็ญ ๑ พละคือกรรมอันหาโทษ มิได้ ๑ พละคือการสงเคราะห์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้ ๔ ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏกัปตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่า เท่านี้ปี เท่านี้ร้อยปี เท่านี้พันปี หรือเท่านี้แสนปี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด สังวัฏฏัฏฐายีกัปตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ก็ไม่อาจนับได้ว่าเท่านี้ปี เท่านี้ร้อยปี เท่านี้พันปี หรือเท่านี้แสนปี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด

วิวัฏกัปตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ไม่อาจนับได้ว่า เท่านี้ปี เท่านี้ร้อยปี เท่านี้พันปี หรือเท่านี้แสนปี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด วิวัฏฏัฏฐายีกัปตั้งอยู่ เมื่อนั้น ใครๆ ไม่อาจนับได้ว่า เท่านี้ปี เท่านี้ร้อยปี เท่านี้พันปี หรือเท่านี้แสนปี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสงไขยแห่งกัป ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือโรคทางกาย ๑ โรคทางใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคด้วยโรคทางกาย ตลอดปีหนึ่งมีปรากฏ ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคตลอด ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคแม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง มีปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครู่หนึ่ง สัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก เว้นจากพระขีณาสพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักมาก เป็นผู้คับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ตามมีตามได้ภิกษุนั้นเมื่อเป็นผู้มักมาก มีความคับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ตามมีตามได้แล้ว ย่อมตั้งความปรารถนาลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะและความสรรเสริญ ภิกษุนั้นวิ่งเต้นขวนขวาย พยายามเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภ สักการะและความสรรเสริญ เธอเข้าไปหาตระกูลทั้งหลายเพื่อให้เขานับถือ ย่อมนั่ง [ในตระกูล]เพื่อให้เขานับถือ พูดธรรมเพื่อให้เขานับถือ กลั้นอุจจาระปัสสาวะเพื่อให้เขานับถือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักไม่เป็นผู้มีความมักมาก มีจิตคับแค้น ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร จักไม่ตั้งความปรารถนาลามกเพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะและความสรรเสริญ จักไม่วิ่งเต้น จักไม่ขวนขวาย จักไม่พยายาม เพื่อให้ได้ความยกย่อง เพื่อให้ได้ลาภสักการะ และความสรรเสริญ จักเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระหายต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เสือกคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคายร้ายแรงต่างๆ เราจักเป็นผู้อดกลั้นต่อเวทนาทางสรีระที่บังเกิดขึ้น อันเป็นทุกข์ กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ชื่นชม ไม่เป็นที่พอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๑๕๘] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายผู้มีอายุ ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตามพิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะ ไพบูลย์ ๑ ความเป็นผู้มีโทสะไพบูลย์ ๑ ความเป็นผู้มีโมหะไพบูลย์ ๑ และไม่มีปัญญาจักษุก้าวไปในฐานะ และอฐานะอันลึกซึ้ง ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการนี้ในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นความเสื่อม ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการในตนผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ธรรม๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีราคะเบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโทสะเบาบาง ๑ ความเป็นผู้มีโมหะเบาบาง ๑ และมีปัญญาจักษุก้าวไปในฐานะและอฐานะอันลึกซึ้ง ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้ใดผู้หนึ่งจะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม พิจารณาเห็นธรรม ๔ ประการนี้ในตน ผู้นั้นพึงถึงความตกลงใจในข้อนี้ว่า เราไม่เสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย การมีธรรม ๔ ประการอยู่ในตนนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าไม่เป็นความเสื่อม ฯ

[๑๕๙] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้นแล ภิกษุณีรูปหนึ่งเรียกบุรุษคนหนึ่งมาว่า บุรุษผู้เจริญ พ่อจงมา พ่อจงเข้าไปหาพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ จงไหว้เท้าพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก นางย่อมไหว้เท้าของพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และพ่อจงกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั้น ยังสำนักของภิกษุณีนั้นด้วยเถิดบุรุษนั้นรับคำภิกษุณีนั้นแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วนั่งณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบเรียนท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญภิกษุณีชื่อนี้กำลังอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก นางไหว้เท้าของพระผู้เป็นเจ้าอานนท์ด้วยเศียรเกล้า และกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอโอกาส ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์จงอาศัยความอนุเคราะห์ เข้าไปหาภิกษุณีนั้น ยังสำนักของ นางภิกษุณีด้วยเถิด

ท่านพระอานนท์รับคำด้วยดุษณีภาพ ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ครองผ้าในเวลาเช้า ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังสำนักของนางภิกษุณีภิกษุณีนั้นได้เห็นท่านพระอานนท์ มาแต่ไกลแล้ว จึงนอนคลุมผ้าตลอดศีรษะอยู่บนเตียง ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาภิกษุณีนั้น แล้วนั่งบนอาสนะที่แต่งตั้งไว้ ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุณีนั้นว่า ดูกรน้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละตัณหาเสีย กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสียกายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย การละเมถุนพระผู้มีพระภาคตรัสว่าเสตุฆาต ดูกรน้องหญิง ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหาร อาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าวแล้ว ดูกรน้องหญิงภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว บริโภคอาหาร ไม่บริโภคเพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อประเทืองผิว ไม่บริโภคเพื่อประดับบริโภคเพียงเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป เพื่อระงับความหิวกระหาย เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า ด้วยการบริโภคนี้เราจักกำจัดเวทนาเก่าได้ด้วย และจักไม่ยังเวทนาใหม่ให้เกิด ความดำเนินไปได้ ความไม่มีโทษ และความผาสุก จักมีแก่เรา สมัยต่อมา ภิกษุนั้นอาศัยอาหารแล้วละอาหารเสียได้ ดูกรน้องหญิง คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยอาหารอาศัยอาหารแล้วพึงละอาหารเสีย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรน้องหญิงก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละตัณหาเสียดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรน้องหญิง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุชื่อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ แม้เราจักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดังนี้ สมัยต่อมา เธออาศัยตัณหาแล้วละตัณหาเสียได้ ดูกรน้องหญิง คำที่กล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยตัณหา อาศัยตัณหาแล้วพึงละเสีย ดังนี้เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรน้องหญิง ก็คำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะอาศัยมานะ แล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้ เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรน้องหญิงภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ได้ยินว่า ภิกษุชื่อนี้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดังนี้ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุชื่อนั้น กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน

เข้าถึงอยู่ ดังนี้ ไฉนเราจักกระทำไม่ได้ สมัยต่อมา เธออาศัยมานะแล้วย่อมละมานะเสียเอง ดูกรน้องหญิงคำที่เรากล่าวว่า กายนี้เกิดขึ้นด้วยมานะ อาศัยมานะแล้วพึงละมานะเสีย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรน้องหญิง กายนี้เกิดขึ้นด้วยเมถุน ควรละเมถุนเสีย การละเมถุนพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เสตุฆาต ดังนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล ภิกษุณีนั้นลุกขึ้นจากเตียง กระทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง หมอบลงแทบเท้าของท่านพระอานนท์ด้วยเศียรเกล้า แล้วกล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ดิฉันเป็นคนพาล เป็นคนหลงไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์จงยกโทษแก่ดิฉันซึ่งได้กระทำอย่างนี้ เพื่อสำรวมต่อไป ท่านพระอานนท์กล่าวว่า เอาเถอะน้องหญิง เธอเป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ได้ล่วงเกินไปแล้ว เมื่อเธอซึ่งได้ทำอย่างนี้ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม เราย่อมยกโทษให้เธอ ดูกรน้องหญิง การเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป นี้เป็นความเจริญ ในวินัยของพระอริยะ ฯ

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พระสุคตเป็นไฉน ตถาคตอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้วเป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้คือพระสุคต ดูกรภิกษุทั้งหลายก็วินัยของพระสุคตเป็นไฉน พระสุคตนั้นย่อมทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้คือวินัยของพระสุคตดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตยังดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาผิดลำดับ ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิดแม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ผิด

ย่อมมีนัยผิดไปด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน ไม่รับคำพร่ำสอนโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ภิกษุนั้นไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมมีรากขาดสูญ ไม่มีที่พึ่งอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวลง ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างภิกษุเหล่านั้น แม้ชนผู้เกิดมาภายหลังนั้น ก็เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวลง ทอดธุระในวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือน เพื่อความเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรอันเรียนกันมาดี ด้วยบทและพยัญชนะอันตั้งไว้ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ย่อมมีนัยดีไปด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไป เพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมอันทำให้เป็นผู้ว่าง่าย เป็นผู้อดทน รับคำพร่ำสอนโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเหล่าใดเป็นพหูสูต เล่าเรียนนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ภิกษุเหล่านั้นบอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นมรณภาพลง พระสูตรย่อมไม่ขาดมูลเดิม ยังมีที่พึ่งอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือนเพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพระเถระ เป็นผู้ไม่มักมากไม่ประพฤติย่อหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังย่อมดำเนินตามอย่างภิกษุเหล่านั้นแม้หมู่ชนผู้เกิดมาภายหลังเหล่านั้น ก็เป็นผู้ไม่มักมาก ไม่ประพฤติย่อมหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น เพื่อความไม่ฟั่นเฟือน เพื่อความไม่เสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรม ฯ

จบอินทรียวรรคที่ ๑

ปฏิปทาวรรคที่ ๒

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า ๑ ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ๑ สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ปฏิบัติสะดวก แต่รู้ได้ช้า ๑ สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิปทา ทันธาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นคนมีราคะกล้าย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่ราคะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมีโทสะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โทสะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นคนมีโมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โมหะเนืองๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะได้ช้า เพราะอินทรีย์ ๕ เหล่านี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติเป็นผู้มีราคะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่ราคะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โทสะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้มีโมหะกล้า ย่อมได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โมหะเนืองๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิปทาทันธาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติไม่เป็นคนมีราคะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่ราคะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีโทสะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โทสะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติไม่เป็นผู้มีเป็นโมหะกล้า ย่อมไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โมหะเนืองๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าอ่อน เขาย่อมได้บรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ โดยปรกติไม่เป็นผู้มีราคะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่ราคะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโทสะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โทสะเนืองๆ บ้าง โดยปรกติเป็นผู้ไม่มีโมหะกล้า ไม่ได้เสวยทุกข์โทมนัสอันเกิดแต่โมหะเนืองๆ บ้าง อินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯปัญญินทรีย์ ของเขาปรากฏว่าแก่กล้า เขาย่อมบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะได้ฉับพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าเป็นของปฏิกูลมีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่าไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยง อนึ่ง มรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในภายใน เธอเข้าไปอาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตัปปะ วิริยะ ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอได้บรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้า เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อนดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม ... แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอย่อมได้บรรลุคุณวิเศษ เพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิปทาทันธาภิญญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิตในภายในเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติ สิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ดังนี้ บรรลุจตุตถฌานอันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุขเพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ

สัทธาหิริ โอตัปปะ วิริยะ ปัญญาอยู่ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอบรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะช้าเพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ เธออาศัยธรรมอันเป็นกำลังของพระเสขะ๕ ประการนี้ คือ สัทธา หิริ โอตัปปะ วิริยะ ปัญญา ทั้งอินทรีย์ ๕ ประการนี้คือ สัทธินทรีย์ ฯลฯ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอย่อมได้บรรลุคุณวิเศษเพื่อความสิ้นอาสวะเร็วพลัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติข่มใจ ๑ การปฏิบัติระงับ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เขาด่า ย่อมด่าตอบ เขาขึ้งโกรธ ย่อมขึ้งโกรธตอบ เขาทุ่มเถียงย่อม ทุ่มเถียงตอบ นี้เรียกว่าการปฏิบัติไม่อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เขาด่า ไม่ด่าตอบ เขาขึ้งโกรธ ไม่ขึ้งโกรธตอบ เขาทุ่มเถียง ไม่ทุ่มเถียงตอบนี้เรียกว่าการปฏิบัติอดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติข่มใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศลคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะพึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติข่มใจ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ให้ระงับไปกระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งพยาบาทวิตก ... วิหิงสาวิตก ... ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อม

บรรเทาซึ่งธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไป กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ประการนี้แล ฯ

[๑๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ การปฏิบัติไม่อดทน ๑ การปฏิบัติอดทน ๑ การปฏิบัติข่มใจ ๑ การปฏิบัติระงับ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติไม่อดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระหาย ต่อสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลมแดดและสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำอันหยาบคาย ร้ายแรง เป็นผู้ไม่อดทนต่อทุกขเวทนาทางกายอันเกิดขึ้นแล้ว กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่าชื่นใจไม่น่าพอใจ อาจปลงชีวิตเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า การปฏิบัติไม่อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติอดทนเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติ อดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติข่มใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุ ... ฟังเสียงด้วยหู ... สูดกลิ่นด้วยจมูก ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว เป็นผู้ไม่ถือโดยนิมิต ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะพึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติข่มใจ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การปฏิบัติระงับเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้ระงับไป กระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ย่อมไม่รับรอง ย่อมละ ย่อมบรรเทาซึ่งพยาบาทวิตก... วิหิงสาวิตก ... ธรรมอันเป็นบาปอกุศล ที่เกิดขึ้นแล้วๆ ให้ระงับไปกระทำให้สิ้นสุด ให้ถึงความไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการปฏิบัติระงับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในปฏิปทา ๔ ประการนั้น ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา บัณฑิตกล่าวว่า เลวโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ กล่าวว่าเลวแม้ด้วยการปฏิบัติลำบาก กล่าวว่าเลวแม้ด้วยการรู้ช้าดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่าเลวโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา บัณฑิตกล่าวว่าเลวเพราะปฏิบัติลำบาก สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา บัณฑิตกล่าวว่าเลว

เพราะรู้ได้ช้า สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา บัณฑิตกล่าวว่าประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว คือ กล่าวว่าประณีตแม้ด้วยการปฏิบัติสะดวกกล่าวว่าประณีตแม้ด้วยการรู้ได้เร็ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทานี้บัณฑิตกล่าวว่าประณีตโดยส่วนทั้งสองทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๖๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรท่านผู้มีอายุโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทุกขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ ทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาทันธาภิญญา ๑ สุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุ ปฏิปทา ๔ ประการนี้แล บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ จิตของท่านหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิปทาข้อไหน ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิปทา ๔ประการนี้ ฯลฯ บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยทุกขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯ

[๑๖๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านผู้มีอายุสารีบุตร ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ จิตของท่านหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เพราะอาศัยปฏิปทาข้อไหน ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุโมคคัลลานะ ปฏิปทา ๔ ประการนี้ ... ดูกรท่านผู้มีอายุ บรรดาปฏิปทา ๔ ประการนี้ จิตของผมหลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานเพราะอาศัยสุขาปฏิปทาขิปปาภิญญา ฯ

[๑๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสังขารปรินิพพายีจะปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบันเทียว บางคนเมื่อกายแตกจึงเป็นสสังขารปรินิพพายี บางคนเป็นอสังขารปรินิพพายี จะปรินิพพานด้วยไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรงในปัจจุบัน บางคนเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังขารปรินิพพายี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบันอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม มีความสำคัญในอาหารว่าปฏิกูลมีความสำคัญในโลกทั้งปวงว่า

ไม่น่ายินดี พิจารณาเห็นในสังขารทั้งปวงว่าไม่เที่ยงและมรณสัญญาของเธอตั้งอยู่ดีแล้วในภายใน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้อยู่ คือ ศรัทธา หิริ โอตัปปะ วิริยะ ปัญญา ทั้งอินทรีย์๕ ประการนี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอย่อมเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบันเทียว เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นสสังขารปรินิพพายีในปัจจุบันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสสังขารปรินิพพายีอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นในกายว่าไม่งาม ฯลฯ อินทรีย์ ๕ ประการคือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ... ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตกจึงเป็นสสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นสสังขารปรินิพพายีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นอสังขารปรินิพพายีในปัจจุบันอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน เธออาศัยธรรมเป็นกำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ คือ ศรัทธา ... ปัญญา อินทรีย์ ๕ ประการนี้ คือสัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าแก่กล้า เธอเป็นอสังขารปรินิพพายีในปัจจุบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้แก่กล้า ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเป็นอสังขารปรินิพพายีในปัจจุบันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังขารปรินิพพายีอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุทุติยฌานฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ แต่อินทรีย์ ๕ ประการนี้คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ ของเธอปรากฏว่าอ่อน เธอเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้อ่อน ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลเมื่อกายแตกจึงเป็นอสังขารปรินิพพายี อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี ณ ที่นั้นแล ท่านพระอานนท์เรียกภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโสภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรลุอรหัตในสำนักของเราด้วยมรรค ๔ โดยประการทั้งปวง หรืออย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดามรรค ๔ ประการนี้ มรรค ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญวิปัสสนามีสมถะเป็น

เบื้องหน้า เมื่อเธอเจริญวิปัสสนามีสมถะเป็นเบื้องหน้า มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญ ย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญสมถะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า เมื่อเธอเจริญสมถะมีวิปัสสนาเป็นเบื้องหน้า มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ ย่อมเจริญย่อมกระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้นย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไป เมื่อเธอเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไป มรรคย่อมเกิด เธอย่อมเสพ เจริญกระทำ ให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละ สังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ฯ

อีกประการหนึ่ง ใจของภิกษุปราศจากอุทธัจจะในธรรม สมัยนั้น จิตนั้นย่อมตั้งมั่น สงบ ณ ภายใน เป็นจิตเกิดดวงเดียว ตั้งมั่นอยู่ มรรคย่อมเกิดขึ้นแก่เธอ เธอย่อมเสพ เจริญ กระทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเธอเสพเจริญ กระทำ ให้มากซึ่งมรรคนั้น ย่อมละสังโยชน์ทั้งหลายได้ อนุสัยย่อมสิ้นสุด ดูกรอาวุโส ทั้งหลาย บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม ย่อมพยากรณ์การบรรลุอรหัต ในสำนักของเรา ด้วยมรรค ๔ ประการนี้ โดยประการทั้งปวง หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดามรรค ๔ ประการนี้ ฯ

จบปฏิปทาวรรคที่ ๒

สัญเจตนิยวรรคที่ ๓

[๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อกายมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะกายสัญเจตนา เป็นเหตุ หรือเมื่อวาจามีอยู่ สุขทุกข์ในภายในย่อมเกิดขึ้นเพราะวจีสัญเจตนา เป็นเหตุ หรือเมื่อใจมีอยู่ สุขทุกข์ภายในย่อมเกิดขึ้น เพราะมโนสัญเจตนา เป็นเหตุ อีกอย่างหนึ่ง เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย บุคคลย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้างหรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งกายสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น หรือบุคคลรู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง บุคคลย่อมปรุงแต่งวจีสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้าง หรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งวจีสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคลรู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัว ย่อมปรุงแต่งวจีสังขาร อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้างบุคคลย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นด้วยตนเองบ้างหรือบุคคลอื่นย่อมปรุงแต่งมโนสังขารของบุคคลนั้น อันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นบ้าง หรือบุคคลรู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง หรือบุคคลไม่รู้สึกตัวย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อวิชชาติดตามไปแล้วในธรรมเหล่านี้ แต่เพราะอวิชชานั่นแลดับโดยสำรอกไม่เหลือ กายอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ย่อมไม่มี วาจา ... ใจ ... เขต ... วัตถุ... อายตนะ ... อธิกรณะอันเป็นปัจจัยให้สุขทุกข์ภายในเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นย่อมไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนเป็นไป ไม่ใช่สัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไปก็มี ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไป ไม่ใช่สัญเจตนาของตนเป็นไปก็มี ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนด้วย สัญเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปก็มีความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนก็มิใช่สัญเจตนาของผู้อื่นก็มิใช่เป็นไปก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความได้อัตภาพ ๔ ประการนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสโดยย่อนี้ ข้าพระองค์ทราบชัดเนื้อความโดยพิสดารอย่างนี้ว่า บรรดา

ความได้อัตภาพ ๔ ประการนั้น ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนเป็นไป มิใช่สัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไปนี้ คือ การจุติจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญเจตนาของตนเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไป มิใช่สัญเจตนาของตนเป็นไปนี้ คือ การจุติจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญเจตนาของผู้อื่นเป็นเหตุ ความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนด้วยสัญเจตนาของผู้อื่นด้วยเป็นไปนี้ คือ การจุติจากกายนั้นของสัตว์เหล่านั้น ย่อมมีเพราะสัญเจตนาของตนและสัญเจตนาผู้อื่นเป็นเหตุความได้อัตภาพที่สัญเจตนาของตนเป็นไปก็มิใช่ สัญเจตนาของผู้อื่นเป็นไปก็มิใช่นี้จะพึงเห็นเทวดาทั้งหลายด้วยอัตภาพนั้นเป็นไฉน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร พึงเห็นเทวดาทั้งหลายผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะด้วยอัตภาพนั้น ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุติจากกายนั้นแล้วเป็นอาคามีกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ อนึ่ง อะไรเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุติจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ แต่เขาบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะในปัจจุบัน บุคคลนั้นชอบใจ ยินดีและถึงความปลื้มใจด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ยับยั้งอยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคุ้นในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ไม่เสื่อมเมื่อทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้วย่อมเป็นอาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้แล้ว เขาบรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนะ ในปัจจุบัน บุคคลนั้นชอบใจ ยินดี และถึงความปลื้มใจ ด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ยับยั้งในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น น้อมใจไป อยู่จนคุ้นในเนวสัญญานาสัญญายตนะนั้น ไม่เสื่อมเมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาผู้เข้าถึงชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนภพ เขาจุติจากชั้นนั้นแล้ว ย่อมเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ดูกรสารีบุตร นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุติจากกายนั้นแล้วเป็นอาคามี กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ อนึ่ง นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางจำพวกในโลกนี้ จุติจากกายนั้นแล้วเป็นอนาคามีไม่กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ฯ

[๑๗๒] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย

เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน ก็ได้กระทำให้แจ้งอรรถปฏิสัมภิทาโดยเป็นส่วน โดยจำแนก เราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้งเปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่งอรรถปฏิสัมภิทานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแลพึงมีความสงสัยหรือความเคลือบแคลง ผู้นั้นพึงถามเรา เราพึงพยากรณ์ พระศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงฉลาดด้วยดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย เราอุปสมบทแล้วได้กึ่งเดือน กระทำให้แจ้งธรรมปฏิสัมภิทา... นิรุตติปฏิสัมภิทา ... ปฏิภาณปฏิสัมภิทา โดยเป็นส่วน โดยจำแนกเราย่อมบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายซึ่งปฏิภาณปฏิสัมภิทานั้นโดยอเนกปริยาย ก็ผู้ใดแลพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลงผู้นั้น พึงถามเรา เราพึงพยากรณ์ พระศาสดาของเราทั้งหลายทรงฉลาดด้วยดีในธรรมทั้งหลาย ประทับอยู่เฉพาะหน้าของเราทั้งหลาย ฯ

[๑๗๓] ครั้งนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึง ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโสเพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนี้ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นไม่มีอยู่หรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นมีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นมีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส อย่ากล่าวอย่างนั้น ฯ

ม. ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นไม่มีอยู่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส

อย่ากล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆอื่นมีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆอื่นมีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ดูกรอาวุโส ก็เนื้อความแห่งคำถามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ฯ

สา. ดูกรอาวุโส เมื่อกล่าวว่า เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆอื่นมีอยู่หรือ ... ไม่มีอยู่หรือ ... มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ... มีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เนิ่นช้าให้เนิ่นช้าผัสสายตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปปัญจธรรมก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ปปัญจธรรมยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสายตนะ ๖ ก็ยังดำเนินไปเพียงนั้น ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ ปปัญจธรรมก็ดับสนิทสงบระงับ ฯ

[๑๗๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระมหาโกฏฐิตะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหาโกฏฐิตะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นไม่มีอยู่หรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่น มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นมีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ฯ

ม. ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ฯ

อา. ผมถามว่า เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลืออะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ท่านกล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นไม่มีหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่าง

นั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโสเพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส อย่าได้กล่าวอย่างนั้นดูกรอาวุโส ก็เนื้อความแห่งคำตามที่ท่านกล่าวแล้วนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร ฯ

ม. อาวุโส เมื่อกล่าวว่า เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ อะไรๆ อื่นมีอยู่หรือ ... ไม่มีอยู่หรือ ... มีอยู่ด้วย ไม่มีอยู่ด้วยหรือ... มีอยู่ก็มิใช่ ไม่มีอยู่ก็มิใช่หรือ ดังนี้ ชื่อว่าทำความไม่เนิ่นช้าให้เนิ่นช้าผัสสายตนะ ๖ ยังดำเนินไปเพียงใด ปปัญจธรรมก็ดำเนินไปเพียงนั้น ปปัญจธรรมยังดำเนินไปเพียงใด ผัสสายตนะ ๖ ก็ดำเนินไปเพียงนั้น ดูกรอาวุโส เพราะผัสสายตนะ ๖ ดับสนิทโดยสำรอกไม่เหลือ ปปัญจธรรมก็ดับสนิท สงบระงับ ฯ

[๑๗๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระอุปวานเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชชาหรือหนอ ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรอาวุโสไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อุ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจรณะหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อุ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยวิชชาและจรณะหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อุ. ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์อื่นจากวิชชาและจรณะหรือ ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ฯ

อุ. ผมถามว่า ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ ด้วยวิชชาหรือ ท่านกล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ผมถามว่า ดูกรอาวุโส บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ด้วยจรณะหรือ ... ด้วยวิชชาและจรณะหรือ ... อื่นจากวิชชาและจรณะหรือ ท่านก็กล่าวว่า ดูกรอาวุโส ไม่ใช่อย่างนั้น ดูกรอาวุโส ก็บุคคลกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้อย่างไรเล่า ฯ

สา. ดูกรอาวุโส ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชชาแล้วไซร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดได้ด้วยจรณะแล้วไซร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ด้วยวิชชาและจรณะไซร้ ก็จักเป็นผู้มีอุปาทานเทียวกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ถ้าบุคคลจักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้นอกจากวิชชาและจรณะไซร้ ปุถุชนก็จักกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะปุถุชนเว้นจากวิชชาและจรณะ ดูกรอาวุโส บุคคลผู้มีจรณะวิบัติย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง บุคคลผู้มีจรณะสมบูรณ์จึงรู้จึงเห็นตามความเป็นจริง ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

[๑๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธาเมื่อปรารถนาโดยชอบ พึงปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรและโมคคัลลานะนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งภิกษุทั้งหลายผู้สาวกของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้มีศรัทธา เมื่อปรารถนาโดยชอบพึงปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระเขมาภิกษุณี และพระอุบลวรรณาภิกษุณีเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณีนี้เป็นตราชูเป็นประมาณแห่งภิกษุณีทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่อปรารถนาโดยชอบ พึงปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นตราชู เป็นประมาณแห่งอุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธาเมื่อปรารถนาโดยชอบ พึงปรารถนาอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นนางขุชชุตราอุบาสิกา และนางเวฬุกัณฏกีนันทมารดาเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นางขุชชุตราอุบาสิกา และนางเวฬุกัณฏกีนันทมารดานี้เป็นตราชู เป็นประมาณของอุบาสิกาทั้งหลายผู้สาวิกาของเรา ฯ

[๑๗๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระราหุลว่า ดูกรราหุล ปฐวีธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี ปฐวีธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าปฐวีธาตุเท่านั้น พึงเห็นปฐวีธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในปฐวีธาตุ ย่อมคลายกำหนัดในปฐวีธาตุ ดูกรราหุล อาโปธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี อาโปธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าอาโปธาตุเท่านั้น พึงเห็นอาโปธาตุนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรานั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของตน เพราะเห็นด้วยปัญญา

อันชอบตามความเป็นจริงนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในอาโปธาตุ ย่อมคลายกำหนัดในอาโปธาตุ ดูกรราหุล เตโชธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี เตโชธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าเตโชธาตุเท่านั้น พึงเห็นเตโชธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในเตโชธาตุ ย่อมคลายกำหนัดในเตโชธาตุ ดูกรราหุล วาโยธาตุที่เป็นภายในก็ดี เป็นภายนอกก็ดี วาโยธาตุนั้นก็เป็นแต่สักว่าวาโยธาตุเท่านั้น พึงเห็นวาโยธาตุนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา เพราะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนั้น จิตย่อมเบื่อหน่ายในวาโยธาตุ ย่อมคลายกำหนัดในวาโยธาตุ ดูกรราหุล เพราะเหตุที่ภิกษุพิจารณาเห็นว่ามิใช่ตัวตน ไม่เนื่องในตน ในธาตุ ๔ นี้ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดตัณหาได้แล้ว รื้อถอนสังโยชน์เสียได้ กระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้แล้วเพราะละมานะได้โดยชอบ ฯ

[๑๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมนสิการสักกายนิโรธ (ความดับสักกายะ คือวัฏฏะอันเป็นไปในภูมิ ๓) เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนี้ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือเปื้อนยางเหนียวจับกิ่งไม้ มือของเขานั้นพึงจับติดกิ่งไม้อยู่ แม้ฉันใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลพึงหวังได้สักกายนิโรธ บุรุษมีมือหมดจดจับกิ่งไม้ มือของเขานั้นไม่พึงจับติดอยู่ที่กิ่งไม้ แม้ฉันใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เธอย่อมมนสิการสักกายนิโรธ เมื่อเธอมนสิการสักกายนิโรธ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในสักกายนิโรธ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลพึงหวังได้สักกายนิโรธ อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นย่อม

มนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา บ่อน้ำใหญ่นับได้หลายปี คนพึงปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นเสียและเปิดทางไหลออกไว้ ทั้งฝนก็ไม่ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้บ่อน้ำใหญ่นั้นก็ไม่พึงหวังที่จะมีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉันใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เธอย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการ การทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลไม่พึงหวังได้การทำลายอวิชชา อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ภิกษุนั้นมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการถึงการทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นพึงหวังได้การทำลายอวิชชา บ่อน้ำใหญ่นับได้หลายปี คนพึงเปิดทางไหลเข้าของบ่อน้ำนั้นไว้ และปิดทางไหลออกเสีย ทั้งฝนก็ตกเพิ่มเติมตามฤดูกาล เมื่อเป็นอย่างนี้ บ่อน้ำใหญ่นั้นก็พึงหวังที่จะมีน้ำล้นขอบออกไปได้ แม้ฉันใด ภิกษุบรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุนั้นย่อมมนสิการ การทำลายอวิชชา เมื่อเธอมนสิการการทำลายอวิชชาอยู่ จิตย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในการทำลายอวิชชา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุนั้นแลพึงหวังได้การทำลายอวิชชา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๗๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ดูกรอาวุโสอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้หานภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายเสื่อม) นี้ฐิติภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายดำรงอยู่) นี้วิเสสภาคิยสัญญา(สัญญาฝ่ายวิเศษ) นี้นิพเพธภาคิยสัญญา (สัญญาฝ่ายชำแรกกิเลส) ดูกรอาวุโสอานนท์ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ไม่ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

อา. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ก็อะไรเล่าเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

สา. ดูกรอาวุโสอานนท์ สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงว่า นี้หานิภาคิยสัญญา นี้ฐิติภาคิยสัญญา นี้วิเสสภาคิยสัญญา นี้นิพเพธภาคิยสัญญา ดูกรอาวุโสอานนท์ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ ปรินิพพานในปัจจุบัน ฯ

[๑๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อานันทเจดีย์ใกล้โภคนคร ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมหาประเทศ ๔ นี้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหาประเทศ ๔ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ข้อนี้ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้ เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดาดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าว ของภิกษุนั้นครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร พึง สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัยบทและพยัญชนะ เหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐาน ได้ว่า นี้มิใช่คำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ ภิกษุนี้รับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนี้เสียทีเดียวอนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส ข้อนี้ข้าพเจ้าได้ สดับมาได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอน ของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตรสอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกัน ได้ในพระสูตรสอบสวนกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี้เป็นคำของ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และภิกษุนี้รับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็น มหาประเทศข้อที่ ๑ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์อยู่ในอาวาสชื่อโน้น พร้อมทั้งพระเถระพร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดาดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้นครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้น เทียบเคียงกันไม่ได้ในพระสูตร สอบสวนกันไม่ได้ในพระวินัยในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี้มิใช่คำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และสงฆ์นั้นรับมาผิดแล้ว เธอทั้งหลายพึงทิ้งคำนี้เสียทีเดียว อนึ่งภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์อยู่ในอาวาสชื่อโน้น พร้อมทั้งพระเถระพร้อมทั้งท่านที่เป็นประธาน ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่านี่เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัยถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ในพระสูตร สอบสวนกันได้ในพระวินัย ข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี้เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมพุทธเจ้าแน่แท้ และสงฆ์นั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาประเทศข้อที่ ๒ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นพระเถระมาก ด้วยกันอยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมา รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้น ... ข้าพเจ้าได้สดับมารับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตรสอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ในพระสูตรสอบสวนกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี้เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระเหล่านั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาประเทศข้อที่ ๓ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ฯ

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระรูปหนึ่งอยู่ในอาวาสชื่อโน้น เป็นพหูสูต ชำนาญในนิกาย ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้น ... ข้าพเจ้าได้สดับมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายไม่พึงยินดี ไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น ครั้นแล้ว พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดีแล้วพึงเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย ถ้าเมื่อเทียบเคียงในพระสูตร สอบสวนในพระวินัย บทและพยัญชนะเหล่านั้นเทียบเคียงกันได้ในพระสูตร สอบสวนกันได้ในพระวินัย ในข้อนี้พึงลงสันนิษฐานได้ว่า นี้เป็นคำของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นแน่แท้ และพระเถระรูปนั้นรับมาดีแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นมหาประเทศข้อที่ ๔ เธอทั้งหลายพึงทรงจำไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาประเทศ ๔ นี้แล ฯ

จบสัญเจตนิยวรรคที่ ๓

โยธาชีววรรคที่ ๔

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบประกอบด้วยองค์ ๔ จึงเป็นผู้ควรแก่พระราชา เป็นผู้ควรที่พระราชาใช้สอย ย่อมถึงซึ่งการนับว่าเป็นอังคาพยพของพระราชาทีเดียว องค์ ๔ เป็นไฉน คือ นักรบในโลกนี้เป็นผู้ฉลาด ๑ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑ เป็นผู้ยิงได้เร็ว ๑ ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายนักรบประกอบด้วยองค์ ๔ เหล่านี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่พระราชา เป็นผู้ควรที่พระราชาใช้สอย ย่อมถึงการนับว่าเป็นอังคาพยพของพระราชาทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในฐานะ ๑ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑ เป็นผู้ยิงได้เร็ว ๑ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ฉลาดในฐานะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ยิงได้ไกลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบันเป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งไกลและใกล้รูปทั้งหมดนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ... วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ทั้งไกลและใกล้ วิญญาณทั้งหมดนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเราไม่ใช่ตัวตนของเรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ยิงได้ไกลอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ปฏิปทาให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ยิงได้เร็วอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทำลายกองอวิชชาใหญ่เสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลีเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือผู้ใดผู้หนึ่งในโลก ที่จะรับรองธรรม ๔ ประการได้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา อย่าแก่ไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา อย่าเจ็บไข้ ไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา อย่าตาย อนึ่ง ไม่มีใครๆ ... ที่จะรับรองว่า วิบากแห่งกรรมอันลามก เศร้าหมอง ให้เกิดในภพใหม่ มีทุกข์เป็นกำไร มีทุกข์เป็นวิบาก มีชาติ ชราและมรณะต่อไป อย่าบังเกิดดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่มีใครๆ จะเป็นสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือผู้หนึ่งผู้ใดในโลก ที่จะรับรองธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล วัสสการพราหมณ์ผู้เป็นมหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งย่อมกล่าวสิ่งที่ตนเห็นว่า เราเห็นอย่างนี้โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งย่อมกล่าวสิ่งที่ตนได้ฟังมาว่า เราได้ฟังมาอย่างนี้โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งย่อมกล่าวสิ่งที่ตนทราบ (ทางจมูก ลิ้น กาย)ว่า เราทราบอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ผู้ใดผู้หนึ่งย่อมกล่าวสิ่งที่ตนรู้แจ้ง(ทางใจ) ว่า เรารู้แจ้งอย่างนี้ โทษแต่การพูดนั้นไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่เห็นทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่ทราบทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว เราไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมดว่า ควรกล่าว และไม่กล่าวสิ่งที่รู้แจ้งทั้งหมดว่า ไม่ควรกล่าว ดูกรพราหมณ์ แท้จริง เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด อกุศลธรรมเจริญขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าวแต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้เห็นอันใด อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้นเรากล่าวสิ่งที่ได้เห็นเห็น

ปานนั้นว่า ควรกล่าว ดูกรพราหมณ์ เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาอันใด ... สิ่งที่ได้ทราบอันใด ... สิ่งที่รู้แจ้งมาอันใด อกุศลธรรมเจริญขึ้นกุศลธรรมเสื่อมไป เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่ได้ทราบมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่รู้แจ้งเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรกล่าว แต่เมื่อบุคคลกล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาอันใด ... สิ่งที่ได้ทราบมาอันใด ... สิ่งที่รู้แจ้งอันใด อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญขึ้น เรากล่าวสิ่งที่ได้ฟังมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่ได้ทราบมาเห็นปานนั้น ... สิ่งที่รู้แจ้งเห็นปานนั้นว่า ควรกล่าว ครั้งนั้นแล วัสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ในแคว้นมคธ ชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๘๔] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ชื่อชานุโสณีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัวไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย มีอยู่ ดูกรพราหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายเป็นไฉน บุคคลบางคน ในโลกนี้เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่ง ถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตก อย่างนี้ว่า กามอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จะต้องละกามอัน เป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาย มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไปละหนอ

และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักไป เขาย่อมเศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์แม้ บุคคลนี้แล ผู้มีความตาย เป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้าทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำความดีไว้ ไม่ได้ทำกุศลไว้ ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัวไว้ ทำแต่บาปทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง ดูกรผู้เจริญ คติของคนไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศล ไม่ได้ทำความป้องกันความกลัว ทำแต่บาป ทำแต่กรรมที่หยาบช้า ทำแต่กรรมที่เศร้าหมอง มีประมาณเท่าใด เราละไปแล้วย่อมไปสู่คตินั้น เขาย่อมเศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความสงสัยเคลือบแคลงไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขาเมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เรามีความสงสัยเคลือบแคลง ไม่ถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมเศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ย่อมถึงความสะดุ้งต่อความตาย ดูกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

ดูกรพราหมณ์ บุคคลมีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า กามทั้งหลายอันเป็นที่รักจักละเราไปเสียละหนอ และเราก็จักละกามอันเป็นที่รักไป เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูกรพราหมณ์ บุคคลนี้แล ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อนปราศจากความทะยานอยากในกาย มีโรคหนักอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมไม่

มีปริวิตกอย่างนี้ว่า กายอันเป็นที่รักจักละเราไปละหนอ และเราก็จักละกายอันเป็นที่รักนี้ไป เขาย่อมไม่เศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ บุคคลแม้นี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัวย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ได้กระทำบาป ไม่ได้ทำกรรมที่หยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำความดีไว้ ทำกุศลไว้ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำกรรมอันเป็นบาป ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง เป็นผู้ทำกรรมดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้ คติของบุคคลผู้ไม่ได้ทำบาปไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้า ไม่ได้ทำกรรมที่เศร้าหมอง ทำกรรมดีไว้ ทำกุศลไว้ ทำกรรมเครื่องป้องกันความกลัวไว้เพียงใด เราละไปแล้วจักไปสู่คตินั้น เขาย่อมไม่เศร้าโศก...ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนั้นแล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลงถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม มีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องเขา เมื่อเขามีโรคหนักอย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้องแล้ว ย่อมมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า เราไม่มีความสงสัย ไม่มีความเคลือบแคลงถึงความตกลงใจในพระสัทธรรม เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูกรพราหมณ์ แม้บุคคลนี้แล มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ดูกรพราหมณ์ บุคคล ๔ จำพวกนี้แลมีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ย่อมไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ฯ

พราหมณ์ชานุโสณีได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๘๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ สมัยนั้นแล ปริพาชกผู้มีชื่อเสียงมากด้วยกัน คือ ปริพาชกชื่ออันนภาระ ชื่อวธระ ชื่อสกุลุทายี และปริพาชกผู้มีชื่อเสียงเหล่าอื่น อาศัยอยู่ในปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปินี ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น แล้วเสด็จเข้าไปทางปริพาชการามริมฝั่งแม่น้ำสัปปินี สมัยนั้นแล ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้น กำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า สัจจะของพราหมณ์แม้อย่างนี้ๆ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาปริพาชกเหล่านั้น ประทับนั่งบนอาสนะที่เขา

ปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั่งประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ และท่านทั้งหลายกำลังนั่งสนทนาอะไรกันค้างอยู่ ปริพาชกเหล่านั้นกราบทูลว่า พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายกำลังนั่งประชุมสนทนากันอยู่ว่า สัจจะของพราหมณ์ แม้อย่างนี้ๆ ฯ

พ. ดูกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้ อันเรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ๔ ประการเป็นไฉน คือ พราหมณ์ บางคนในโลกนี้ กล่าวอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งปวงไม่ควรฆ่า เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอกับเขา เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเอ็นดูอนุเคราะห์เหล่าสัตว์นั้นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า กามทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ ...อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับกามทั้งหลายนั่นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า ภพทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เมื่อพราหมณ์กล่าวดังนี้ ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ ... อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่ายเพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับภพทั้งหลายนั่นแหละ ฯ

อีกประการหนึ่ง พราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า เราย่อมไม่มีในอะไรๆเราย่อมไม่มีในความเป็นอะไรๆ ของใครๆ อนึ่ง ใครๆ ย่อมไม่มีในอะไรๆความเป็นอะไรๆ ของใครๆ ย่อมไม่มีในความเป็นอะไรๆ ของเรา เมื่อเขากล่าวดังนี้ชื่อว่ากล่าวจริง มิใช่กล่าวเท็จ และด้วยการกล่าวจริงนั้น เขาย่อมไม่สำคัญตัวว่า เราเป็นสมณะ เราเป็นพราหมณ์ เราเป็นผู้ประเสริฐกว่าเขา เราเป็นผู้เสมอเขา เราเป็นผู้เลวกว่าเขา อนึ่ง เขารู้ยิ่งสัจจะในความปฏิบัตินั้นแล้ว ย่อมเป็นผู้ดำเนินปฏิปทาอันหาความกังวลมิได้ทีเดียว ดูกรปริพาชกทั้งหลาย สัจจะของพราหมณ์ ๔ ประการนี้แล อันเราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ประกาศแล้ว ฯ

[๑๘๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลุอำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริปุจฉาของเธอเข้าที เธอถามอย่างนี้ว่า โลกอันอะไรหนอแลนำไป โลกอันอะไรชักมา และบุคคลย่อมลุอำนาจของอะไรที่บังเกิดขึ้นแล้ว ดังนี้หรือ ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ โลกอันจิตแลนำไป อันจิตชักมา และบุคคลย่อมลุอำนาจของจิตที่บังเกิดขึ้นแล้ว ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้าแล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริปุจฉาของเธอเข้าที เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ดังนี้หรือ ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ เราแสดงธรรมเป็นอันมาก คือ สุตตะ...เวทัลละ ถ้าแม้ภิกษุรู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรมแห่งคาถา ๔ บาทแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไซร้ ก็ควรเรียกว่า เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริปุจฉาของเธอเข้าที เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าบุคคลผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ผู้

สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลส ดังนี้หรือ ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า นี้ทุกข์ และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี้ทุกขสมุทัย และได้เห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่า นี้ทุกขนิโรธ และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วยปัญญา ได้สดับว่านี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา และเห็นแจ้งแทงตลอดเนื้อความแห่งคำที่สดับนั้นด้วย ปัญญา ดูกรภิกษุ บุคคลเป็นผู้สดับมีปัญญาชำแรกกิเลสอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุนั้นชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า ดีแล้วพระเจ้าข้า แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแลบุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ฯ

พ. ดีละ ดีละ ภิกษุ ปัญญาของเธอหลักแหลม ปฏิภาณของเธอดีจริง ปริปุจฉาของเธอเข้าที เธอถามอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าบุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล บุคคลจึงเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ดังนี้หรือ ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญามากในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตน ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น เมื่อคิด ย่อมคิดเพื่อเกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่น และเกื้อกูลแก่โลกทั้งหมดทีเดียว ดูกรภิกษุ บุคคลเป็นบัณฑิตมีปัญญามากอย่างนี้แล ฯ

[๑๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล วัสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อสัตบุรุษ

จะพึงรู้อสัตบุรุษด้วยกันได้หรือหนอว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้อสัตบุรุษด้วยกันว่าท่าน ผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ดังนี้ ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้เลย ฯ

ว. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อสัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษได้หรือหนอว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสจะพึงเป็นได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ สัตบุรุษพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันได้หรือหนอแลว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ข้อที่สัตบุรุษพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดังนี้ เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ สัตบุรุษพึงรู้อสัตบุรุษได้หรือหนอว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ

พ. ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อที่สัตบุรุษพึงรู้อสัตบุรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ฯ

ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้อที่พระโคดมตรัส ชอบแล้วว่า ข้อที่อสัตบุรุษจะพึงรู้อสัตบุรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็นอสัตบุรุษ ดังนี้ ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ข้อที่ อสัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดังนี้ ก็ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะเป็นได้ ข้อที่สัตบุรุษจะพึงรู้สัตบุรุษด้วยกันว่า ท่านผู้นี้เป็นสัตบุรุษ ดังนี้ เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ และข้อที่สัตบุรุษ จะพึงรู้อสัตบุรุษว่า ท่านผู้นี้เป็น อสัตบุรุษ ดังนี้ ก็เป็นฐานะเป็นโอกาสที่มีได้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ สมัยหนึ่ง ในบริษัทของโตเทยยพราหมณ์ พวกบริษัทกล่าวติเตียนผู้อื่นว่า พระเจ้าเอเฬยยะผู้ทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร เป็นพาล ทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่ง เห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวาท ทรงลุกรับ ทรงกระทำอัญชลีกรรม และสามีจิกรรม ในสมณรามบุตร แม้ข้าราชบริพารของพระเจ้าเอเฬยยะเหล่านี้ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุคคะ นาวินากี คันธัพพะ และอัคคิเวสสะ ผู้เลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร ก็เป็นพาล และกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวาทลุกรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรม ในสมณรามบุตร ส่วนโตเทยยพราหมณ์แนะนำบริษัทเหล่านั้นโดยนัยนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้นเป็น

ไฉน พระเจ้าเอเพยยะเป็นบัณฑิต ทรงสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง พวกบริวารรับว่า เป็นอย่างนั้น ท่านผู้เจริญ โตเทยยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เพราะเหตุที่สมณรามบุตรเป็นผู้ฉลาดกว่าพระเจ้าเอเพยยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่า ฉะนั้น พระเจ้าเอเพยยะจึงทรงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และทรงกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ ทรงอภิวาท ทรงลุกรับ ทรงทำอัญชลีกรรม และสามีจิกรรมในสมณรามบุตร ท่านผู้เจริญทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ข้าราชบริพารของพระเจ้าเอเพยยะ คือ ยมกะ โมคคัลละ อุคคะ นาวินากี คันธัพพะอัคคิเวสสะ เป็นผู้ฉลาดสามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง พวกบริวารรับว่าเป็นอย่างนั้นท่านผู้เจริญ โตเทยยพราหมณ์กล่าวต่อไปว่าเพราะเหตุที่สมณรามบุตร เป็นบัณฑิตยิ่งกว่าข้าราชบริพารผู้เป็นบัณฑิตของพระเจ้าเอเพยยะ เป็นผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ยิ่งกว่าผู้สามารถเล็งเห็นประโยชน์ ในกิจที่ควรทำและกิจที่ควรทำอันยิ่ง ในคำที่ควรพูดและคำที่ควรพูดอันยิ่ง ฉะนั้นพวกข้าราชบริพารของพระเจ้าเอเพยยะ จึงเลื่อมใสยิ่งนักในสมณรามบุตร และกระทำความเคารพอย่างยิ่งเห็นปานนี้ คือ อภิวาท ลุกรับ อัญชลีกรรม และสามีจิกรรม ในสมณรามบุตร ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้อที่พระโคดมผู้เจริญตรัสนั้นชอบแล้ว...ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ บัดนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายขอทูลลาไป ข้าพระองค์ทั้งหลายมีกิจมาก มีกรณียะมาก ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านจงรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด ฯ

ครั้งนั้นแล วัสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของแคว้นมคธ ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะแล้วหลีกไป ฯ

[๑๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล อุปกมัณฑิกาบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวติเตียนผู้อื่น ผู้นั้นทั้งหมดย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุปกะ ถ้าบุคคล กล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าวติเตียนผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรม

เกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียนไซร้ ดูกรอุปกะ ท่านนั่นแหละกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน ฯ

อุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลพึงจับปลาที่พอผุดขึ้นเท่านั้นด้วยแหใหญ่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พอเอ่ยขึ้นเท่านั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงจับด้วยบ่วงคือวาทะอันใหญ่ ฯ

พ. ดูกรอุปกะ เราบัญญัติแล้วว่า นี้เป็นอกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า นี้เป็นอกุศลแม้เพราะเหตุนี้อนึ่ง เราบัญญัติว่า อกุศลนี้นั้นแล ควรละเสีย บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ อกุศลนี้ควรละเสียอนึ่ง เราบัญญัติไว้แล้วว่า นี้เป็นกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า นี้เป็นกุศลแม้เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เราบัญญัติว่า กุศลนี้นั้นแลควรบำเพ็ญ บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้น หาประมาณมิได้ว่า กุศลนี้ควรบำเพ็ญแม้เพราะเหตุนี้ ฯ

ลำดับนั้นแล อุปกมัณฑิกาบุตรชื่นชมอนุโมทนาภาษิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหีบุตร ครั้นแล้วได้กราบทูลการสนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคทั้งหมดนั้น แก่พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหีบุตร เมื่ออุปกมัณฑิกาบุตรกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหีบุตรทรงกริ้ว ไม่ทรงพอพระทัย ได้ตรัสกะอุปกมัณฑิกาบุตรว่าเจ้าเด็กลูกชาวนาเกลือนี่อวดดี ปากกล้า บังอาจ จักสำคัญพระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่าควรรุกราน เจ้าอุปกะจงหลีกไป จงพินาศฉัน อย่าได้เห็นเจ้าเลย ฯ

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติก็มี ที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักษุก็มี ที่ควรกระทำให้ แจ้งด้วยปัญญาก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยกายเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย วิโมกข์ ๘ ควรกระทำให้แจ้งด้วยกาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยสติเป็นไฉน ปุพเพนิวาสควรกระทำให้แจ้งด้วยสติ ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักษุเป็นไฉน การจุติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยจักษุ ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญาเป็นไฉน ความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ควรกระทำให้แจ้งด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้ง ๔ ประการนี้แล ฯ

[๑๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บุพพารามปราสาทของมิคารมารดา ใกล้พระนครสาวัตถี ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ประทับนั่งในวันอุโบสถ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นิ่งเงียบแล้ว ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เงียบ ปราศจากเสียงสนทนา บริสุทธิ์ ตั้งอยู่ในสาระ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัทเช่นใดที่บุคคลหาได้ยาก แม้เพื่อจะเห็น ในโลก ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัทนี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัทเช่นใดเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัทนี้ก็เป็นเช่นนั้น แม้ของน้อยที่เขาให้ในบริษัทเช่นใด ย่อมเป็นของมาก ของมากที่เขา ให้ในบริษัทเช่นใด ย่อมเป็นของมากยิ่งกว่า ภิกษุสงฆ์นี้ก็เป็นเช่นนั้น บริษัทนี้ก็เป็นเช่นนั้น การไปเพื่อจะดูบริษัทเช่นใด แม้จะนับด้วยโยชน์ ถึงจะต้องเอาเสบียงทางไปก็ควรภิกษุสงฆ์นี้ ก็เป็นเช่นนั้น ภิกษุสงฆ์นี้เห็นปานนั้น คือ ในภิกษุสงฆ์นี้ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเป็นเทพก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเป็นพรหมก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงชั้นอเนญชาก็มี ภิกษุทั้งหลายที่ถึงความเป็นอริยะก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลายก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นเทพ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามฯลฯ บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ บรรลุตติยฌาน ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าถึงความเป็นเทพดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นพรหม ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา...มีใจประกอบด้วยมุทิตา...มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปสู่ทิศหนึ่งอยู่ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างเบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นพรหมดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่า ถึงชั้นอเนญชา ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับสิ้นปฏิฆสัญญา เพราะไม่มนสิการถึงนานัตตสัญญา บรรลุอากาสานัญจายตนฌาน ด้วยบริกรรม

ว่าอากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงอากาสานัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน ด้วยบริกรรมว่าวิญญาณไม่มีที่สุด เพราะล่วงวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน ด้วยบริกรรมว่า อะไรๆ ไม่มีเพราะล่วงากิญจัญญายตนะโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงชั้นอเนญชา ดูกรภิกษุทั้งหลายก็อย่างไรภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แลภิกษุจึงชื่อว่าถึงความเป็นอริยะ ฯ

จบโยธาชีววรรคที่ ๔

มหาวรรคที่ ๕

[๑๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๔ ประการแห่งธรรมทั้งหลายที่บุคคลฟังเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ อานิสงส์ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...เวทัลละ ธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ เธอมีสติ หลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง บทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมปรากฏแก่เธอ ผู้มีความสุขในภพนั้น สติบังเกิดขึ้นช้า แต่สัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งธรรมทั้งหลายที่บุคคลฟังเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิอันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...เวทัลละ ธรรมเหล่านั้น เป็นธรรมอันภิกษุนั้นฟังเนืองๆ คล่องปากขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ เธอมีสติหลงลืม เมื่อกระทำกาละ ย่อมเข้าถึงเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่งบทแห่งธรรมทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอ ผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แต่ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญแห่งจิต แสดงธรรมแก่เทพบริษัท เธอมีความปริวิตกอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี้คือธรรมวินัยนั้น สติบังเกิดขึ้นช้า แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมบรรลุคุณวิเศษ เร็วพลันดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงกลอง เขาเดินทางไกล พึงได้ยินเสียงกลอง เขาไม่พึงมีความสงสัย หรือเคลือบแคลงว่า เสียงกลองหรือไม่ใช่หนอที่แท้เขาพึงถึงความตกลงใจว่า เสียงกลองทีเดียว ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนืองๆคล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ...บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย ทั้งภิกษุผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็ไม่ได้แสดงธรรม ในเทพบริษัท แต่เทพบุตรย่อมแสดงธรรมในเทพบริษัท เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า ในกาลก่อนเราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยใด นี้คือธรรมวินัยนั้นเอง สติบังเกิดขึ้นช้า แต่ว่าสัตว์

นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้ฉลาดต่อเสียงสังข์ เขาเดินทางไกล พึงได้ฟังเสียงสังข์เข้า เขาไม่พึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ว่า เสียงสังข์หรือมิใช่หนอ ที่แท้ เขาพึงถึงความตกลงใจว่า เสียงสังข์ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้ บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิอันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... บทแห่งธรรมทั้งหลาย ย่อมไม่ปรากฏแก่เธอผู้มีความสุขอยู่ในภพนั้นเลย แม้ภิกษุผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิต ก็มิได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แม้เทพบุตรก็ไม่ได้แสดงธรรมในเทพบริษัท แต่เทพบุตรผู้เกิดก่อนเตือนเทพบุตรผู้เกิดทีหลังว่า ท่านผู้นฤทุกข์ย่อมระลึกได้หรือว่า เราได้ประพฤติพรหมจรรย์ในกาลก่อน เธอกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้นฤทุกข์ สติบังเกิดขึ้นช้า แต่ว่าสัตว์นั้นย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สหายสองคนเล่นฝุ่นด้วยกัน เขามาพบกัน บางครั้งบางคราว ในที่บางแห่ง สหายคนหนึ่งพึงกล่าวกะสหายคนนั้นอย่างนี้ว่า สหาย ท่านระลึกกรรมแม้นี้ได้หรือ เขาพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราระลึกได้ เราระลึกได้ ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น เหมือนกันย่อมเล่าเรียนธรรม ฯลฯ ย่อมเป็นผู้บรรลุคุณวิเศษ เร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจแทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๔ประการนี้ แห่งธรรมทั้งหลายที่ภิกษุฟังแล้วเนืองๆ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ อันบุคคลพึงหวังได้ ฯ

[๑๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้พึงรู้ด้วยฐานะ ๔ ฐานะ ๔ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และศีลนั้นพึงรู้ได้ด้วยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่มนสิการอยู่หารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำและ ความสะอาดนั้นพึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการอยู่จึงจะรู้ ไม่มนสิการหารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย และกำลังใจนั้นแล พึงรู้ได้โดยกาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการจึงจะรู้ ไม่มนสิการหารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนาและปัญญานั้นแลพึงรู้ได้โดย

กาลนาน ไม่ใช่เล็กน้อย มนสิการจึงจะรู้ ไม่มนสิการหารู้ไม่ คนมีปัญญาจึงจะรู้ คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลกนี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มักทำศีลให้ขาด มักทำให้ทะลุมักทำให้ด่าง มักทำให้พร้อย ตลอดกาลนานแลไม่กระทำติดต่อไป ไม่ประพฤติติดต่อในศีลทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นคนทุศีล หาใช่เป็นคนมีศีลไม่ อนึ่ง บุคคลในโลกนี้ เมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้มีปรกติไม่ทำศีลให้ขาด ไม่ทำให้ทะลุ ไม่ทำให้ด่าง ไม่ทำให้พร้อย ตลอดกาลนาน มีปรกติทำติดต่อไป ประพฤติติดต่อในศีลทั้งหลาย ท่านผู้นี้เป็นผู้มีศีล หาใช่เป็นผู้ทุศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลในโลกนี้สนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันสองต่อสองเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันสามคนเป็นอย่างหนึ่ง พูดกันมากคนเป็นอย่างหนึ่งท่านผู้นี้พูดคำหลังผิดแผกไปจากคำก่อน ท่านผู้นี้มีถ้อยคำไม่บริสุทธิ์ ท่านผู้นี้หามีถ้อยคำบริสุทธิ์ไม่ อนึ่ง บุคคลในโลกนี้ เมื่อสนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่าท่านผู้นี้พูดกันตัวต่อตัวเป็นอย่างไร พูดกันสองคน สามคน มากคน ก็อย่างนั้นท่านผู้นี้พูดคำหลังไม่ผิดแผกจากคำก่อน มีถ้อยคำบริสุทธิ์ ท่านผู้นี้หามีถ้อยคำไม่บริสุทธิ์ไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนในโลกนี้ กระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค ย่อมไม่พิจารณาอย่างนี้ว่า โลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้อัตภาพเป็นอย่างนั้น ในโลกสันนิวาสตามที่เป็นแล้ว ในการได้อัตภาพตามที่เป็นแล้ว โลกธรรม ๘ คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑ นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ ย่อมหมุนเวียนไปตามโลก และโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรค ย่อมเศร้าโศก ลำบากใจ ร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ ถึงความหลงใหล ส่วนบุคคล

บางคนในโลกนี้ กระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรคย่อมพิจารณาอย่างนี้ว่าโลกสันนิวาสนี้เป็นอย่างนั้นเอง การได้อัตภาพเป็นอย่างนั้น ในโลกสันนิวาสตามที่เป็นแล้ว ในการได้อัตภาพตามที่เป็นแล้ว โลกธรรม ๘ คือ ลาภ ๑ ความเสื่อมลาภ ๑ ยศ ๑ ความเสื่อมยศ ๑นินทา ๑ สรรเสริญ ๑ สุข ๑ ทุกข์ ๑ หมุนเวียน ไปตามโลก และโลกย่อมหมุนเวียนตามโลกธรรม ๘ ดังนี้ บุคคลนั้นกระทบความเสื่อมญาติ กระทบความเสื่อมโภคทรัพย์ หรือกระทบความเสื่อมเพราะโรคย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล ดูกรภิกษุทั้งหลายคำที่เรากล่าวว่า กำลังใจพึงรู้ได้ในอันตราย... คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คำที่เรากล่าวว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยอะไร บุคคลบางคนในโลกนี้ สนทนากับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหารของท่านผู้นี้เพียงไร และการถามปัญหาของท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้ปัญญาทรามท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท่านผู้นี้ไม่อ้างบทความอันลึกซึ้งอันสงบ ประณีต ที่สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียด อันบัณฑิตพึงรู้ได้ อนึ่งท่านผู้นี้กล่าวธรรมอันใด ท่านผู้นี้ไม่สามารถจะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนกกระทำให้ตื้น ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นได้ โดยย่อหรือโดยพิสดารท่านผู้นี้มีปัญญาทราม ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีจักษุยืนอยู่ที่ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาเล็กๆ ผุดอยู่ เขาพึงทราบได้ว่า กิริยาผุดของปลาตัวนี้เป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นเพียงไหน และมีความเร็วเพียงไรปลาตัวนี้เล็ก ไม่ใช่ปลาตัวใหญ่ ดังนี้ ฉันใด บุคคลเมื่อสนทนากับบุคคลก็ฉันนั้นเหมือนกันย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญาทราม ท่านผู้นี้ไม่มีปัญญา ดังนี้ ส่วนบุคคลในโลกนี้ สนทนาอยู่กับบุคคลย่อมรู้อย่างนี้ว่าความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร อภินิหารของท่านผู้นี้เพียงไร การถามปัญหาของท่านผู้นี้เพียงไร ท่านผู้นี้มีปัญญา ท่านผู้นี้ไม่ใช่ทรามปัญญา ข้อนั้นเพราะเหตุอะไรเพราะท่านผู้นี้ย่อมอ้างบทความลึกซึ้ง สงบ ประณีต สามัญชนคาดไม่ถึง ละเอียดอันบัณฑิตพึงรู้ได้ และท่านผู้นี้ย่อมกล่าวธรรมใด ท่านผู้นี้เป็นผู้สามารถเพื่อจะบอก เพื่อแสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื้น ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นทั้งโดยย่อหรือพิสดารได้ ท่านผู้นี้เป็นผู้มีปัญญา ท่านผู้นี้หาใช่เป็นผู้มีปัญญาทรามไม่ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษผู้มีจักษุยืนอยู่ที่ฝั่งห้วงน้ำ พึงเห็นปลาตัวใหญ่กำลังผุด เขาพึงรู้อย่างนี้ว่า กิริยาผุดของปลาตัวนี้เป็นอย่างไร ทำให้เกิดคลื่นได้เพียงไหน มีความเร็วเพียงไร ปลาตัวนี้ใหญ่ หาใช่

ปลาตัวเล็กไม่ ดังนี้ ฉันใด บุคคลสนทนาอยู่กับบุคคลก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมรู้อย่างนี้ว่า ความลึกซึ้งของท่านผู้นี้เพียงไร ฯลฯ ท่านผู้นี้มีปัญญา หาใช่เป็นผู้มีปัญญาทรามไม่ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำที่เรากล่าวว่า ปัญญาพึงรู้ได้ด้วยการสนทนา...คนมีปัญญาทรามหารู้ไม่ ดังนี้ นี้เรากล่าวแล้วเพราะอาศัยข้อนี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๔ ประการนี้แล อันบุคคลพึงรู้ได้ด้วยฐานะ ๔ นี้ ฯ

[๑๙๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล ภัททิยลิจฉวีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณโคดมทรงมีมายา ย่อมทรงรู้มายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถีย์ให้มานับถือ พวกเขาเหล่านั้นพากันกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมทรงมีมายา ย่อมทรงรู้มายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถีย์ให้มานับถือ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คนเหล่านั้นเป็นอันกล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแลหรือ ไม่ได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำไม่เป็นจริง ย่อมพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม และการคล้อยตาม วาทะอันชอบแก่เหตุไรๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะอันควรติเตียนแลหรือแท้จริง ข้าพระองค์ไม่ประสงค์จะกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเลย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภัททิยะ ท่านจงมาเถิด ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา อย่าได้ถือโดยสืบต่อกันมา อย่าได้ถือโดยตื่นข่าว อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ถือโดยนึกเดาเอาเอง อย่าได้ถือโดยคาดคะเน อย่าได้ถือโดยตรึกตามอาการ อย่าได้ถือโดยชอบใจว่าถูกกับลัทธิของตน อย่าได้ถือโดยเห็นว่าผู้พูดเป็นคนควรเชื่อได้ อย่าได้ถือโดยเชื่อ ว่าสมณะเป็นครูของเรา ดูกรภัททิยะ เมื่อใด ท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่า นี้อันวิญญูชนติเตียน ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายพึงละเสียเถิด ดูกรภัททิยะ ท่านจะพึงสำคัญความความข้อนั้นเป็นไฉน ความโลภเมื่อเกิดขึ้นภายในบุคคล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภัท. เพื่อมิใช่ประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ก็บุคคลผู้โลภมาก ถูกความโลภครอบงำย่ำยีจิต ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภัท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน โทสะ ... โมหะ ...การแข่งดี เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภัท. เพื่อมิใช่ประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ บุคคลผู้แข่งดี ถูกความแข่งดีครอบงำย่ำยีจิต ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้ ชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ข้อนี้ย่อมเป็นไป เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภัท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล ฯ

ภัท. เป็นอกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ

ภัท. มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนติเตียนหรือวิญญูชนสรรเสริญ ฯ

ภัท. วิญญูชนติเตียน พระเจ้าข้า ฯ

พ. บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ หรือมิใช่ หรือว่าท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภัท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมเหล่านี้บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไป เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์ ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ เราได้กล่าวคำใดกะท่านว่า ท่านทั้งหลายอย่าถือโดยฟังตามกันมา... เมื่อใด ท่านพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล...ท่านทั้งหลายควรละเสียเถิด ดังนี้ คำนั้น เรากล่าวเพราะอาศัยข้อนี้ ดูกรภัททิยะ ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือโดยฟังตามกันมา...เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ได้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นกุศลธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเหล่านี้บุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิด ดูกรภัททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โลภเมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์ ฯ

ภัท. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ก็บุคคลผู้ไม่โลภนี้ ไม่ถูกความโลภครอบงำย่ำยีจิต ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภัท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธ...ความไม่หลง... ความไม่แข่งดี เกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล หรือเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล ฯ

ภัท. เพื่อประโยชน์เกื้อกูล พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ก็บุคคลผู้ไม่แข่งดีนี้ ไม่ถูกความแข่งดีครอบงำย่ำยีจิตย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ และชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนานหรือ ฯ

ภัท. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล ฯ

ภัท. เป็นกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือหาโทษมิได้ ฯ

ภัท. หาโทษมิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. วิญญูชนติเตียนหรือสรรเสริญ ฯ

ภัท. วิญญูชนสรรเสริญ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขหรือมิใช่ หรือท่านมีความเห็นอย่างไรในข้อนี้ ฯ

ภัท. ธรรมเหล่านี้อันบุคคลสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ข้าพระองค์มีความเห็นอย่างนี้ในข้อนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ เราได้กล่าวคำใดกะท่านว่า ท่านทั้งหลายจงมาเถิด ท่านทั้งหลายอย่าได้ถือฟังตามกันมา...ท่านทั้งหลายพึงเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่เถิดดังนี้ คำนั้นเรากล่าวแล้วเพราะ

อาศัยข้อนี้ ดูกรภัททิยะ คนเหล่าใดเป็นคนสงบ เป็นสัตบุรุษคนเหล่านั้นย่อมชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ท่านจงมา จงปราบปรามความโลภเสียเถิด เมื่อปราบปรามความโลภได้ จักไม่กระทำกรรมอันเกิดแต่ความโลภด้วยกายวาจาใจ จงปราบปรามความโกรธเสียเถิด เมื่อท่านปราบปรามความโกรธได้ จักไม่กระทำกรรมอันเกิดแต่ความโกรธด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบปรามความหลงเสียเถิด เมื่อปราบปรามความหลงได้ จักไม่กระทำกรรมอันเกิดแต่ความหลงด้วยกาย วาจา ใจ จงปราบปรามความแข่งดีเสียเถิด เมื่อปราบปรามความแข่งดีได้ จักไม่กระทำกรรมอันเกิดแต่ความแข่งดีด้วยกาย วาจา ใจ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภัททิยลิจฉวีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ ก็เราได้กล่าวชักชวนท่านอย่างนี้ว่า ดูกรภัททิยะ ขอท่านจงมาเป็นสาวกของเราเถิด เราจักเป็นศาสดาของท่าน ดังนี้หรือ ฯ

ภัท. มิใช่เช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภัททิยะ สมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวตู่เราผู้มีปรกติกล่าวอย่างนี้ มีปรกติบอกอย่างนี้ ด้วยคำอันไม่แน่นอน เป็นคำเปล่า คำเท็จ คำไม่จริง ว่าพระสมณโคดมมีมายา รู้จักมายาเครื่องกลับใจสาวกของพวกอัญญเดียรถีย์ให้มานับถือ ฯ

ภัท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มายาเครื่องกลับใจนี้ดีนัก งามนัก ถ้าญาติสาโลหิตอันเป็นที่รักของข้าพระองค์ พึงกลับใจมาด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ข้อนั้นจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่บรรดาญาติสาโลหิตอันเป็นที่รักของข้าพระองค์ ตลอดกาลนาน ถ้าแม้กษัตริย์ทั้งปวงจะพึงกลับใจมาด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่กษัตริย์ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าพราหมณ์ทั้งปวง...แพศย์...ศูทร์ทั้งปวงจะพึงกลับใจมาด้วยมายาเป็นเครื่องกลับใจชนิดนี้ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อสุข แก่ศูทร์แม้ทั้งปวงตลอดกาลนาน ฯ

ดูกรภัททิยะ คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นอย่างนั้นๆ ถ้าแม้กษัตริย์ทั้งปวงพึงทรงกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่กษัตริย์ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม้พราหมณ์...แพศย์...ศูทร์พึงกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่ศูทร์ทั้งปวงตลอดกาลนาน ถ้าแม้โลก

พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ พึงกลับใจมาเพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก แก่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ตลอดกาลนาน ดูกรภัททิยะถ้าแม้พวกมหาศาลเหล่านี้ จะพึงกลับใจมาด้วยมายาเครื่องกลับใจนี้ เพื่อละอกุศลธรรม บำเพ็ญกุศลธรรม ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข แก่พวกมหาศาลเหล่านี้ตลอดกาลนาน ถ้ามหาศาลเหล่านี้พึงตั้งใจ จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้ที่เป็นมนุษย์เล่า ฯ

[๑๙๔] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ที่นิคมของพวกโกฬิยะ ชื่อสาปุคะ ในแคว้นโกฬิยะ ครั้งนั้นแล โกฬิยบุตรชาวนิคมสาปุคะมากด้วยกัน เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระอานนท์ได้กล่าวกะโกฬิยบุตรชาวสาปุคนิคมว่า ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลายองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้ พระผู้มีพระภาคผู้รู้ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน องค์ ๔ประการเป็นไฉน คือ องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือ ศีล ๑จิต ๑ ทิฐิ ๑ วิมุตติ ๑ ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ คือ ศีลเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกสีลปาริสุทธิ ความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะในสีลปาริสุทธินั้นว่า เราจักยังสีลปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์จักใช้ปัญญาประคับประคองสีลปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ สีลปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตตปาริสุทธิเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน...ทุติยฌาน...ตติยฌาน...จตุตถฌานอยู่ นี้เรียกว่าจิตตปาริสุทธิ ความพอใจ...สติและสัมปชัญญะในจิตตปาริสุทธินั้นว่า เราจักยังจิตตปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประคับประคองจิตตปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ จิตตปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ ทิฏฐิปาริสุทธิเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกข

นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าทิฏฐิปาริสุทธิความพอใจ...สติและสัมปชัญญะในทิฏฐิปาริสุทธินั้นว่า เราจักยังทิฏฐิปาริสุทธิเห็นปานนั้นอันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ จักใช้ปัญญาประคับประคองทิฏฐิปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ ทิฏฐิปาริสุทธิ ฯ

ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลาย ก็องค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติปาริสุทธิเป็นไฉน อริยสาวกนี้แล เป็นผู้ประกอบด้วยองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรคือ สีลปาริสุทธิ...จิตตปาริสุทธิ... ทิฏฐิปาริสุทธิแล้ว ย่อมคลายจิตในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ย่อมเปลื้องในธรรมที่ควรเปลื้อง ครั้นแล้วย่อมถูกต้องสัมมาวิมุติ นี้เรียกว่าวิมุตติปาริสุทธิ ความพอใจ...สติและสัมปชัญญะในวิมุตติปาริสุทธินั้นว่า เราจักยังวิมุตติปาริสุทธิเห็นปานนี้อันยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์จักใช้ปัญญาประคับประคองวิมุตติปาริสุทธิอันบริบูรณ์ไว้ในฐานะนั้นๆ นี้เรียกว่าองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียร คือ วิมุตติปาริสุทธิ ดูกรพยัคฆปัชชะทั้งหลายองค์เป็นที่ตั้งแห่งความเพียรเพื่อความบริสุทธิ์ ๔ ประการนี้แล อันพระผู้มีพระภาคผู้รู้ ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ฯ

[๑๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่าวัปปะ เป็นสาวกของนิครนถ์ เสด็จเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ ทรงอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวว่าดูกรวัปปะ บุคคลในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวมด้วยใจ เขาฆ่าตัวนี้ กลับไปฆ่าตัวอื่น เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาไปตามบุคคลในสัมปรายภพ หรือไม่ วัปปศากยราชตรัสว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้นบุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมด อาสวะทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา พึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพอันมีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุท่านพระมหาโมคคัลลานะสนทนากับวัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ ค้างอยู่เพียงนี้เท่านั้น ครั้งนั้นแล เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลาประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ดูกรโมคคัลลานะบัดนี้ เธอทั้งหลายประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร และเธอทั้งหลายพูดอะไรค้างกันไว้ในระหว่าง ท่านพระมหาโมคคัลลานะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาสข้าพระองค์ได้

กล่าวกะวัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวัปปะ บุคคลในโลกนี้ พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย สำรวมด้วยวาจา สำรวมด้วยใจ เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น ท่านเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้แล้ววัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ ได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าเห็นฐานะนั้น บุคคลกระทำบาปกรรมไว้ในปางก่อนซึ่งยังให้ผลไม่หมดอาสวะทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพ อันมีบาปกรรมนั้นเป็นเหตุ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สนทนากับวัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ค้างอยู่เพียงนี้แล ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคก็เสด็จมาถึง ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับวัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ว่า ดูกรวัปปะ ถ้าท่านจะพึงยินยอมข้อที่ควรยินยอม และคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อเรา และท่านไม่รู้ความแห่งภาษิตของเราข้อใด ท่านพึงซักถามในข้อนั้นยิ่งขึ้นไปว่า ข้อนี้อย่างไรความแห่งภาษิตข้อนี้อย่างไร ดังนี้ไซร้ เราพึงสนทนากันในเรื่องนี้ได้ วัปปศากยราชกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จักยินยอมข้อที่ควรยินยอมและจักคัดค้านข้อที่ควรคัดค้านต่อพระผู้มีพระภาค อนึ่ง ข้าพระองค์ไม่รู้ความแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาคข้อใด ข้าพระองค์จักซักถามพระผู้มีพระภาคในข้อนั้นยิ่งขึ้นไปว่า ข้อนี้อย่างไร ความแห่งภาษิตข้อนี้อย่างไร ขอเราจงสนทนากันในเรื่องนี้เถิด พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางกายเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจากการกระทำทางกายแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขาเขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี้เป็นปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ ผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางวาจาเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจากการกระทำทางวาจาแล้ว อาสวะเหล่านั้นที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี้เป็นปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ...วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนา พึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะการกระทำทางใจเป็นปัจจัย เมื่อบุคคลงดเว้นจากการกระทำทางใจแล้ว อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน ย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี้เป็น ปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ...วิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุให้ อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวัปปะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อาสวะเหล่าใดก่อทุกข์ เดือดร้อน เกิดขึ้นเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เพราะอวิชชาดับไป วิชชาเกิดขึ้น อาสวะที่ก่อทุกข์ เดือดร้อน เหล่านั้นย่อมไม่มีแก่เขา เขาไม่ทำกรรมใหม่ด้วย รับผลกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปด้วย นี้เป็น ปฏิปทาเผากิเลสให้พินาศ ...อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดูกรวัปปะ ท่านย่อมเห็นฐานะที่เป็นเหตุ ให้อาสวะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกขเวทนาพึงไปตามบุคคลในสัมปรายภพนั้นหรือไม่ ฯ

ว. ไม่เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรวัปปะ เมื่อภิกษุมีจิตหลุดพ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมบรรลุธรรมเป็นเครื่อง อยู่เป็นนิตย์ ๖ ประการ เธอเห็นรูปด้วยจักษุแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ อยู่ ฟังเสียงด้วยหู...สูดกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ ด้วยใจแล้วไม่ดีใจไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุดย่อมรู้ ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามี ชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไปเวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลินในโลกนี้ จัก เป็นของเย็น ดูกรวัปปะ เงาปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้ ครั้งนั้น บุรุษพึงถือจอบและตะกร้ามา เขา ตัดต้นไม้นั้นที่โคน ครั้นแล้ว ขุดคุ้ยเอารากขึ้น โดยที่สุดแม้เท่าต้นแฝกก็ไม่ให้เหลือ เขาตัดผ่า ต้นไม้นั้นให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กระทำให้เป็นซีกๆ แล้วผึ่งลมและแดดครั้นผึ่งลมและแดดแห้ง แล้วเผาไฟ กระทำให้เป็นขี้เถ้า โปรยในที่มีลมพัดจัดหรือลอยในกระแสน้ำอันเชี่ยวในแม่น้ำ เมื่อ เป็นเช่นนั้น เงาที่ปรากฏเพราะอาศัยต้นไม้นั้น มีรากขาดสูญ ประดุจตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา แม้ฉันใด ดูกรวัปปะ ฉันนั้นเหมือนกันแล เมื่อภิกษุมีจิตหลุดพ้น โดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมได้บรรลุธรรมเป็นเครื่องอยู่เนืองนิตย์ ๖ ประการเธอเห็นรูปด้วยจักษุ แล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงด้วยหู...สูดกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรส ด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้วไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา

มีสติสัมปชัญญะอยู่ เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ย่อมรู้ชัดว่า เมื่อกายแตกสิ้นชีวิตไป เวทนาทั้งปวงอันไม่น่าเพลิดเพลินในโลกนี้ จักเป็นของเย็น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัปปศากยราชสาวกของนิครนถ์ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษต้องการกำไร เลี้ยงลูกม้าไว้ขาย (ถ้าลูกม้าตายหมด) เขาพึงขาดทุน ซ้ำยังต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้นไป แม้ฉันใด ข้าพระองค์หวังกำไรเข้าคบหานิครณถ์ผู้โง่ ต้องขาดทุน ทั้งต้องเหน็ดเหนื่อยลำบากใจยิ่งขึ้นไป ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพระองค์นี้จักโปรยความเลื่อมใสในพวกนิครณถ์ผู้โง่เขลาเสียในที่ลมพัดจัด หรือลอยเสียในแม่น้ำ อันมีกระแสเชี่ยว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่าคนผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๙๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคาร ศาลาป่ามหาวัน ใกล้นครเวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าลิจฉวีพระนามว่าสาฬหะและอภัย เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว เจ้าสาฬหะลิจฉวีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งบัญญัติการรื้อถอนโอฆะ เพราะเหตุ ๒ อย่างคือ เพราะเหตุสีลวิสุทธิ ๑ เพราะเหตุเกลียดตบะ ๑ ส่วนในธรรมวินัยนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรสาฬหะ เรากล่าวสีลวิสุทธิแลว่า เป็นองค์แห่งสมณธรรมอย่างหนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด มีวาทะยกย่องการเกลียดตบะถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อจะรื้อถอนโอฆะออกได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจไม่บริสุทธิ์มีอาชีพไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อญาณทัศนะ เพื่อ

ความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ดูกรสาฬหะ เปรียบเหมือนบุรุษใคร่จะข้ามแม่น้ำ พึงถือผึ่งอันคมเข้าไปสู่ป่า เขาพบต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่น่ารังเกียจ เขาพึงตัดที่โคน ตัดที่ปลาย ริดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถากด้วยผึ่ง แล้วเกลาด้วยมีด ขีดลงพอเป็นรอย ขัดด้วยลูกหินแล้ว ปล่อยลงแม่น้ำ ดูกรสาฬหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรจะข้ามแม่น้ำนั้นได้หรือ ฯ

ส. ข้อนั้นเป็นไม่ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลาในภายนอก ไม่เรียบร้อยในภายใน บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า ไม้รังจะต้องจม และบุรุษนั้นจักถึงความพินาศ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสาฬหะ ฉันนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใดมีวาทะยกย่องการเกลียดตบะ ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ติดอยู่ในการเกลียดตบะสมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อรื้อถอนโอฆะออก อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ มีความประพฤติทางใจไม่บริสุทธิ์ มีอาชีพไม่บริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่ควรเพื่อญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ส่วนสมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่เป็นผู้มีวาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอฆะออกได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใดมีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์มีความประพฤติทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม เปรียบเหมือนบุรุษใคร่จะข้ามแม่น้ำ ถือเอาผึ่งอันคมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นรังใหญ่ในป่านั้น ลำต้นตรง ยังหนุ่ม ไม่มีที่น่ารังเกียจ เขาพึงตัดมันที่โคน แล้วตัดปลาย ริดกิ่งและใบเรียบร้อยดีแล้ว ถากด้วยผึ่ง เกลาด้วยมีด ขัดแต่งด้วยสิ่ว ทำภายในให้เรียบร้อย ขุดเป็นร่อง แล้วขัดด้วยลูกหิน กระทำให้เป็นเรือ ติดกรรเชียงและหางเสือ แล้วปล่อยลงแม่น้ำดูกรสาฬหะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน บุรุษนั้นควรข้ามแม่น้ำได้หรือไม่ ฯ

ส. ได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ส. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะต้นรังนั้นเขาแต่งเกลี้ยงเกลาดีในภายนอก เรียบร้อยในภายใน ทำเป็นเรือ ติดกรรเชียงและหางเสือ บุรุษนั้นพึงหวังข้อนี้ได้ว่า เรือจักไม่จม บุรุษนั้นจักถึงฝั่งได้โดยสวัสดี พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสาฬหะ ฉันนั้นเหมือนกันแล สมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่มีวาทะยกย่องการเกลียดตบะ ไม่ถือการเกลียดตบะเป็นสาระ ไม่ติดอยู่ในการเกลียดตบะ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อรื้อถอนโอฆะออกได้ อนึ่ง สมณพราหมณ์เหล่าใด มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์มีความประพฤติทางใจบริสุทธิ์ มีอาชีพบริสุทธิ์ สมณพราหมณ์เหล่านั้นควรเพื่อญาณทัศนะ เพื่อความตรัสรู้ชั้นเยี่ยม ดูกรสาฬหะ เปรียบเหมือนนักรบ ถึงแม้จะรู้กระบวนลูกศรเป็นอันมาก ถึงกระนั้น เขาจะได้ชื่อว่าเป็นนักรบคู่ควรแก่พระราชา เป็นผู้ควรที่พระราชาใช้สอย ย่อมถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชาทีเดียว ก็ด้วยสถาน ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ยิงได้ไกล ๑ยิงได้ไว ๑ ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ๑ ดูกรสาฬหะ นักรบผู้ยิงได้ไกล แม้ฉันใดอริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิก็ฉันนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาสมาธิ ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคตปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ใกล้หรือไกล รูปทั้งหมดนี้ ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง...สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง...สังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง...วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ใกล้หรือไกล วิญญาณทั้งหมดนี้ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ ดูกรสาฬหะ นักรบผู้ยิงได้ไวฉันใด อริยสาวกผู้มีสัมมาทิฏฐิก็ฉันนั้นอริยสาวกผู้มีสัมมาทิฏฐิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรสาฬหะ นักรบผู้ทำลายข้าศึกหมู่ใหญ่ได้ ฉันใด อริยสาวกผู้มีสัมมาวิมุติก็ฉันนั้น อริยสาวกผู้มีสัมมาวิมุติย่อมทำลายกองอวิชชาอันใหญ่เสียได้ ฯ

[๑๙๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระนางมัลลิกาเทวีเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายอภิวาทแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู ยากจนขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็น

คนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณอันงามยิ่งนัก แต่เป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติ และต่ำศักดิ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้ มีรูปงาม น่าดูน่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้เป็นผู้มักโกรธมากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง ฉุนเฉียวกระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่องแสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ยวดยานระเบียบ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์และเป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และการบูชาของผู้อื่นเกียดกันตัดรอน ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทรามรูปชั่ว ไม่น่าดู ทั้งเป็นคนยากจน ขัดสนทรัพย์สมบัติและต่ำศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง ฉุนเฉียว กระฟัดกระเฟียดกระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคือง และความไม่พอใจให้ปรากฏแต่เขาเป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์และไม่เป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และบูชาของผู้อื่น ไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นมาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู แต่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ แต่เป็นผู้ไม่ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยานระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ และเป็นผู้มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพความนับถือ การไหว้และการ

บูชาของผู้อื่น เกียดกัน ตัดรอน ผูกความริษยา ถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก แต่เป็นคนเข็ญใจ ยากจน ขัดสนและต่ำศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา มาตุคามบางคนในโลกนี้ ไม่เป็นผู้มักโกรธไม่มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่าแม้มากก็ไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ เป็นผู้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบ ของหอมเครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ และถ้ามาตุคามนั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้ กลับมาเกิดในชาติใดๆ ย่อมเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

ดูกรพระนางมัลลิกา นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดู ทั้งเป็นคนเข็ญใจ ยากจนขัดสนและต่ำศักดิ์อนึ่ง นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีผิวพรรณทราม รูปชั่วไม่น่าดู แต่เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มาตุคามบางคนในโลกนี้มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก แต่เป็นคนเข็ญใจ ยากจน ขัดสนและต่ำศักดิ์ อนึ่ง นี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยมาตุคามให้บางคนในโลกนี้มีรูปงาม น่าดู น่าชมประกอบด้วยความเป็นผู้มีผิวพรรณงามยิ่งนัก ทั้งเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากและสูงศักดิ์ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระนางมัลลิกาเทวีได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในชาติอื่นชรอยหม่อมฉันจะเป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความแค้นใจ ถูกว่าแม้เล็กน้อยก็ขัดเคือง ฉุนเฉียวกระฟัดกระเฟียด กระด้างกระเดื่อง แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ ในบัดนี้ หม่อมฉันจึงมีผิวพรรณทราม รูปชั่ว ไม่น่าดูแต่ในชาติอื่นหม่อมฉันคงได้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ บัดนี้หม่อมฉันจึงเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมาก ในชาติอื่น หม่อมฉันคงจะไม่มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และการบูชาของผู้อื่น ไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ในบัดนี้ หม่อมฉันจึงมีศักดิ์สูง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็นางกษัตริย์บ้าง นางพราหมณีบ้าง นางคฤหบดีบ้าง มีอยู่ในราชสกุลนี้ หม่อมฉันได้ดำรงความเป็นใหญ่ยิ่งกว่าหญิงเหล่านั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่วันนี้ไป หม่อมฉัน

จักไม่โกรธ ไม่มากไปด้วยความแค้นใจ ถึงถูกว่ากล่าวมากก็จักไม่ขัดเคือง ไม่ฉุนเฉียว ไม่กระฟัดกระเฟียด ไม่กระด้างกระเดื่อง ไม่แสดงความโกรธความขัดเคืองและความไม่พอใจให้ปรากฏ จักให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยวดยาน ระเบียบของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีปโคมไฟ แก่สมณพราหมณ์จักไม่มีใจริษยาในลาภ สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และบูชาของผู้อื่น จักไม่เกียดกัน ไม่ตัดรอน ไม่ผูกความริษยา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสิกา ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก๔ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บางคนเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนทำตนให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และทำผู้อื่นให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บางคนไม่ทำตนให้เดือดร้อนไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนไม่ประกอบความขวนขวายในการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อนและไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐ อยู่ในปัจจุบันเทียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นชีเปลือย ไร้มารยาท เลียมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มา เขาเชิญให้หยุดก็ไม่หยุด ไม่ยินดีภิกษาที่เขานำมาเฉพาะ ไม่ยินดีการเชิญ ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาจากปากหม้อข้าว ไม่รับภิกษาที่คนยืนคร่อมธรณีประตูให้ ไม่รับภิกษาที่คนยืนคร่อมท่อนไม้ให้ ไม่รับภิกษาที่คนยืนคร่อมสากให้ ไม่รับภิกษาของคนสองคนผู้กำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงผู้กำลังให้ลูกดูดนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอเคลียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันไว้ ไม่รับภิกษาในที่ซึ่งสุนัขได้รับเลี้ยงดู ไม่รับภิกษาในที่มีแมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่กินปลา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มสุราไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มยาดอง เขารับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เยียวยาอัตภาพด้วยข้าวคำเดียวบ้าง รับภิกษาที่เรือนสองหลังเยียวยาอัตภาพด้วยข้าวสองคำบ้างรับภิกษาที่เรือน ๗ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๗ คำบ้าง

เยียวยาอัตภาพด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง ๒ ใบบ้าง ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันหนึ่งบ้าง ๒ วันบ้าง ๗ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบความขวนขวายในการบริโภคภัตที่เวียนมาตั้งกึ่งเดือนเช่นนี้บ้าง ชีเปลือยนั้น เป็นผู้มีผักดองเป็นภักษาบ้างมีข้าวฟ่างเป็นภักษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภักษาบ้าง มียางเป็นภักษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักษาบ้าง มีรำเป็นภักษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักษาบ้างมีกำยานเป็นภักษาบ้าง มีหญ้าเป็นภักษาบ้าง มีโคมัยเป็นภักษาบ้าง มีเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หล่นเยียวยาอัตภาพ ชีเปลือยนั้นทรงผ้าป่านบ้าง ผ้าแกมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังเสือบ้างหนังเสือทั้งเล็บบ้าง ผ้าคากรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้างผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้างเป็นผู้ถอนผมและหนวด ประกอบด้วยความขวนขวายในการถอนผมและหนวดบ้างเป็นผู้ยืน คือ ห้ามอาสนะบ้าง เป็นผู้กระโหย่ง ประกอบความขวนขวายในการกระโหย่งบ้าง เป็นผู้นอนบนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือ ประกอบความขวนขวายในการลงน้ำบ้าง เขาเป็นผู้ประกอบความขวนขวายในการทำกายให้เดือดร้อน ให้เร่าร้อนมีอย่างต่างๆ เห็นปานนี้อยู่ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าแพะ ฆ่าสุกร เป็นนายพรานนก เป็นนายพรานเนื้อ เป็นผู้หยาบช้า เป็นคนฆ่าปลา เป็นโจร เป็นผู้ฆ่าโจร เป็นนักโทษ หรือเป็นผู้ทำกรรมอันหยาบช้าชนิดใดชนิดหนึ่งก็ตาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นพระราชามหากษัตริย์ได้มูรธาภิเษก หรือว่าเป็นพราหมณ์มหาศาล บุคคลนั้นให้สร้างสัณฐาคารใหม่ทางทิศตะวันออกแห่งพระนคร แล้วปลงผมและหนวดนุ่งหนังสัตว์มีเล็บ ชโลมกายด้วยเนยและน้ำมัน เกาหลังด้วยเขามฤค เข้าไปสู่สัณฐาคารพร้อมด้วยมเหสีและพราหมณ์ปุโรหิต บุคคลนั้นสำเร็จการนอนบนพื้นอันปราศจากการปูลาด

ไล้ด้วยมูลโคสด น้ำนมใดมีอยู่ในนมเต้าหนึ่งของแม่โคลูกอ่อนตัวหนึ่ง พระราชาย่อมยังพระชนม์ให้เป็นไปด้วยน้ำนมเต้านั้น น้ำนมใดมีอยู่ในนมเต้าที่ ๒ พระมเหสีย่อมยังพระชนม์ให้เป็นไปด้วยน้ำนมเต้านั้น น้ำนมใดมีอยู่ในนมเต้าที่ ๓ พราหมณ์ปุโรหิตย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมเต้านั้น น้ำนมใดมีอยู่ในนมเต้าที่ ๔ ย่อมบูชาไฟด้วยน้ำนมเต้านั้น ลูกโคย่อมยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยน้ำนมที่เหลือ พระราชานั้นตรัสอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงฆ่าโคเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าลูกโคผู้เท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าลูกโคเมียเท่านี้เพื่อบูชายัญจงฆ่าแพะเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงฆ่าแกะเท่านี้เพื่อบูชายัญ จงตัดต้นไม้เท่านี้เพื่อทำหลัก จงเกี่ยวหญ้าคาเท่านี้เพื่อบังและลาด แม้ชนเหล่าใดที่เป็นทาสก็ดี เป็นคนรับใช้ก็ดี เป็นคนงานก็ดี ของพระราชานั้น แม้ชนเหล่านั้นสะดุ้งต่ออาญาสะดุ้งต่อภัย มีหน้านองด้วยน้ำตาร้องไห้ทำการงานอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายอย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน ประกอบด้วยความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน บุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว ดับ เย็นใจเสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบันเทียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้วเป็นผู้จำแนกธรรม พระตถาคตพระองค์นั้นทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง คฤหบดีหรือบุตรแห่งคฤหบดี หรือบุคคลผู้เกิดในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ย่อมฟังธรรมนั้น เขาฟังธรรมนั้นแล้ว ย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคต เขาประกอบด้วยการได้ซึ่งศรัทธานั้นย่อมเห็นตระหนักชัดดังนี้ว่า ฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลีบรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือน จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย ถ้ากระไรเราพึงปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิตเถิด สมัยต่อมา เขาละกองโภคสมบัติน้อยใหญ่ ละเครือ

ญาติน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเขาบวชแล้วอย่างนี้ ถึงความเป็นผู้มีสิกขาและสาชีพ เสมอด้วยภิกษุทั้งหลาย ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาตวางอาชญา วางศาตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู อนุเคราะห์เกื้อกูลสรรพสัตว์อยู่เสมอ ละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน ถือเอาแต่ของที่เขาให้จำนงแต่ของที่เขาให้ มีตนไม่เป็นขโมย สะอาดอยู่เสมอ ละกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ละคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่นี้แตกร้าวกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่โน้นแตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าวแต่คำที่ปราศจากโทษเสนาะโสต ชวนให้รัก จับใจ สุภาพ คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถพูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนดประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร เธอเว้นขาดจากการพรากพืชคามและภูตคาม ฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาดจากการทัดทรง ประดับและตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการรับทองและเงิน เว้นขาดจากการรับธัญชาติดิบเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี เว้นขาดจากการรับทาสีและทาส เว้นขาดจากการรับแพะและแกะ เว้นขาดจากการรับไก่และสุกรเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้าและฬา เว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน เว้นขาดจากการประกอบทูตกรรมและการรับใช้ เว้นขาดจากการซื้อขาย เว้นขาดจากการฉ้อโกงด้วยตาชั่ง โกงด้วยของปลอมและโกงด้วยเครื่องตวงวัด เว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวงและการตลบแตลง เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำการตีชิง การปล้นและกรรโชก เธอเป็นผู้สันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกายด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศาภาคใดๆ ก็ถือไปได้เองนกมีปีกจะบินไปทางทิศาภาคใดๆ ก็มีแต่ปีกของตัวเป็นภาระบินไป ฉันใดภิกษุก็ฉันนั้นแล เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอจะไปทางทิศาภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง เธอเป็นผู้ประกอบด้วยศีลขันธ์

อันเป็นอริยะเช่นนี้แล้ว ย่อมเสวยสุขอันปราศจากโทษในภายใน เธอเห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ไม่ถือนิมิตร ไม่ถืออนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออภิชฌา และโทมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู...ดมกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ถือนิมิตร ไม่ถืออนุพยัญชนะ เธอย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโสมนัสครอบงำนั้น ชื่อว่ารักษามนินทรีย์ ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ เธอประกอบด้วยอินทรียสังวรอันเป็นอริยะ เช่นนี้ ย่อมได้เสวยสุขอันบริสุทธิ์ไม่ระคนด้วยกิเลสในภายใน เธอย่อมทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป ในการถอยกลับ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการแลในการเหลียว ย่อมทำความรู้สึกตัวในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ย่อมทำความรู้สึกตัวในการทรงสังฆาฏิ บาตรและจีวร ย่อมทำความรู้สึกตัวในการฉัน การดื่มการเคี้ยว การลิ้ม ย่อมทำความรู้สึกตัวในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น ความนิ่ง เธอประกอบด้วยศีลขันธ์ อินทรียสังวร และสติสัมปชัญญะ อันเป็นอริยะเช่นนี้ ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏที่แจ้ง ลอมฟาง เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอละความโลภในโลก มีใจปราศจากความโลภอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความโลภ ละความประทุษร้าย คือพยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้าย คือ พยาบาท ละถีนมิทธะแล้ว มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติ มีสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถีนมิทธะละอุทธัจจกุกกุจจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบภายใน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจะกุกกุจจะ ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความสงสัยในกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา เธอละนิวรณ์เหล่านี้อันเป็นอุปกิเลสของใจเป็นเครื่องทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว สงัดจากกามฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสติญาณ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้างห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้างตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง

ว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จุติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาตนรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไปเขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสเป็นจิตอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุให้เกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล บุคคลชื่อว่าเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประกอบความขวนขวายในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และบุคคลนั้นเป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อนไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่มีความหิว เป็นผู้ดับ เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐ อยู่ในปัจจุบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๑๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงตัณหาเช่นดังข่าย ท่องเที่ยวไป แผ่ซ่านไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ซึ่งนุงเหมือนกลุ่มด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเป็นเหมือนหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุคติ วินิบาต และสงสาร ไปได้ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ตัณหาเช่นดังข่าย ท่องเที่ยวไป แผ่ซ่านไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ ซึ่งนุงเหมือนกลุ่มด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปมเป็นเหมือนหญ้ามุ่งกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุคติ วินิบาต และสงสารไปได้นั้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้ อาศัยขันธบัญจกภายใน ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้อาศัยขันธบัญจกภายนอก ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอันอาศัยขันธบัญจกภายในเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามี ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราไม่เป็นอยู่ เราพึงเป็นอย่างนี้เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้ไฉนเราพึงเป็น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เราจักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่างอื่น ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการนี้อาศัยขันธบัญจกภายใน ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอันอาศัยขันธบัญจกภายนอกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามีด้วยขันธบัญจกนี้ ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้เราเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ เราเป็นอยู่ด้วยขันธบัญจกนี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วยขันธบัญจกนี้ เราพึงเป็นด้วยขันธบัญจกนี้ เราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้นี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธ บัญจกนี้ เราจักเป็นด้วยขันธบัญจกนี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ เราจัก เป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้ เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ ตัณหาวิจริต๑๘ ประการนี้อาศัยขันธบัญจกภายนอก ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยขันธบัญจก ภายใน ตัณหาวิจริต ๑๘ ประการอาศัยขันธบัญจกภายนอก ด้วยประการฉะนี้รวมเรียกว่า ตัณหาวิจริตเห็นปานนี้ ที่เป็นอดีต ๓๖ อนาคต ๓๖ เป็นปัจจุบัน ๓๖ รวมเป็นตัณหาวิจริต ๑๐๘ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ตัณหานี้ นั้นแล เช่นดังข่าย ท่องเที่ยวไป แผ่ซ่านไป เกาะเกี่ยวอยู่ในอารมณ์ต่างๆ เป็นเครื่องปกคลุมหุ้มห่อสัตว์โลกนี้ซึ่งนุงเหมือนด้ายอันยุ่งเหยิง ขอดเป็นปม เป็นเหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ให้ล่วงพ้นอบาย ทุคติ วินิบาต และสงสารไปได้ ฯ

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้ย่อมเกิด ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความรักย่อมเกิดเพราะความรัก ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก ๑ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ความรักย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลกนี้เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติต่อบุคคลที่รักนั้นด้วยอาการที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพฤติต่อบุคคลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่น่าพอใจ เขาย่อมเกิดความรักในคนเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความรักย่อมเกิดเพราะความรักอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะความรักอย่างไร บุคคลในโลก นี้เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของบุคคล คนอื่นมาประพฤติต่อบุคคลนั้นด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นมาประพฤติต่อบุคคลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจของเราด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ เขาย่อมเกิดโทสะในคนเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะความรัก อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลกนี้ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพฤติต่อบุคคลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจเขาย่อมเกิดความรักใคร่ในคนเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความรักย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างไร บุคคลในโลกนี้ไม่เป็นที่น่าปรารถนา ไม่น่ารักใคร่ ไม่น่าพอใจของบุคคล คนอื่นๆ มาประพฤติต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ บุคคลนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า คนอื่นๆ มาประพฤติต่อคนที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจของเรา ด้วยอาการอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เขา

ย่อมเกิดโทสะในบุคคลเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทสะย่อมเกิดเพราะโทสะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุสงัดจากกาม ฯลฯ เข้าปฐมฌานอยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายสมัยใด ภิกษุเข้าทุติยฌาน ฯลฯ ตติยฌาน ฯลฯ จตุตถฌาน สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่บังเกิดเพราะความรัก ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ สมัยนั้น แม้ความรักที่เกิดเพราะความรัก เป็นธรรมชาติอันภิกษุนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้มี ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา แม้โทสะที่เกิดเพราะความรัก...แม้ความรักที่เกิดเพราะโทสะ...แม้โทสะที่เกิดเพราะโทสะ เป็นธรรมชาติอันภิกษุนั้นละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้วทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่ให้มี ไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนี้เราเรียกว่า ไม่ยึดถือ ไม่โต้ตอบ ไม่บังหวนควัน ไม่ลุกโพลง ไม่ถูกไฟไหม้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเชื่อว่ายึดถืออย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป ย่อมเห็นเวทนาโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีเวทนา เห็นเวทนาในตน หรือเห็นตนในเวทนา ย่อมเห็นสัญญาโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสัญญา เห็นสัญญาในตน หรือเห็นตนในสัญญา ย่อมเห็นสังขารทั้งหลายโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีสังขาร เห็นสังขารในตน หรือเห็นตนในสังขาร ย่อมเห็นวิญญาณโดยความเป็นตน เห็นตนว่ามีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ภิกษุชื่อว่ายึดถืออย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีรูป ไม่เห็นรูปในตน หรือไม่เห็นตนในรูป ไม่เห็นเวทนา... ไม่เห็นสัญญา...ไม่เห็นสังขาร...ไม่เห็นวิญญาณโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนว่ามีวิญญาณ ไม่เห็นวิญญาณในตน หรือไม่เห็นตนในวิญญาณ ภิกษุชื่อว่าไม่ยึดถืออย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าย่อมโต้ตอบอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมด่าตอบผู้ด่าตน ย่อมโกรธตอบผู้โกรธตน ย่อมโต้เถียงตอบผู้โต้เถียงตนภิกษุชื่อว่าย่อมโต้ตอบอย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าย่อมไม่โต้ตอบอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ด่าตอบผู้ด่าตน ย่อมไม่โกรธตอบผู้โกรธตน ย่อมไม่โต้เถียงตอบผู้โต้เถียงตน ภิกษุชื่อว่าไม่โต้ตอบอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมบังหวนควันอย่างไร เมื่อมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ เราเป็นอย่างนั้น เราเป็นอย่างอื่น เราเป็นอยู่ เราไม่เป็นอยู่เราพึงเป็น เราพึงเป็นอย่างนี้ เราพึงเป็นอย่างนั้น เราพึงเป็นอย่างอื่น แม้ไฉนเราพึงเป็น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้น แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างอื่น เราจักเป็น เราจักเป็นอย่างนี้ เราจักเป็นอย่างนั้น เราจักเป็นอย่างอื่น ภิกษุชื่อว่าย่อมบังหวนควันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุย่อมไม่บังหวนควันอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีความถือว่า เรามีอยู่ ก็ย่อมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ ... เราจักเป็นอย่างอื่น ภิกษุชื่อว่าย่อมไม่บังหวนควันอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุลุกโพลงอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีความถือว่า เรามีขันธบัญจกนี้ ก็ย่อมมีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ เราเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้ เราเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ เราเป็นอยู่ด้วยขันธบัญจกนี้ เราไม่เป็นอยู่ด้วยขันธบัญจกนี้ เราพึงเป็นขันธบัญจกนี้เราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้ เราพึงเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นด้วยขันธบัญจกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ แม้ไฉนเราพึงเป็นอย่างนั้นด้วยขันธบัญจกนี้ เราจักเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้ เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุลุกโพลงอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุไม่ลุกโพลงอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีความถือว่า เรามีด้วยขันธบัญจกนี้ ก็ย่อมไม่มีความถือว่า เราเป็นอย่างนี้ด้วยขันธบัญจกนี้...เราจักเป็นอย่างอื่นด้วยขันธบัญจกนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมไม่ลุกโพลงอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังละอัสมิมานะตัดรากขาด ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดาไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถูกไฟไหม้อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุไม่ถูกไฟไหม้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละอัสมิมานะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ถูกไฟไหม้อย่างนี้แล ฯ

จบมหาวรรคที่ ๕

จบจตุตถปัณณาสก์

วรรคที่ไม่สงเคราะห์เป็นปัณณาสก์

สัปปุริสวรรคที่ ๑

[๒๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่า อสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วยลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์อีกด้วย ประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิดในกามอีกด้วย พูดเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จอีกด้วย ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปบุรุษยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามงดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาท บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษผู้ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตัวเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเท็จอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความประมาทด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นฐานแห่งความ ประมาทอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่า สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่า อสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีโอตตัปปะมีสุตะน้อย เป็นคนเกียจคร้าน มีสติหลงลืม มีปัญญาทราม บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้ไม่มีศรัทธา และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีศรัทธาอีกด้วย ตนเองไม่มีหิริ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีหิริอีกด้วย ตนเองเป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะอีกด้วย ตนเองมีสุตะน้อย และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสุตะน้อยอีกด้วย ตนเองเป็นผู้เกียจคร้าน และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้เกียจคร้านอีกด้วย ตนเองมีสติหลงลืม และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีสติหลงลืมอีกด้วย ตนเองมีปัญญาทราม และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีปัญญาทรามอีกด้วย บุคคลผู้นี้เราเรียกว่า อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตัปปะ เป็นพหูสูต ปรารภความเพียร มีสติ มีปัญญาบุคคลนี้เราเรียกว่า สัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อมด้วยศรัทธาอีกด้วย เป็นผู้มีหิริด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีหิริอีกด้วย เป็นผู้มีโอตตัปปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเป็นผู้มีโอตตัปปะอีกด้วย เป็นผู้มีสติตั้งมั่นด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมีสติตั้งมั่นอีกด้วยเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความถึงพร้อมด้วย ปัญญาอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนมักฆ่าสัตว์ มักลักทรัพย์ มักประพฤติผิดในกาม มักพูดเท็จ มักพูดคำส่อเสียด มักพูดคำหยาบ มักพูดคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วยเป็นผู้มักลักทรัพย์ด้วยตนเอง และ

ชักชวนผู้อื่นให้ลักทรัพย์อีกด้วย เป็นผู้มักประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้ประพฤติผิดในกามอีกด้วยเป็นผู้มักกล่าวเท็จด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวเท็จด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำส่อเสียดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำส่อเสียดอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำหยาบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำหยาบอีกด้วย เป็นผู้มักกล่าวคำเพ้อเจ้อด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้กล่าวคำเพ้อเจ้ออีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากปิสุณวาจา งดเว้นจากผรุสวาจา งดเว้นจากสัมผัปปลาปะดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาตอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทานด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากอทินนาทานอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากมุสาวาทอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากปิสุณวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปิสุณวาจาอีกด้วย เป็นผู้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากผรุสวาจา อีกด้วยเป็นผู้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากสัมผัปปลาปะอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นคนมักโลภ มีจิตพยาบาท มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วยฯลฯ เป็นคนมักโลภด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความมักโลภอีกด้วย เป็นผู้มีจิตพยาบาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความ

พยาบาทอีกด้วย เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล นี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ เป็นผู้ไม่มักโลภ ไม่มีจิตพยาบาท มีความเห็นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาตด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากปาณาติบาตอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้ไม่มักโลภด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความไม่โลภอีกด้วย เป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาทด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาทอีกด้วยเป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นผิด มีความดำริผิด มีวาจาผิด มีการงานผิด มีอาชีพผิด มีความพยายามผิด ตั้งสติผิด ตั้งใจมั่นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความดำริผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความดำริผิดอีกด้วยเป็นผู้มีวาจาผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในวาจาผิดอีกด้วย เป็นผู้มีการงานผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการงานผิดอีกด้วย เป็นผู้มีอาชีพผิดด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นในอาชีพผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพยายามผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยายามผิดอีกด้วย เป็นผู้ตั้งสติผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งสติผิดอีกด้วย เป็นผู้ตั้งใจมั่นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งใจมั่นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีความดำริชอบ มีวาจาชอบ มีการงานชอบ มีอาชีพชอบ มีความพยายามชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจมั่นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความดำริชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความดำริชอบอีกด้วยเป็นผู้มีวาจาชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในวาจาชอบอีกด้วย เป็นผู้มีการงานชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการงานชอบอีกด้วยเป็นผู้มีอาชีพชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในอาชีพชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความพยายามชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพยายามชอบอีกด้วย เป็นผู้ตั้งสติชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการตั้งสติชอบอีกด้วย เป็นผู้ตั้งใจมั่นด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นในความตั้งใจมั่นอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอสัปบุรุษ อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่า อสัปบุรุษ สัปบุรุษ และสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิด เป็นผู้มีความพ้นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลนี้เราเรียกว่า อสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วยเป็นผู้มีความพ้นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพ้นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าอสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าอสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ชอบ เป็นผู้มีความพ้นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลนี้เราเรียกสัปบุรุษ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความพ้นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพ้นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าสัปบุรุษที่ยิ่งกว่าสัปบุรุษ ฯ

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่ว คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว คนดี และคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ฯลฯเป็นผู้มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯเป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนดีที่ยิ่งกว่าคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี ฯ

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงคนชั่ว คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว คนดี และคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความรู้ผิด มีความพ้นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่วเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วยฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพ้นผิดด้วยตนเองและชักชวนผู้อื่นในความพ้นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลนี้เราเรียกว่าคนชั่วที่ยิ่งกว่าคนชั่ว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความรู้ชอบ มีความพ้นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คนดีที่ยิ่งกว่าคนดีเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ชอบอีกด้วย เป็นผู้มีความพ้นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพ้นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าคนดีที่ยิ่งกว่าคนดี ฯ

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และบุคคล ผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ มีความเห็นชอบ บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม ฯ

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก บุคคลผู้มีธรรมอันงาม และบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด ฯลฯ มีความรู้ผิด มีความพ้นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามกเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิดอีกด้วย ฯลฯ เป็นผู้มีความรู้ผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความรู้ผิดอีกด้วย เป็นผู้มีความพ้นผิดด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในความพ้นผิดอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า ผู้มีธรรมอันลามกที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันลามก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ฯลฯ มีความรู้ชอบ มีความพ้นชอบ บุคคลนี้เราเรียกว่าผู้มีธรรมอันงาม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงามเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบอีกด้วย ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความรู้ชอบ และชักชวนผู้อื่นในความรู้ชอบอีกด้วย ตนเองเป็นผู้มีความพ้นชอบ และชักชวนผู้อื่นในความพ้นชอบอีกด้วย บุคคลนี้เราเรียกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงามที่ยิ่งกว่าบุคคลผู้มีธรรมอันงาม ฯ

จบสัปปุริสวรรคที่ ๑

โศภนวรรคที่ ๒

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประทุษร้ายบริษัท ๔ จำพวกนี้๔ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ทุศีล มีธรรมอันลามกชื่อว่าประทุษร้ายบริษัทภิกษุณีผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสกผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท อุบาสิกาผู้ทุศีล มีธรรมอันลามก ชื่อว่าประทุษร้ายบริษัท ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล เป็นผู้ประทุษร้ายบริษัท ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉนคือ ภิกษุผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ภิกษุณีผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม อุบาสกผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม อุบาสิกาผู้มีศีล มีธรรมอันงาม ชื่อว่าผู้ทำบริษัทให้งาม ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ทำบริษัทให้งาม ๔ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ สัมมาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญูอกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรกดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯ

[๒๑๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ เจรจาผิด ๑ ทำการงานผิด ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจรจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ ฯ

[๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีอาชีพผิด ๑พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาโยนลงในนรก ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีอาชีพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ในสวรรค์ ฯ

[๒๑๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯ

[๒๑๙] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑ ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ ฯ

[๒๒๐] เป็นคนไม่มีศรัทธา ๑ เป็นคนทุศีล ๑ เป็นคนเกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทราม ๑ ฯลฯ เป็นคนมีศรัทธา ๑ เป็นคนมีศีล ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ฯ

จบโศภนวรรคที่ ๒

ทุจริตวรรคที่ ๓

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีทุจริต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือคำเท็จ ๑ คำส่อเสียด ๑ คำหยาบ ๑ คำเพ้อเจ้อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายวจีทุจริต ๔ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉนคือ คำจริง ๑ คำไม่ส่อเสียด ๑ คำอ่อนหวาน ๑ คำพอประมาณ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีสุจริต ๔ อย่างนี้ ฯ

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัดถูกทำลาย เป็นคนมีโทษวิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นคนมีโทษ วิญญูชนติเตียนและย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัดไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑สัมมาทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลเป็นผู้ฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลายไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ความเป็นคนอกตัญญูอกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลเป็นผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลายเป็นผู้มีโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลายบัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม

๔ ประการ เป็นคนฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษวิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑มโนสุจริต ๑ ความเป็นคนกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นคนฉลาด เป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษวิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๒๔] เป็นคนฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑พูดเท็จ ๑ ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ

[๒๒๕] เป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ดำริผิด ๑ ทำการงานผิด ๑ เจรจาผิด ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ ๑ เจรจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ ฯลฯ

[๒๒๖] เป็นผู้มีอาชีพผิด ๑ พยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ ตั้งใจไว้ผิด ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีอาชีพชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ฯลฯ

[๒๒๗] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ฯลฯ

[๒๒๘] เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ เป็นผู้มักกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ มักกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ฯลฯ

[๒๒๙] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ ฯลฯ

[๒๓๐] เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ทุศีล ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทราม ๑ ฯลฯ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีศีล ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล เป็นผู้ฉลาดเป็นสัปบุรุษ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษวิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กวี ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ จินตกวี ๑ สุตกวี ๑ อรรถกวี ๑ ปฏิภาณกวี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายกวี ๔ จำพวกนี้แล ฯ

จบทุจริตวรรคที่ ๓

กรรมวรรคที่ ๔

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มีกรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศให้ทราบ กรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มีกรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งวจีสังขารอันมีความเบียดเบียน ย่อมปรุงแต่งมโนสังขารอันมีความเบียดเบียน ครั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันมีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนสัตว์นรก นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ครั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันไม่มีความเบียดเบียนย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน เขาอันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เปรียบเหมือนเทพชั้นสุภกิณหะ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะ

อันมีความเบียดเบียนบ้างไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลนั้น ผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้างถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทั้งทุกข์ระคนกัน เปรียบเหมือนมนุษย์ เทพบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาวย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาวก็ดี เจตนาใดเพื่อละกรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็ดี นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๔] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ชื่อสิขาโมคคัลลานะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ หลายวันมาแล้ว โสณกายนมาณพไปหาข้าพระองค์ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า พระสมณโคดมย่อมทรงบัญญัติการไม่กระทำกรรมทั้งปวง ก็แลเมื่อบัญญัติการไม่กระทำกรรมทั้งปวง ชื่อว่ากล่าวความขาดสูญแห่งโลก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ โลกนี้มีกรรมเป็นสภาพ ดำรงอยู่ด้วยการก่อกรรมมิใช่หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราไม่รู้สึกว่าได้เห็นโสณกายนมาณพเลย ที่ไหนจะได้ปราศรัยเห็นปานนี้กันเล่า ดูกรพราหมณ์กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มีกรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาวย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร ... วจีสังขาร ... มโนสังขารอันมีความเบียดเบียน ... เขาอันผัสสะที่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เหมือนสัตว์นรก นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขาร อันไม่มีความเบียดเบียน...เขาอันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียน

ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทพสุภกิณหะ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุงแต่งกายสังขาร...วจีสังขาร...มโนสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง... เขาอันผัสสะอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมได้เสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทุกข์ระคนกันเหมือนมนุษย์ เทพบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำมีวิบากดำในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี...นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรพราหมณ์ กรรม ๔ ประการนี้แลเราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทนี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจตนาใดเพื่อละกรรมดำ อันมีวิบากดำในบรรดากรรมเหล่านั้น

ก็ดี ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แลเรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กรรมดำมีวิบากดำก็มี กรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ มีจิตประทุษร้ายต่อพระตถาคต ยังพระโลหิตให้ห้อขึ้น ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการพูดส่อเสียด จากการพูดคำหยาบ จากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วยความเพ่งเล็ง มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน เจตนาใดเพื่อละกรรมดำอันมีวิบากดำในบรรดากรรมเหล่านั้นก็ดี ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน กรรมดำมีวิบากดำก็มีกรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้ เรากระทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ๔ ประการเป็นไฉน กรรมดำมีวิบากดำก็มีกรรมขาวมีวิบากขาวก็มี กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาวก็มี กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรมก็มี ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมดำมีวิบากดำเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขาร อันมีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมขาวมีวิบากขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันไม่มีความเบียดเบียน ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมขาวมีวิบากขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ฯลฯ นี้เราเรียกว่ากรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมเป็นไฉน สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์อุเบกขาสัมโพชฌงค์ นี้เราเรียกว่ากรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรม ๔ ประการนี้แล เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ทราบ ฯ

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันมีโทษ ๑ วจีกรรมอันมีโทษ ๑

มโนกรรมอันมีโทษ ๑ ทิฐิอันมีโทษ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีโทษ ๑ วจีกรรมอันไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ๑ ทิฐิอันไม่มีโทษ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันมีความเบียดเบียน ๑ วจีกรรมอันมีความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันมีความเบียดเบียน ๑ ทิฐิอันมีความเบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ วจีกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ มโนกรรมอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ ทิฐิอันไม่มีความเบียดเบียน ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะมีในธรรมวินัยนี้เท่านั้น สมณะที่ ๒ มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๓ มีในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้ลัทธิอื่นว่างจากสมณะทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจงบันลือสีหนาทโดยชอบอย่างนี้เถิดดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้านี้สมณะ (ที่๑) ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๒ เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสิ้นสังโยชน์ ๓ และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามีมาสู่โลกนี้คราวเดียวเท่านั้นแล้วกระทำที่สุดทุกข์ได้ นี้สมณะที่ ๒ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๓ เป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์๕ สิ้นไป เป็นอุปปาติกะ (เป็นพระอนาคามี) จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา นี้สมณะที่ ๓ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะที่ ๔เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ นี้สมณะที่ ๔ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะ (ที่๑) มีในธรรมวินัยนี้เท่านั้นสมณะที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ มีในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่นว่างจากสมณะทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจงบันลือสีหนาทโดยชอบอย่างนี้เถิด ฯ

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัปบุรุษแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศีลที่ เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยสมาธิที่เป็นอริยะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญาที่เป็นอริยะ ๑ย่อมเจริญด้วยวิมุตติที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลอาศัยสัปบุรุษแล้วพึงหวังได้อานิสงส์ ๔ ประการนี้ ฯ

จบกรรมวรรคที่ ๔

อาปัตติภยวรรคที่ ๕

[๒๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตารามใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่าดูกรอานนท์ อธิกรณ์นั้นระงับแล้วหรือ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อธิกรณ์นั้นจักระงับแต่ที่ไหน สัทธิวิหาริกของท่านพระอนุรุทธ์ชื่อว่าพาหิยะตั้งอยู่ในการทำลายสงฆ์ถ่ายเดียว เมื่อพระพาหิยะตั้งอยู่อย่างนั้นแล้ว ท่านพระอนุรุทธ์ก็ไม่สำคัญที่จะพึงว่ากล่าวแม้สักคำเดียว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เมื่อไร อนุรุทธ์จะจัดการชำระอธิกรณ์ในท่ามกลางสงฆ์ อธิกรณ์ชนิดใดก็ตามที่บังเกิดขึ้น เธอทั้งหลายกับสารีบุตรและโมคคัลลานะต้องระงับอธิกรณ์ทั้งหมดนั้นมิใช่หรือ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ประการนี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ อำนาจประโยชน์ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทุศีล มีบาปธรรม มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ มีการงานอันปกปิด มิใช่สมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะไม่ประพฤติพรหมจรรย์ปฏิญาณว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน ชุ่มด้วยกิเลส รุงรัง ด้วยโทษ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจักรู้เราว่า เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม... รุงรังด้วยโทษ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสียแต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวกจักไม่นาสนะเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ที่ ๑ นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันตคาหิกทิฐิ เธอปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจักรู้เราว่ามีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันตคาหิกทิฐิ จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวก จักไม่นาสนะเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๒ นี้ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก มีอาชีพผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพ เธอย่อมปริวิตกอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจักรู้เราว่ามีอาชีพผิด เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพจักเป็นผู้พร้อมเพรียงกันนาสนะเราเสีย แต่ภิกษุเป็นพรรคพวกจักไม่นาสนะเราดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๓ นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้ลามก ปรารถนาลาภ สักการะและความยกย่อง เธอปริวิตก อย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายจักรู้เราว่าปรารถนาลาภ สักการะและความยกย่อง จักพร้อมเพรียงกัน ไม่สักการะเคารพนับถือบูชาเรา แต่ภิกษุผู้เป็นพรรคพวกจักสักการะเคารพนับถือบูชาเรา ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามก เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ข้อที่ ๔ นี้ ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ดูกรอานนท์ ภิกษุผู้ลามกเล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๔ ประการนี้แล ย่อมยินดีด้วยการทำลายสงฆ์ ฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนราชบุรุษจับโจรผู้ประพฤติหยาบช้าได้แล้ว แสดงแก่พระราชา ด้วยกราบทูลว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นผู้ประพฤติ หยาบช้าต่อพระองค์ ขอพระองค์จงทรงลงอาญาแก่เขา พระราชาจึงตรัสอย่างนี้ว่าท่านผู้เจริญท่านทั้งหลายจงไป จงมัดบุรุษนี้เอาแขนไพล่หลังให้มั่นคงด้วยเชือกอันเหนียว โกนผมแล้วนำตระเวนไปตามถนนและตรอกด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบออกทางประตูด้านใต้ แล้วจงตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร พวกราชบุรุษนั้นเอาแขนไพล่หลังให้มั่นคงด้วยเชือกอันเหนียวแล้วโกนผม นำตระเวนไปตามถนนและตรอกด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบ แล้วนำออกทางประตูด้านใต้ ตัดศีรษะเสียทางด้านใต้แห่งนคร ในที่นั้น มีบุรุษผู้ยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง กล่าวอย่างนี้ว่าท่านผู้เจริญ บุรุษนี้กระทำกรรมอันหยาบช้าน่าติเตียนถึงถูกตัดศีรษะ ราชบุรุษทั้งหลายจึงจับมัดแขนไพล่หลังให้มั่นคงด้วยเชือกอันเหนียว โกนศีรษะด้วยมีดโกนนำตระเวนไปตามถนนและตรอก ด้วยบัณเฑาะว์มีเสียงหยาบ แล้วนำออกทางประตูด้านใต้ ตัดศีรษะทางด้านใต้แห่งนคร เขาไม่ควรทำกรรมอันหยาบช้าเห็นปานนี้จนถูกตัดศีรษะเลยหนอ ดังนี้ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่าง นั้นไว้ในธรรม คือ ปาราชิกทั้งหลาย ข้อนั้นเป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ ปาราชิกจักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยสากไว้ที่คอ เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้ทำกรรมลามก น่าติเตียน ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามกน่าติเตียนควรแก่การห้อยสาก เขานุ่งผ้าดำ สยายผม ห้อยสากไว้ที่คอเข้าไปหาหมู่มหาชนแล้ว

กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้ากระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรแก่การห้อยสาก ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ดังนี้เขาไม่ควรกระทำกรรมอันเป็นบาป น่าติเตียน ควรแก่การห้อยสากเห็นปานนั้นเลยหนอ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือสังฆาทิเสสทั้งหลาย ข้อนั้นเป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ สังฆาทิเสสจักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อขี้เถ้าไว้ที่คอ เข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรแก่การห้อยห่อขี้เถ้า ท่านทั้งหลายพอใจจะให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ในที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษนี้ได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรแก่การห้อยห่อขี้เถ้า เขานุ่งผ้าดำ สยายผมห้อยห่อขี้เถ้า เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรแก่การห้อยห่อขี้เถ้า ท่านทั้งหลายพอใจจะให้ข้าพเจ้าทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำกรรมอันลามก ควรแก่การห้อยห่อขี้เถ้าเห็นปานนี้เลยหนอ แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือ ปาจิตตีย์ทั้งหลาย ข้อนี้เป็นอันหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ ปาจิตตีย์ จักไม่ต้อง หรือผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษนุ่งผ้าดำ สยายผมเข้าไปหาหมู่มหาชน แล้วพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น ณ ที่นั้น มีบุรุษยืนอยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย บุรุษผู้นี้ได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรตำหนิ เขานุ่งผ้าดำ สยายผม เข้าไปหาหมู่มหาชนแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กระทำกรรมอันลามก น่าติเตียน ควรตำหนิ ท่านทั้งหลายพอใจให้ข้าพเจ้ากระทำสิ่งใด ข้าพเจ้าจะกระทำสิ่งนั้น เขาไม่ควรกระทำกรรมอันลามก น่าติเตียนควรตำหนิ เห็นปานนั้น แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป เข้าไปตั้งสัญญาคือ ความกลัวอันแรงกล้าอย่างนั้นไว้ในธรรม คือ ปาฏิเทสนียะทั้งหลาย ข้อนั้นพึงหวังได้ว่า ผู้ที่ยังไม่ต้องธรรม คือ ปาฏิเทสนียะจักไม่ต้อง ผู้ที่ต้องแล้วจักกระทำคืนตามธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความกลัวต่ออาบัติ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ อันมีสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์อย่างไร สิกขา คือ อภิสมาจารเราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว สิกขา คือ อภิสมาจารเราบัญญัติแล้วแก่สาวกเพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ด้วยประการใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย ย่อมสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ด้วยประการนั้นๆ

อีกประการหนึ่ง สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง สิกขาอันเป็นเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ สาวกนั้นเป็นผู้มีปรกติไม่ทำสิกขานั้นให้ขาดไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ด่าง ไม่ให้พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายด้วย ประการนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอานิสงส์อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไร ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ ธรรมทั้งหมดนั้นอันสาวกพิจารณาด้วยปัญญา ด้วยประการนั้นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างไร ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการ ทั้งปวง ธรรมทั้งหลายเราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบโดยประการทั้งปวง ด้วยประการใดๆ ธรรมทั้งหมดนั้นเป็นธรรมอันวิมุตติถูกต้อง แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างไร สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในทีเดียวว่า เราจักบำเพ็ญอภิสมาจาริกสิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือว่า จักอนุเคราะห์อภิสมาจาริกสิกขาอันบริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในทีเดียวว่า เราจักบำเพ็ญสิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์

หรือว่าจักอนุเคราะห์สิกขาอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ ด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในทีเดียวว่า เราจักพิจารณาธรรมที่เราไม่ได้พิจารณาแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ หรือว่า จักอนุเคราะห์ธรรมที่เรา พิจารณาแล้วได้ด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง สติอันภิกษุตั้งไว้ดีแล้วในภายในทีเดียวว่า เราจักถูกต้องธรรมที่เราไม่ได้ถูกต้องด้วยวิมุตติ หรือว่า จักอนุเคราะห์ธรรมที่เราถูกต้องแล้วด้วยปัญญาในฐานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า เราอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์อันมีสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่น มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้ เราอาศัยข้อนี้กล่าวแล้ว ฯ

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไสยา (การนอน) ๔ อย่างนี้ ๔ อย่างเป็นไฉน คือ เปตไสยา (นอนอย่างคนตาย) ๑ กามโภคีไสยา (นอนอย่างคนบริโภคกาม) ๑ สีหไสยา (นอนอย่างราชสีห์) ๑ ตถาคตไสยา (นอนอย่างตถาคต) ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เปตไสยาเป็นไฉน คนตายโดยมากนอนหงายนี้เราเรียกว่าเปตไสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กามโภคีไสยาเป็นไฉน คนบริโภคกามโดยมากนอนตะแคงข้างซ้าย นี้เราเรียกว่ากามโภคีไสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหไสยาเป็นไฉน สีหมฤคราชย่อมสำเร็จการนอนข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเลื่อมเท้า สอดหางเข้าในระหว่างโคนขา มันตื่นขึ้นแล้วยืดกายเบื้องหน้าแล้ว เหลียวดูกายเบื้องหลัง ถ้ามันเห็นความผิดแปลกหรือความละปรกติแห่งกาย มันย่อมเสียใจด้วยเหตุนั้น ถ้ามันไม่เห็นอะไรผิดปรกติ มันย่อม ดีใจด้วยเหตุนั้น นี้เราเรียกว่าสีหไสยา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ตถาคตไสยาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน นี้เราเรียกว่าตถาคตไสยา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไสยา(การนอน) ๔ อย่างนี้แล ฯ

[๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถูปารหบุคคล ๔ จำพวกนี้ ๔ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธะ ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถูปารหบุคคล ๔จำพวกนี้แล ฯ

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัปปุริสสังเสวะ การคบสัปบุรุษ ๑ สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน ๑ โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑ ธรรมานุธรรมปฏิปัตติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ฯ

[๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์ ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ สัปปุริสสังเสวะ ๑ สัทธรรมสวนะ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ ธรรมานุธรรมปฏิปัตติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ประการนี้แล เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์ ฯ

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการนี้๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าเห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โวหารอันไม่ใช่ของพระอริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ ความเป็น ผู้กล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระอริยะ ๔ ประการ นี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าไม่ได้ทราบ ๑ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าไม่ได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โวหารอันมิใช่ของพระ อริยะ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๔ ประการนี้ ๔ ประการ เป็นไฉน คือ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าได้เห็น ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าได้ฟัง ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ ๑ ความเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยโวหาร ๔ ประการนี้แล ฯ

จบอาปัตติภยวรรคที่ ๕

อภิญญาวรรคที่ ๖

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละเสียก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญก็มี ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้งก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้เป็นไฉน อุปาทานขันธ์ ๕ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกำหนดรู้ไว้ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละเสียเป็นไฉน คือ อวิชชา และภวตัณหา นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงละเสีย ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญเป็นไฉน คือ สมถะและวิปัสสนา นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงให้เจริญ ก็ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้งเป็นไฉน คือ วิชชาและวิมุตติ นี้เราเรียกว่า ธรรมที่รู้ยิ่งด้วยปัญญาแล้วพึงกระทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยปริเยสนา การแสวงหาอันไม่ประเสริฐ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีชราเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหาสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดานั่นเอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายอริยปริเยสนา การแสวงหาอย่างประเสริฐ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองเป็นผู้มีชราเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีชราเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีชรา เป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีพยาธิเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีพยาธิเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่มีพยาธิ เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ตนเองเป็นผู้มีมรณะเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีมรณะเป็นธรรมดาแล้ว ย่อมแสวงหานิพพานอันไม่ตาย เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ตนเองเป็นผู้มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา รู้โทษในสิ่งที่มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดาแล้วย่อมแสวงหานิพพานอันไม่เศร้าหมอง เป็นแดนเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยปริเยสนา ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ เจรจาถ้อยคำน่ารัก ๑ อรรถจริยาประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตตา ความมีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วพึงหลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาลุงกยบุตร ทีนี้เราจักกล่าวกะพวกภิกษุหนุ่มอย่างไรเล่า ในเมื่อท่านเป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ขอโอวาทของตถาคตโดยย่อพระมาลุงกยบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ขอพระสุคตโปรดทรงแสดงธรรมโดยย่อ แม้ไฉนข้าพระองค์จะพึงรู้ถึงเนื้อความแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค แม้ไฉน ข้าพระองค์พึงเป็นทายาทแห่งภาษิตของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาลุงกยบุตร เหตุเกิดตัณหา ซึ่งเป็นที่ที่ตัณหาเมื่อเกิด ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรมาลุงกยบุตร ตัณหาเมื่อเกิดแก่ภิกษุย่อมเกิดขึ้นเพราะจีวรเป็นเหตุ ๑ เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ ๑ เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ ๑ เพราะความเป็นและความไม่เป็นอย่างนั้น อย่างนี้เป็นเหตุ ๑ดูกรมาลุงกยบุตร เหตุเกิดตัณหาซึ่งเป็นที่ที่ตัณหา เมื่อเกิดย่อมเกิดแก่ภิกษุ๔ ประการนี้แล เมื่อใดแล ภิกษุละตัณหาได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว กระทำให้เป็นดุจตาลยอดด้วน ให้ถึงความไม่มีไม่เกิดขึ้นต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุนี้เราเรียกว่า ตัดตัณหาได้เด็ดขาด รื้อสังโยชน์ได้แล้ว ได้กระทำที่สุดทุกข์ได้แล้วเพราะละมานะโดยชอบ ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตร อันพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ลำดับนั้นแล ท่านพระมาลุงกยบุตรเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ได้กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลยได้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้วกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แลท่านพระมาลุงกยบุตรเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

[๒๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็นไฉน คือ ไม่แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ไม่ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษทุศีลให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น สถาน ๔ เป็นไฉน คือ แสวงหาพัสดุที่หายแล้ว ๑ ซ่อมแซมพัสดุที่คร่ำคร่า ๑ รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มีศีลให้เป็นพ่อบ้านแม่เรือน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโภคทรัพย์แล้ว ย่อมตั้งอยู่ได้นานเพราะสถาน ๔ นี้ หรือสถานใดสถานหนึ่งบรรดาสถาน ๔ นั้น ฯ

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลังมีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปรกติได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ย่อมเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว องค์ ๔ เป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ เป็นม้าสมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑สมบูรณ์ด้วยความเร็ว ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นม้าควรแก่พระราชาควรเป็นม้าทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ สมบูรณ์ด้วยทรวดทรง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรม เป็นผู้มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรวดทรงอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรกติได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัยแก่คนไข้ ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์

ด้วยทรวดทรงอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ กำลังคือความเพียร ๑ กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๔ ประการนี้แล ฯ

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการไม่ควรเสพเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือเป็นผู้มีปัญญาทราม เพราะกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และเป็นผู้โง่เขลาบ้าน้ำลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ไม่ควรเสพเสนาสนะ สงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ควรเสพเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือเป็นผู้มีปัญญา เพราะเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก อวิหิงสาวิตก และเป็นผู้ไม่โง่เขลาไม่บ้าน้ำลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ควรเสพเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า ฯ

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย เป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม๔ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมอันมีโทษ ๑ วจีกรรมอันมีโทษ ๑มโนกรรมอันมีโทษ ๑ ทิฐิอันมีโทษ ๑ คนพาลผู้ไม่ฉลาด เป็นอสัปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลายเป็นผู้ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนติเตียน และย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม๔ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่ประกอบด้วยโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน และย่อมได้ประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๔ ประการเป็นไฉนคือ กายกรรมอันไม่มีโทษ ๑ วจีกรรมอันไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ๑ทิฐิอันไม่มีโทษ ๑ บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัปบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียนและย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ดังนี้แล ฯ

จบอภิญญาวรรคที่ ๖

กรรมปถวรรคที่ ๗

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑กล่าวสรรเสริญคุณการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการลักทรัพย์ ๑กล่าวสรรเสริญคุณการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๔ประการเป็นไฉน คือ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๖] ตนเองเป็นผู้ประพฤติผิดในกาม ๑ ชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิดในกาม ๑ พอใจในการประพฤติผิดในกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการประพฤติผิดในกาม ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ พอใจในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ ฯลฯ

[๒๖๗] ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จ ๑ พอใจในการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเท็จ ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ฯ

[๒๖๘] ตนเองเป็นผู้พูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดส่อเสียด ๑ พอใจในการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๖๙] ตนเองเป็นผู้พูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดคำหยาบ ๑ พอใจในการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณในการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๗๐] ตนเองเป็นผู้พูดคำเพ้อเจ้อ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเพ้อเจ้อ ๑ พอใจในการพูดเพ้อเจ้อ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ๑ ฯลฯ

[๒๗๑] ตนเองเป็นผู้มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความโลภ ๑ พอใจในความโลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความโลภ ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้ไม่มากไปด้วยความโลภ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่โลภ ๑ พอใจในความไม่โลภ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความไม่โลภ ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๗๒] ตนเองเป็นผู้มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความพยาบาท ๑ พอใจในความพยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความพยาบาท ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาท ๑ พอใจในความไม่พยาบาท ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความไม่พยาบาท ๑ ฯลฯ ฯ

[๒๗๓] ตนเองเป็นผู้มีความเห็นผิด ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑ พอใจในความเห็นผิด ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นผิด ๑ ฯลฯ ตนเองเป็นผู้มีความเห็นชอบ ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พอใจในความเห็นชอบ ๑ กล่าวสรรเสริญคุณความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

จบกรรมปถวรรคที่ ๗

พระสูตรที่ไม่นับเป็นปัณณาสก์

[๒๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญ เพื่อความรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา...๑ ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิต...๑ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑ ธรรม ๔ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้อกุศลบาปธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ... เพื่อละอกุศลบาปธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือนเพื่อความมียิ่ง เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๔ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ๑ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิ...๑จิตตสมาธิ...๑ วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ควรเจริญเพื่อความรู้ยิ่งราคะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการควรเจริญเพื่อกำหนดรู้ราคะ ฯลฯ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อความสิ้นไปรอบเพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสละเพื่อสละคืน ซึ่งราคะ ธรรม ๔ ประการนี้ ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้น เพื่อความเสื่อม เพื่อคลายกำหนัดเพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อสละคืน ซึ่งโทสะ โมหะ โกธะ อุปนาหะ มักขะปฬาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเฐยยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะมทะ ปมาทะ ฯ

จบจตุกกนิบาต ฯ

____